PIV/1399

Biblioteca Bucureştilor

12
Decembrie
2008

REVISTA ASOCIATIEI BIBLIOTECARILOR SI DOCUMENTARISTILOR DIN ROMANIA BIBLIOTECA METROPOLITANA DIRECTOR FLORIN ROTARU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

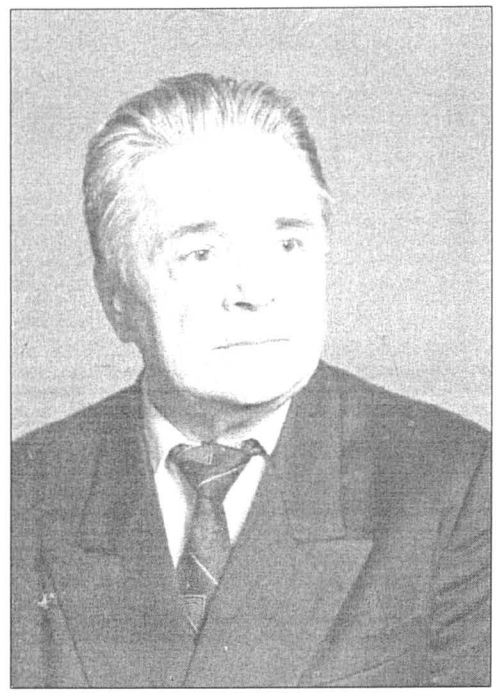

DUMITRU MICU

– 80 de ani –

„… D. Micu, fiind un critic născut şi nu făcut, beneficiază de o calitate pe care suntem dispuşi cu prea multă generozitate să o socotim elementară şi s-o atribuim în dreapta şi-n stânga: nu pricepe anapoda şi mai ales nu prezintă cu morgă roadele propriei inerții. Indiferent că face personaje exemplare sau oribile, un scriitor trebuie să comunice cu ele printr-un flux de simpatie creatoare şi tot aşa un critic trebuie să-şi «simpatizeze» subiectul, chiar dacă are față de el o atitudine defavorabilă. D. Micu stăpâneşte secretul acestei simpatii…“

Lucian Raicu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Sumar

Răsfoiri
Petru VINTILĂ – Prima oră a dimineții 2

Ovidiana – 2000
Ştefan BEZDECHI – Ultimii ani ai lui Ovidiu 3

Bucureștii de altădată

I.L. CARAGIALE – [Politică şi statui] 7

Arhive bucureștene
Georgeta FILITTI – Un om al cetății 10

Patrimoniu 15

Istoria cărții

LITURGHIERUL LUI MACARIE – 1508 16

Autografe contemporane

Nicu CIOBANU – Depoetizare 18

Meridian biblioteconomic

Gabriela TOMA – Copyrightul: permite accesul sau creează obstacole în biblioteci? 20
Florentina DOBROGEANU-IPSILANTE – Sărbătoarea centenarului Bibliotecii Aman de la Craiova 22

Din viața filialelor Bibliotecii Metropolitane București
Marian NENCESCU – O aniversare şi un bilanț 24

Gabriela TOMA – Books from Finland 25

Orizonturi
Dan ZAMFIRESCU – Istoria Literaturii Române fără Neagoe Basarab?! 27
Dumitru BĂLĂEȚ – Biblioteca Academiei – liniştea şi privighetorile 35

Catalog 36

Repere
CLIPA 38

Calendar 39

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

BIBLIOTECA METROPOLITANĂ BUCUREȘTI Inventar Nr. 34137

Răsfoiri

Prima oră a dimineţii

Petru VINTILĂ

După ce predară armele, cei optzeci de voluntari porniră cu pas întins spre cetate. Era un ger aspru, încît cizmele şi bocancii lor călcau parcă nu pe zăpadă, ci pe un strat de sticlă ori de vreascuri uscate.

Pe cerul senin nu se zărea nici un nor. Soarele spălase în lumina lui aerul rece şi sticlos încît dealul cetăţii se vedea clar, ca şi cum l-ai fi privit cu un binoclu. Poarta principală a cetăţii, vestita poartă pe sub bolta căreia a trecut învingător primul unificator al Ţărilor Româneşti, Mihai Viteazul, avea în ziua aceea o particularitate vrednică de pomenit...

Sala de festivităţi (şi de baluri !) a Casinei Militare, bogat împodobită cu steagurile tricolore, cu flori, cu scoarţe româneşti reprezentînd harta etnografică a tuturor zonelor din Transilvania, iar lîngă unul din pereţi, întins pe toată lungimea lui, cu un şir compact de steaguri tricolore şi steaguri ale naţiunilor aliate, al Franţei, al Angliei, al Statelor Unite ale Americii, al Italiei, al Japoniei, apoi al Serbiei, Greciei, Belgiei, Olandei, Danemarcei, Poloniei şi Cehoslovaciei, această sală atît de împărăteşte decorată îi primi iluminată de scînteierea şirului somptuos de candelabre pe cei 1228 de delegaţi oficiali ce urmau să hotărască pentru veşnicie soarta Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului. Cei mai mulţi dintre delegaţi erau ţărani îmbrăcaţi în straiele lor albe ca laptele, cu laibăre negre şi cu pieptare ca nişte platoşe de piele înflorite cu arnici şi ciucuri. În această tălăzuită şi nervoasă mare de alb şi negru, hainele delegaţilor orăşeni punctau ici şi colo culorile dominante şi majoritare. Mai erau între ei şi cîţiva militari, ofiţeri şi soldaţi ai Gărzilor naţionale, apoi preoţi uniţi şi ortodocşi şi destul de multe femei, ţărănci adevărate, dar şi învăţătoare, membre ale Reuniunilor şi societăţilor culturale, sau activiste ale Astrei...

Pe o estradă improvizată, la o lungă masă drapată cu scoarţe ţărăneşti şi marcată din loc în loc cu vaze de flori, stătea conducerea aleasă a Marii Adunări: Gheorghe Pop de Băseşti şi episcopii Ioan I. Papp şi Demetriu Radu, ca preşedinţi, Teodor Mihail, Ştefan Ciceo Pop şi Ion Fluieraş, ca vicepreşedinţi, Alexandru Fodor, Sever Nicolae, Caius Brediceanu, Silviu Dragomir, Victor DeIeu, Iosif Ciser, Ionel Pop şi George Crişan, ca secretari.

Chiar în faţa Biroului Adunării, la o masă mai mică, dar nu aşezată pe podium, ci pe duşumeaua sălii, se aflau ziariştii acreditaţi la lucrările Adunării, ca şi notarii stenografi: Nicolae Regman de la *Telegraful Român*, Ion Clopoţel de la *Românul*, Titus Haţeg de la *Drapelul*, Vasile Mureşianu de la *Gazeta Transilvaniei*, Cornel Corneanu de la *Foaia Diecezană* din Caransebeş, Ioan Pop de la *Sionul Românesc* din Blaj, precum şi Coriolan Băran şi Laurenţiu Oanea, notarii Adunării, însărcinaţi cu scrierea notelor stenografice ale dezbaterilor şi cuvîntărilor.

Deschizînd Adunarea, Ciceo Pop se întrecu pe sine în elocinţă. Avocat emeritat vreme de mulţi ani în apărarea luptătorilor români, cehi şi sîrbi traduşi în faţa justiţiei sub acuzaţia de trădare a monarhiei sau de subversiune politică, Ciceo Pop nu mai apăra acum un om sau altul, ci o idee însufleţitoare a naţiunii întregi. Faţa sa cu buze subţiri, cu nas borcănat şi cu fruntea bombată care-i adumbrea ochii ce păreau din această pricină mereu încruntaţi, Ciceo Pop, transfigurat de emoţie, devenise dintr-o dată frumos. Publicul din loje care-l cunoştea de ani, prietenii din sală, ca şi tovarăşii săi de luptă politică aşezaţi acum în prezidiul Adunării se uitară la el fermecaţi nu numai de elocinţa sa, dar şi de ceea ce li se părea tuturor că l-a făcut frumos, iluminîndu-i faţa în timp ce vorbea cu un patos pe care nimeni nu i-l bănuia măcar:

– Alba Iulia este o Mecă a românismului unde zac moaştele martirilor Horea, Cloşca şi Crişan şi tocmai de aceea este locul cel mai potrivit pentru a ţine o Adunare de însemnătatea acesteia. Optzeci de procente din locuitorii fostei monarhii austro-ungare s-au rugat în ultimii patru ani, bate, Doamne, pe stăpînii noştri! Nu se puteau să iasă învingătoare crima şi opresiunea!... Consiliul Naţional Român îşi depune azi mandatul în mîinile reprezentanţilor naţiunii chemaţi să hotărască soarta naţiunii.

După scurta cuvîntare a lui Ciceo Pop se procedă la verificarea şi validarea mandatelor celor 1.228 de delegaţi.

Această operaţiune, altminteri simplă şi lipsită de element spectaculos, trezi repede interesul şi entuziasmul tuturor celor de faţă, deoarece fiecare delegat îşi arăta nu numai actul prin care fusese împuternicit să reprezinte la Adunare un oraş sau un sat oarecare, dar, venind la masa Prezidiului, depunea şi cîte un proces-verbal întărit de semnăturile a sute şi chiar mii de oameni. Unele procese-verbale erau legate în coperţi cartonate şi pînzate, împodobite cu desene şi motive decorative în culori, altele erau legate în piele ca nişte acte de stat de valoarea unor unicate. În sfîrşit unele erau simple foi de hîrtie obişnuită legate cu sfoară, caligrafiate cu un scris ce se vedea limpede că se vroia sărbătoreşte frumos ca o inscripţie de document şi aveau, întocmai ca vechile manuscrise, iniţiale şi frontispicii desenate în culori. Unul dintre delegaţi, un învăţător sătesc îmbrăcat în costum naţional, nu vroi să aşeze actul său în stiva celorlalte, fără ca mai întîi să-l citească...

Petru Vintilă, *Prima oră a dimineţii*,
Editura Militară, Bucureşti, 1983

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ovidiana – 2000

Ultimii ani ai lui Ovidiu

Ştefan BEZDECHI

În opera lui Ovidiu, colecţia ce cuprinde *Tristia* şi *Pontica* e considerată ca o lucrare mai prejos de talentul lui. Dar aceasta a spus-o el însuşi în atîtea rînduri. Cu toate astea, *Tristele* au pagini frumoase, de care ar fi mîndri alţi poeţi. Epistolele sale suferă însă de alt cusur mai mare: cuprind prea multe repetiţii şi sînt uneori monotone. E peste putinţă să citeşti două scrisori fără să dai de aceeaşi temă, acelaşi loc comun, aceeaşi idee, adeseori repetată cu aceleaşi cuvinte. Ovidiu, conştient de acest lucru, se scuză într-un chip destul de naiv faţă de prietenul său Brutus. „Am auzit – spune el *(Pontica*, III, 9. 4) – că «nu ştiu cine» critică versurile mele, spunînd că nu fac alta decît să mă rog să mi se schimbe exilul şi că sînt împresurat de duşmani. Hm! din atît de multe vitii el îmi critică doar pe unul. Dacă Muza mea n-are decît acest cusur, apoi stă bine! Dar, adaugă el, deşi scriu despre aceleaşi lucruri, dar nu scriu aceloraşi persoane. Glasul meu caută ajutor prin aceeaşi rugăciune adresată mai multora". Un poet mai fecund şi mai ingenios poate că ar fi găsit mijlocul să varieze aceste teme. Dar Naso recunoscuse ca vîna lui poetică are un mic debit. Ca şi vechii sculptori sau retori greci, el se evertuează în tratarea aceleiaşi teme, în chipuri mai mult sau mal puţin deosebite. El avea însă scuza că această temă, care constituie viaţa lui, obsesia lui, îi era impusă de soartă; el nu putea avea altă preocupare. „Ce pot face alta decît să scriu despre pustiul acestui ţinut amarnic şi să cer un loc mal blînd de surghiun, unde să-mi pot sfîrşi zilele mai în tihnă?" Singura legătură cu lumea cea mare, pentru romanul din capitală, deprins în fiecare zi să-şi sature nesecata şi mobila curiozitate cu miile de zvonuri şi intrigi din oraşul etern, era doar cîte o sărmană navă greacă – mai rar romană – ce se rătăcea pe aceste coaste sălbatice.

Dar, într-o bună zi, resemnarea albă se aşternu peste neliniştitul său suflet. Se învăţă cu aceşti barbari care nu erau chiar aşa de răi cum îi zugrăvise el la început. Oamenii îi arătau stimă nobilului cetăţean al Romei care, melancolic şi îngîndurat, trecea ca o vedenie pală printre gălăgioşii sciţi sau printre grecii veşnic în căutare de afaceri. Ba se apucă să înveţe chiar limba barbarilor. Şi o învăţă aşa de bine că scrise şi o poem în limba lor, slăvind pe Cezarul care se arată aşa de neîndurat faţă de el. Noii lui concetăţeni îl încărcară chiar cu onoruri, scutindu-l de biruri, acordîndu-i o coroană – o decoraţie, am zice noi azi –, distincţiuni care muiară inima poetului şi îl făcură să regrete calomniile spuse pe seama conorăşenilor săi: „Tomitani, voi aţi îmbrăţişat cu amabilitate soarta mea. Astfel de moravuri denotă că sunteţi greci de neam. Pe cît e de drag Latonei pămîntul insulei Delos, dragă mi-e Tomis, care mie, fugarului, îmi rămîne pînă azi gazdă credincioasă. Numai de-ar da zeii să aibă mai multă pace (din partea barbarilor) şi să fie aşezată ceva mai departe de Polul Nord!".

Scrisoarea [a] şaptea din *Pontica* [a] treia, datînd de prin anul 13 – 14 e.n., zugrăveşte această stare de spirit a exilatului. Acum s-a convins şi el că a plictisit pe toţi cu rugile lui şi nu le mai cere nimic:

„De monotonele-mi versuri sînteţi plictisiţi, cred,
cu toţii,
Cred că cunoaşteţi cu toţi ceea ce eu vă tot cer.
Ştiţi ce v-aduce scrisoarea pîn' nici n'apucaţi
a desface
Ceara cu care-am lipit sfoara peceţilor ei.
Deci să schimbăm de-aci-ncolo cuprinsul
scrisorilor noastre.
Ce să mai mă-mpotrivesc rîului ce m-a răpit?
Să mă iertaţi că-mi pusei nădejdea în voi, o prieteni:
Unei asemeni greşeli capăt de-acum am să pun.
Nici soţiei cuminte, pe cît de sfioasă şi fără
Experienţă, nu vreau sarcină să îi mai fiu.
Iată-n a geţilor ţară-s. Ei bine, să mor printre dînşii!
Să se sfîrşească a mea soartă precum a-nceput!
Bine-i să îmbrăţişezi speranţa ce-ades te-ajută
Şi să socoţi că va fi ceea ce tu îţi doreşti.
Apoi urmează tăria de-a şti să renunţi la speranţă
Şi să te încredinţezi că-ntr-adevăr eşti pierdut..."

Într-acestea, bătrîneţea începuse să semene ghiocei la tîmplele poetului. Cînd plecase din Roma, deşi avea mai bine de cincizeci de ani – zece olimpiade, cum spune el –, pletele nu-i încărunţise[ră] încă. Căci, deşi era slăbuţ şi mic de statură, avea – cum ne asigura undeva – o constituţie trainică. Dar alimentele nepotrivite, apa sărată, frigul, insomnia şi deprimarea morală l-au uscat repede:

„Vai, mă sfîrşesc, să mă credeţi, căci, dac-ar fi
după slăbitu-mi

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Trup să mă judec, mai am numai puțin de bolit.
Ah, sînt sleit de putere; se duse coloarea din fața-mi:
Sînt prăpădit, că de abia pielea pe os mi-a rămas.
În bolnăvitul meu trup e și mai bolnav al meu suflet,
Care-și privește mereu neîncetatul său chin".

(*Tristia,* IV, 6, 39-44).

Și dacă s-ar îndura cei de la Roma să-i schimbe măcar locul de exil! Uneori precizează că ar dori Sicilia. Alteori se mulțumește cu orice alt loc afară de coasta Pontului, care e cel mai jalnic, cel mai groaznic loc de pe pămînt. Unii din cunoscuții săi din capitală mai au cruzimea să-i deie sfatul de a-și suporta surghiunul bărbățește, ca alți exilați, ca Rutilius, de pildă. Da? ușor de zis. Rutilius fusese surghiunit în Smirna, care era un paradis pe lîngă Tomis. Pînă chiar și Cassius Severus, acel orator de talent, dar delator veninos și amic perfid, despre care unii cred că ar fi identic cu acel „invidus" de care se plînge Ovidiu, fusese exilat în anul 12 e.n. (la 4 ani după relegarea poetului), în Creta și apoi în Serifus, unde cel puțin era cald.

La un moment dat, cu puțin înainte de moartea lui August (14 e.n.), schimbarea ce se petrece în sufletul acestuia, care, scîrbit de intrigile Liviei, pare că voia să aducă la tron pe nepotul său Agrippa, făcea să se nască o licărire de nădejde și în sufletul exilatului, cu atît mai mult cu cît Fabius Maximus, intimul împăratului și amic al lui Nasone, îl consilia pe monarh în acest sens. O schimbare care avea să înlăture de la putere pe Tiberiu și Livia, mari dușmani ai autorului *Tristelor*, putea să aibă urmări fericite și asupra soartei nenorocitului care lîncezea în Sciția. Dar în urma nu știu cărei indiscreții, planul fu zădărnicit prin manoperele împărătesei. Ovidiu putea să zică adio oricărei speranțe. Îi era scris – se convinsese și el – să piară în blestematul pămînt barbar. Iată atîtea pricini care-i accelerează bătrînețea.

„Tîmplele-mi și începură să fie ca lebăda albe
Iar bătrînețea-al meu păr negru l-a încărunțit.
Anii fragili trec mereu, mai șubredă face-se vîrsta;
Trupu-mi așa-i de slăbit că de abia îl mai port".

În ceasurile de melancolie – atît de dese –, se gîndea la chipul în care și-ar fi rînduit viața acasă, la Roma, dacă destinul crud nu l-ar fi zvîrlit așa de departe:

„Tocmai acum trebuia, punîndu-le trebilor capăt,
Traiul să-mi duc liniștit, de-orișice grijă ferit;
Să-mi folosesc libertatea plăcută de-a pururea minții
Mele și-n tihnă să-mi duc viața, mereu studiind;.
Să mă-nvîrtesc printre vechii Penați, în modesta mea casă,
Și pe-ale mele moșii, văduve-acum de stăpîn,
Și să fi încărunțit în draga mea țară la sînul
Dulcii, iubitei soții, lîngă prietenii scumpi!"

Bătrînețea – *deterior aetas*, cum îi spune Ovidiu – nu prea era stimată de cei vechi. O bătrînețe însă petrecută în asemenea condiții era oribilă. „Dacă m-ai vedea – scrie poetul soției sale – nu m-ai cunoaște. Atît de mult m-am șubrezit; sînt o ruină". E adevărat că aceasta e urmarea firească a vîrstei, dar mai e și altă pricină: suferința continuă și „deprimarea sufletească". Apoi se îndreaptă cu gîndul spre starea soției sale, pe care o vede, și pe ea, îmbătrînită de nerecunoscut. „Și pe tine, pe care te-am lăsat tînără la plecarea mea, nenorocirea trebuie să te fi îmbătrînit mult. O, de-aș putea să te revăd chiar așa, într-o zi, și să sărut scumpele încrețituri de pe fața ta dragă! Să strîng în brațe trupul tău atît de slăbit, exclamînd: «Toate astea din pricina mea!» Să-ți spun plîngînd suferințele mele, care-ți vor stoarce lacrămi! Să mă bucur de o revedere nesperată!"...

De acum gîndul morții îl va fi bîntuit tot mai des. Întrebarea: „ce va fi după moarte"? și-o va fi pus tot mai stăruitor. Ne-ar plăcea să-l știm pe Ovidiu un crainic al nemuririi, căci această consolatoare fabulă a fost creațiunea poeților. Un moment se agăță și el de acest gînd mîngîietor. Cînd scrie nevestei patetica epistolă ce cuprinde faimosul său epitaf, mintea îi zboară și la vestitul filosof Pitagora, bătrînul din Samos – acel mare vestitor al metempsihozei, a nemuririi. Dar – lucru curios – Ovidiu dorește tocmai ca teoria marelui gînditor să nu fie adevărată, căci, altfel, după moarte, ar risca să-i

Ilustrații de Mircea Dumitrescu (pp. 4, 6)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

rămîie printre sarmați nu numai trupul său, dar și sufletul:

„O, de-ar pieri împreună cu trupul și sufletul însuși
Și nici o parte de-a mea nu ar zbura de pe rug!
Adevărată de-ar fi a lui Pitagora zicală
Și ar pluti în văzduh spiritu-mi nemuritor,
Sufletul meu de roman ar zbura printre umbre sarmate
Și printre Manii lor cruzi veșnic străin el ar fi".

(*Tristia*, III, 3, 59-64).

Dintr-un alt pasagiu ar reieși că – uneori – tot întrevedea posibilitatea nemuririi. Scriindu-i amicului său Carus, confrate în poezie și preceptor al fiilor lui Germanicus, că a compus o poemă în limba getă, preaslăvind pe Cezar, rezumă conținutul acestei poeme, spunînd între altele: „Am arătat că trupul lui August e muritor și că duhul lui divin (*numen*) s-a dus în lăcașurile dumnezeiești". Dar aceasta era o excepție pentru monarhii divinizați și un compliment pentru casa imperială. De altfel, nici nu putea bardul să imagineze o poveste mai potrivită auditorului. Geții credeau fervent în nemurire. Deși popor barbar, ei aveau o concepție înaltă despre viața religioasă. Pârvan, în a sa *Getica* (p. 738), în care a ridicat un admirabil și pios monument acestor strămoși ai noștri, îi zugrăvește în următoarele culori: „Izvoarele mărturisesc existența la geți a unui sistem de credințe caracteristice pentru indoeuropenii din Europa centrală și septentrională; geții credeau în nemurirea sufletului și în continuarea acestei vieți într-un fel de Walhalla, alături de zeul Suprem Zalmoxis. Zeul locuiește în cer, nu în Infern. Pentru a merita nemurirea trebuie să disprețuim germenul morții: carnea, vinul, femeile... Grecii n-au înțeles nimic din credințele geților și au atribuit idealismul ireductibil al acestor septentrionali influenței lui Pitagora, al cărui discipol ar fi Zalmoxis".

Închipuiți-vă acum scena: de jur împrejur, îngrămădiți în micul for, geții, în costumul lor pitoresc, pe care mi-l închipui înflorit ca și pe al țăranilor ce-s urmașii lor, cu cuțitul la brîu, cu tolba în spate, plină de acele săgeți ucigașe ce știau să dea dușmanului o moarte chinuitoare, adunați la acest spectacol nou pentru ei. Poetul roman, despre care acum, cînd era concetățean de onoare al lor, știau că e un om de seamă din acea fabuloasă Romă, în mijlocul lor, citindu-și, cu glas sonor, hexametrii săi în limba getică. Nu spune doar el (*Pontica*, IV, 13, 20) că „a făurit în ritmul roman cuvinte barbare?". Minunați, barbarii, care văd în cititor un fel de mag, un fel de vrăjitor cu puteri ciudate, ascultă plini de admirare cuvintele întraripate. Ce frumos sună! Parcă nici nu-și mai recunosc limba lor zgrunțuroasă și primitivă. Artistul va fi știut să cizeleze uimitor chiar acel ingrat material. Plini de religiozitate, ei sorb cuvintele bardului care le povestește despre divinul Împărat, despre triumfurile sale nenumărate și... despre sufletul lui nemuritor, care a planat în văzduh, spre acele sălașuri aeriene ale fericiților, spre a sta alături de măriții zei... Acum poetul a stat din citit... Auditorii, vrăjiți, parcă-ar mai aștepta ceva. Dar nu, s-a sfîrșit de-a binelea...

Geții nu știu să aplaude ca grecii și romanii, bătînd din palme. Ei dau din cap, în semn de aprobare, și își exprimă admirația printr-un murmur prelung, săltînd frenetic tolbele cu săgeți. Căci acest popor viteaz trebuia să facă și el vînt entuziasmului printr-un zgomot ostășesc, ca și legionarii care aplaudau izbind săbiile de metalicele scuturi. Ba unul dintre geți – și asta e invențiunea lui Ovidiu –, adresîndu-se poetului, chiar ar fi exclamat: „Deoarece scrii lucruri așa de frumoase despre Cezar, atunci într-adevăr meriți să fii iar chemat în orașul Cezarului".

Cavalerul roman născut la Sulmona, prin temperamentul său un epicurian hotărît, nu crede în nemurire. N-ar fi crezut, măcar – cum văzurăm mai sus – pentru motivul ca să nu-i rămînă după moarte sufletul printre sciții barbari. Despre ceea ce va fi după moarte, el are o concepție mai materialistă. Dacă uneori are îndoieli, ca acea exprimată (*Pontica*, I, 2, 113) în versul: „dacă mai rămîne în noi vreo simțire după moarte", totuși reiese din scrisul lui că el înclină spre convingerea că după finala prăbușire nu rămîne nimic. Pentru el *„mors habetur tempus iners"* (*Pontica*, I, 5, 44). După moarte spiritul e neexistent, nu mai poate face nimic, e inert. „De aceea – scria el celui mai bun amic al său, Cotta Maximus – nu vreau să-mi pierd vremea cît sînt în viață. În groapă voi fi mort". Ce semnificativ acest cuvînt în gura aceluia care a trăit pentru artă! Căci *iners*, care vine din *in – ars* (fără artă), a fost, desigur, intenționat întrebuințat de autor, care se gîndea cu groază că dincolo – vai! – nu va mai putea sluji artei. Și numai arta te poate scăpa de totala uitare, care e adevărata moarte. Pentru talentatul fiu al Sulmonei, oamenii, după moarte se împart în două categorii: cei care, după supremul sfîrșit, se sting definitiv și de pe urma cărora nu rămîne nimic, și cei după care rămîne, ca suflet nepieritor, sau ținînd locul acestuia, *nomen et honor*, numele și faima. Numai acestea conferă nemurirea cîtorva aleși:

„Corpora debentur maestis exsanguia bustis,
Effugiunt structos nomen honor que rogos".

(*Pontica,* III, 2, 31-32)

Concepție ciudată, dar vrednică de un poet, de un discipol al elenilor, atît de pătimași după glorie...

Pentru reconfortarea spiritului nostru, dintr-un sentiment de compătimire pentru zbuciumul acestui suflet gingaș, am fi dorit – sau cel puțin armonia operei reclama – ca ultimele versuri scrise de Ovidiu la Tomis să fi cuprins o împăcare cu ineluctabila moarte. Totuși, ultimele sale stihuri, adresate unui „invidios", nu respiră decît amărăciune. „Încetează, pizmă, de a sfîșia pe cel alungat din patrie! Încetează de a împrăștia, hainule, cenușa mea. Am pierdut totul. Mi s-a lăsat doar viața, ca să-mi dea simțirea și prilejul suferinței. Ce mai trebuie să împlînți fierul în corpul meu stins? Nu mai e loc pentru nici o rană în trupul meu". Nu l-au iertat nici aici dușmanii. Invidia vreunui confrate gelos, chiar acum, tot va fi stăruit să-l amărască cu veninul ei acru.

Repet: nu mi se pare această stare de spirit potrivită pentru acceptarea supremului eveniment. Îmi face

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

mai degrabă [decît] impresia unei soluții de continuitate, [a] unei rupturi bruște. Mult mai nimerit ar fi stat aici, la sfîrșitul colecției, acea patetică scrisoare *(Tristia*, III, 3) adresată soției sale. E plină de accentele sfîșietoare ale unui muribund. Și pe deasupra cuprinde și epitaful pe care și l-a scris chiar poetul. Să fi intervenit ceva violent care va fi curmat viața surghiunitului? Ripert formulează o timidă ipoteză în acest sens (*op. cit.*, p. 222). Ipoteza nu e absurdă. Cine știe dacă Livia sau Tiberiu, plictisiți de veșnicele ieremiade ale victimei lor, n-au trimis într-o zi un ordin discret ca autorul acelor aluzii veninoase la actualul împărat să fie dat morții sau să se ucidă? Se va obiecta: dar s-ar fi pomenit de acest lucru undeva de vreun scriitor. Dacă însă din acești scriitori ne e nouă imposibil să aflăm azi în ce va fi constat acea greșeală, „error", de bună seamă importantă, ce a pricinuit exilul poetului și despre care el spune undeva (*Tristia*, IV, 10, 99) că e cunoscută de toți, cu atît mai puțin trebuie să pretindem acest lucru cînd ar fi fost vorba de un fapt așa de banal – sub Tiberiu – ca ordinul de a fi trimis pe lumea cealaltă un sărman scriitor, uitat de lume, trăind într-o agonie, acolo, departe de tot, la marginile vastului imperiu, într-un orășel necunoscut, tot atît de necunoscut pentru cetățeanul din Roma cît e azi de necunoscut pentru un locuitor din Londra numele cutărei minuscule așezări de colonișți englezi nu mai știu în ce insulă din imensitățile Oceanului Pacific. Însă nici nu e neapărată nevoie de o asemenea presupunere ca să explicăm moartea, destul de firească, a exilatului care, în anul 17, împlinea 60 de ani. Într-una din acele zile de ger cumplit cînd sosește posomorîta iarnă

„Rînjind grozava-i buză și cînd începe glia
A-ncărunți cu-ncetul sub marmura de ger!
Și crivățul pornește și neaua umple Nordul
Și cade, cade, cade; nici soarele, nici ploaia
N-o mai topesc acuma căci frigul o-mpietrește,
Și, pînă să dispară un strat, s-așterne altul,
Și-adesea-n aste cuiburi de ghețuri îndesate
Privești într-o grămadă zăpezi de două ierni.
Și-atîta-i de cumplită furtuna dezlănțată
Încît răpește case ducîndu-le departe
Și turnuri maiestuoase în praf le risipește.
Le zguduie atuncea din temelie podul,
De spaimă se-nfioară sălbaticele ginți!"

(*Tristia*, *III*, 3, 9-18, trad. B. P. Hasdeu).

Într-o astfel de zi cumplită, la 1 ianuarie 17 e. n., în ziua cînd – spune legenda – se stingea celebrul istoric Titus Livius, delicatul bard, trăit în calda Italie, va fi privit cu ochi înfiorați pentru ultima oară viscolul cumplit ce bîntuia afară și va fi auzit șuierul care-i zguduia din temelii casa. Într-un asemenea decor teribil, rebegit, poetul, care atît de amarnic s-a plîns de frigurile Sciției, și-a dat sufletul său amabil și grațios, ce a zburat peste acele locuri „unde nu e nici întristare, nici bucurie". Omul care vorbea de *amor necis* (dragostea de moarte, în *Tristia,* III, 8, 39) și-a găsit în sfîrșit moartea pe care o chemase de atîtea ori. Într-o poveste păstrată la Rhodiginus se spune că barbarii, „cu multe lacrimi" i-au

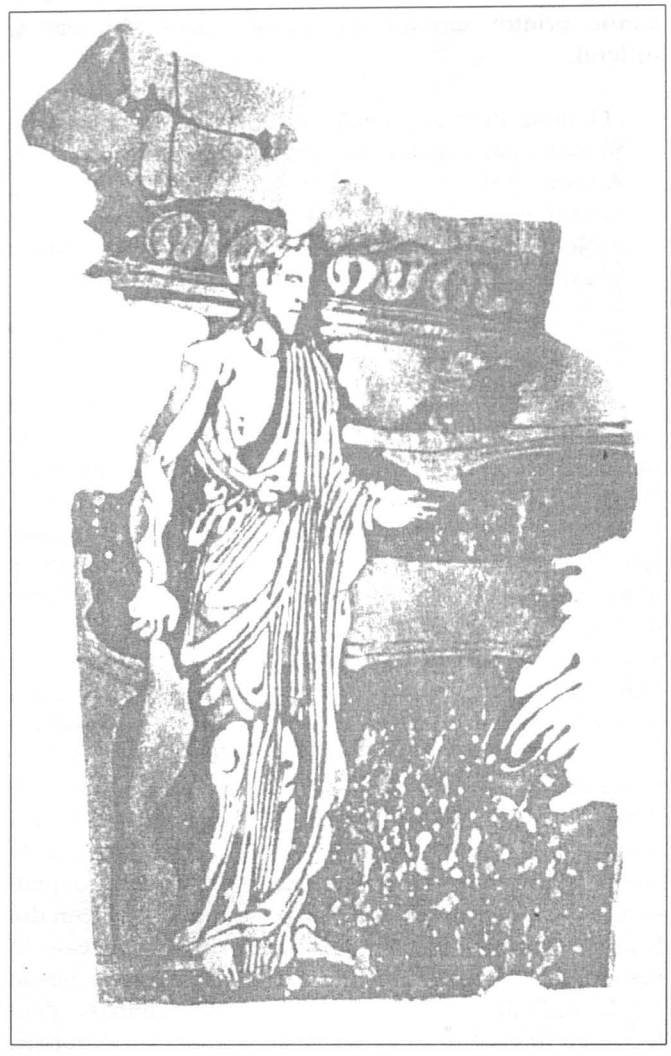

pus cenușa într-un mormînt dinaintea porții cetății. Astfel Ovidiu tot n-a scăpat de ceea ce se temea atît de mult: ca nu cumva peste țărna lui să sune copita calului bistonian. Cei care trec azi pe lîngă fostul comandament al corpului V de armată din Constanța nu-și dau seamă că sînt atît de aproape de locul unde a odihnit cenușa unuia din cei mai mari poeți romani.

Astăzi un monument în bronz [...] nemurește în piața principală a Constanței pe poetul „iubirilor gingașe". Statuia e opera unui italian, Ettore Ferrari, un compatriot al poetului. E o lucrare frumoasă și sobră. Are un cusur: poetul ar fi trebuit să privească marea, nu pămîntul. Pe soclu stau cele patru versuri, ce formează celebrul epitaf din *Tristia*, III, 3. El a fost tradus întîi de elegiacul Vîrgolici, patetic, dar cu ritmuri stîngace:

„A[l] iubirilor gingașe cîntăreț aice zace,
Poetul Nason de însuși talentul său osîndit.
Trectorule, te-oprește și zi: odihnească-n pace
A lui oase, dacă-n viață tu vreodată ai iubit".
[.....]

Ștefan Bezdechi, *Gînduri și chipuri din lumea antică*,
Ediție îngrijită, prefață, note și comentarii
de Veronica Mocanu,
In memoriam de Nicolae Lascu,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Bucureștii de altădată

[Politică şi statui]

I.L. CARAGIALE

Monumentul lui Brătianu

Ştiu ce au să spună colectiviştii citind rândurile de mai la vale. Or să strige: impietate!

Da, orice adevăr nediscutabil despre actele lor, orice glumă cât de inocentă despre cususurile lor, orice cercetare cât de obiectivă asupra istoriei partidului lor e o profanare, un sacrilej, care pune pe aceşti domni într'o stare de iritaţie ridiculă.

Dar tot aceşti domni, când e vorba de un act pozitiv de pietate, din parte-le, chiar în cauza lor, au nişte apucături foarte stranii.

Într'o primăvară, fiind în opoziţie, se hotărăsc să meargă în pelerinaj cu mare alaiu la mormântul lui C. A. Rosetti, şi, zor nevoie, vor să treacă anume prin faţa palatului ca să facă o manifestaţie de zavragii. Procurorul îi somează să se retragă, şi dă ordin jandarmilor să respingă mulţimea de caraghioşi şi de gură-cască. Ce fac atunci bravii mei? Aruncă jos coroanele destinate mormântului şi se risipesc înjurând reacţiunea, care nu-i lasă să facă mascarade neomenoase sub balconul suveranului .

Iată însă că peste puţin timp, toamna, bravii şi pietoşii pelerini vin la putere. Credeţi că-şi mai aduc aminte în primăvara următoare de aniversarea morţii ilustrului lor Rosetti? Credeţi că acum, când pot face, fără niciun scandal şi într'un mod cu deosebire strălucitor, pelerinajul lor, se mai gândesc la mormântul sacru? Ţi-ai găsit!

Ce s'a întâmplat cu Rosetti se întâmplă şi cu Brătianu. Credeţi că au să facă evlavioşii colectivişti, cât or sta la putere monumentul lui Brătianu? Aşi! Ce? sunt nebuni, să nu rezerve actul lor de pietate pentru a-l exploata în opoziţie?

Îl vor ridica acel monument, dar atunci când vor avea cu el vreun prilej de scandal pe cale publică. Închipuiţi-vă pe colectivişti paraponisiţi, jalnici, cu lacrimile pe mustăţi, cu cunoscutele lor mutre tragi-comice de circumstanţă, mergând la inaugurarea monumentului şi vrând să treacă pe la palat ca să dea cu huideo reacţiunii!... Aşa mai înţeleg evlavie! să folosească la ceva!

Dar oricum, fie! Domnilor colectivişti, trebue să faceţi monumentul lui Brătianu, sunteţi datori să-l faceţi: nu doar pentrucă aţi strâns în acest scop trei sute de mii de lei – mai la urmă, câteva sute de mii de lei, într'o ţară bogată ca a noastră, e un condeiu care se poate neglija, – dar aveţi o datorie morală.

Cine l-a albit pe Brătianu în doi-trei ani? Cine l-a sdrobit şi i-a precipitat moartea? Răutatea adversarilor sau ticăloşiile partizanilor? La aceste întrebări a răspuns el singur, şi n'a fost niciodată aşa de violent şi de crud cu adversarii cum a fost cu colectiviştii lui. Tocmai pentru aceea colectiviştii sunt datori memoriei marelui lor răposat o reparaţiune, pe care au promis-o de atâtea ori, dar a cărei realizare o amână necontenit.

Dacă datoria aceasta ar fi curat politică n'ar fi aşa de urgentă îndeplinirea ei: figura unui mare om de Stat nu pierde nimica privită mai de departe, şi întârzierea ridicării unei statui nu poate strica nimic celebrităţii, mai ales când aceasta e meritată. Dar colectiviştii au fiecare o datorie personală faţă cu memoria lui Brătianu.

Ieşiţi pe podul Mogoşoaii; mergeţi la şosea, la spectacole, oriunde; vedeţi această strălucitoare nobleţă, în cea mai mare parte de provenienţă transdanubiană, în echipajele ei lustruite, aşa de proaspăt blazonate că nu li s'a uscat încă bine poleiala; uitaţi-vă ce găteli mirifice, ce giuvaericale scânteietoare, ce lux princiar, ce somptuoase palaturi, ce oteluri artistocratice! – toate, toate răsărite în câţiva ani, ca prin farmece, în mijlocul unui popor eminamente agricol, care, în loc să prospere şi el în acest timp, a dat mereu înapoi.

Cine este creatorul acestei mândre şi puternice caste nobiliare?

Brătianu!

Voi, cari aţi pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v'aţi culcat într'o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deşteptaţi a doua zi pe saltele moi umplute cu bilete ipotecare; voi toţi în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriţi din gunoiu dela 78 încoace, nobili strălucici de ieri, – voi, dacă nu ridicaţi lui Brătianu un monument măreţ (dar, bine înţeles, nu în inimile voastre, ci pe o piaţă mai curată), veţi da dovadă de lipsa celui mai elementar sens moral, pe care-l are orice câine cât de hârbar.

Trebue numaidecât să-i ridicaţi un monument, şi norocos artistul care va fi însărcinat cu această lucrare! Mare subiect! Bogat motiv pentru o operă de artă!

Închipuiţi-vă un piedestal de marmoră albă cu patru basso-reliefuri de bronz reprezentând triumful

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Colectivității. Primul: Colectivitatea, o femeie slabă, sdrențuită, hidoasă, venind cu părul vulvoiu ca o furie palavratică în fuga mare, urmată de o haită de lupi hămesiți; – al doilea: Colectivitatea, în dreapta cu reteveiul și în stânga cu masalaua, și potaia urlând; al treilea: Colectivitatea și lupii înghițind pe nemestecate care încărcate cu provianturi, clăi de fân, tunuri, drumuri de fier, hârtii de bancă, feldefel de delicatețe, și al patrulea basso-relief: Colectivitatea grasă, costumată și înarmată à la Minerva, dictând legi norodului, și împrejuru-i, lupii îndopați și domesticiți, purtând sgarde de aur masiv la gât și făcând sluj frumos...

Și deasupra piedestalului, ilustrul om în picioare!

Care ar fi momentul cel mai personal, cel mai caracteristic, cel mai adânc psihologic, ce ar trebui prins? Nicio clipă artistul n'are să stea la îndoială. Figura marelui om de Stat va trebui să fie posomorîtă; în expresia ei, un amestec de căință și de desgust – de căință pentru jertfele de conștiință ce a făcut crezând că face un bine patriei, de desgust pentru trista lui amăgire.

Voi, cari ați pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v'ați culcat într'o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deșteptați a doua zi pe saltele moi umplute cu bilete ipotecare; voi, toți în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriți din gunoiu dela 78 încoace, nobili strălucițí de ieri – treceți, cu capul descoperit, repede pe dinaintea monumentului, ca nu cumva buzele omului de bronz să capete glas și să vă strige:

„Am tolerat asasinate, jafuri și procese scandaloase!..."

Lipsă de pietate și de gust

E o datorie creștină, care în țara noastră nu s'a călcat până azi: locul unde a stat pristolul unui altar sfânt trebue să rămână totdeauna acoperit și însemnat cu o cruce, îngrădit și apărat de orice călcare profană, de orice ofensă. După cum se știe, Primăria votase o sumă însemnată sub conservatori, pentru ridicarea unui monument al lui Matei Basarab Vv. și dăduse chiar un acont d-lui arhitect Lecomte du Noüy, însărcinându-l să facă o schiță de proiect. Monumentul trebuia să aibă caracterul religios și să fie ridicat pe locul unde a stat pristolul vechii biserici Sărindar, a patruzecea biserică clădită de bătrânul Domn. Dar au ceva sfânt colectiviștii? Respectă ei vreo datină ori vreo pomenire? Ei sunt ab-solut lipsiți de pietate pentru tot ce e istorie românească, tradiție și credință românească, în afară de istoria, de tradițiile și de credința colectivității. Întru cât nu stau în strânsă legătură du daraverile și mascaralâcurile nenorocitului lor partid, orice figură strălucită istorică, orice tradiție națională, datina si credinta poporului întreg, pentru colectiviști n'au nici o valoare.

Ei sunt capabili să crează mai demnă de imortalizat mutra d-lui C. F. Robescu decât figura lui Matei Basarab, și mai demnă de pus la o răspântie figurina pocâltită a d-lui Sturdza, decât statua mândră a lui Tudor Vladimirescu; pentrucă, mai la urmă, nici Matei Basarab nici Tudor Vladimirescu n'au fost colectiviști.

Așa, pe locul unde se ridica odată pristolul Sărindarului, și unde se hotărîse a se ridica monumentul lui Matei Basarab cu crucea în mână, colectiviștii s'au hotărît să mânțină fântâna decorativă improvizată cu ocazia vizitei împăratului Franz-Joseph, o lucrare artistică de un gust nenorocit, care n'avea decât o scuză – scopul provizoriu: această lucrare trebuia să trăiască numai câteva zile de paradă, ca și arcurile de triumf pleoștite, ce s'au ridicat cu aceeași ocazie, și cari, din norocire, au fost desființate.

Se înțelege că, în afară de gustul artistic, așa de variabil și așa de rar, lucrările de felul acesta, ridicate în pripă în câteva momente pentru a trăi numai câteva momente, trebuesc, și din cauza grabei, și în vederea scopului, executate din materialuri ușoare. Se întrebuințează, de exemplu, hârtie, carton, pânză, scânduri de brad și gips, simulând piatra, marmura, fierul și bronzul. Este același procedeu ca la decorul de teatru, pentru a obține numai aparența. Nimănui nu-i trece prin cap, dacă are câtuși de puțină minte, să mânțină pe o piață publică, ca un monument menit să dureze, o improvizare decorativă de ocazie, chiar când această improvizare are un oarecare merit artistic; dar-mi-te când este o lucrare barocă, inspirată de o lipsă absolută de gust și de pricepere?

Cu toate astea, colectiviștii nu se îndură să dărâme și să arunce în foc minunata fântână de carton. Dela ferestrele clubului lor, ei nu se satură să privească cu mândrie monumentala producție a d-lui C. F. Robescu, o operă care-i dovadă vie de aptitudinile d-sale intelectuale. În momentele lor de melancolie, pricinuite de interminabila criză a partidului lor, ei își odihnesc spiritul privind cu deliciu la această ignobilă parodie artistică, care ar trebui ridicată de acolo spre a fi păstrată într'un muzeu istoric, ca o dovadă de cultura, de spiritul și de gustul colectiviștilor la sfârșitul secolului XIX.

N'ați văzut oare, cu ce solicitudine au îmbrăcat colectiviștii în timp de iarnă, în niște cotețe călduroase căptușite cu paie, minunatele figurine alegorice de ipsos, ca să le apere gingașa structură de asprimea intemperiilor? Și sunt sigur că atunci când, în ciuda lor, ridicula fântână monumentală de carton o putrezi, colectiviștii or să puie în locu-i, ori reproducția ei, ori statua d-lui C. F. Robescu. Căci, ce

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

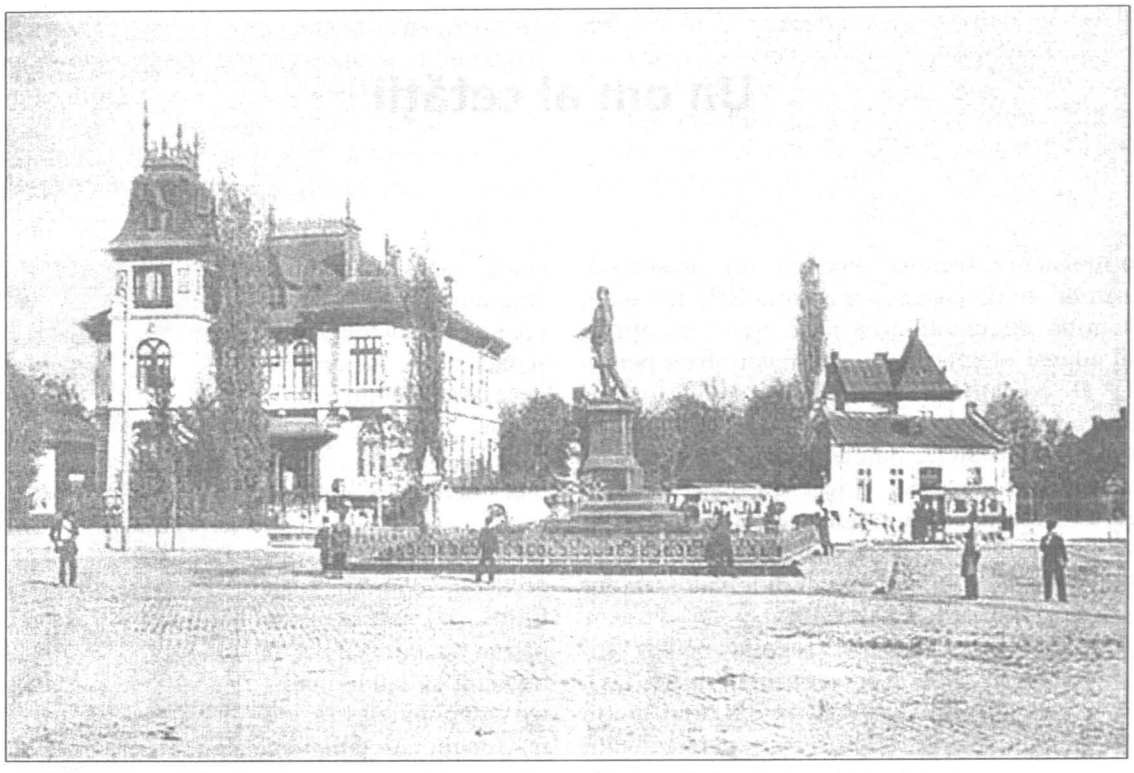

Piața Alex. Lahovary

poți să te aştepți dela aceşti oameni lipsiți tot atât de gust, cât şi de pietate? Toată această nobilime improvizată de Brătianu ce-a făcut cu avuțiile cu care a fost încărcată în câțiva ani?

O singură casă de gust, o singură construcție convenabilă n'au putut ridica în Bucureşti aceşti favoriți ai norocului, ai gheşeftului şi ai hrăpirii. Pretutindeni, pretenție bădărănească, lux ridicul, încărcat nepotrivit şi lipsit de eleganță, pretutindeni, grosolănie şi lipsă de intenție inteligentă – poleieli peste poleieli, grămădeli de figurine şi de ornamente, construcții strâmbe şi într'un peş, absurdități şi nedemnități arhitectonice. Capitala are aerul unei vaste sindrofii de mahalagioaice bogate, sulemenite, împopoțonate cu panglici, cu zorzoane şi cu flori artificiale, cari stau una cu spatele la alta, luându-se la întrecere să fie care de care mai pretențioasă şi mai grotescă.

Dar dacă le e permis acestor parveniți să-şi întrebuințeze banii lor ca să-şi arate teapa şi inferioritatea intelectuală, nu li se va permite să pocească fizionomia locurilor publice şi să profaneze locurile sfinte. Pe piața Sărindarului, în locul unde a fost pristolul bisericii nu trebue şi nu se poate pune decât un monument de caracter sacru, sacru, se înțelege, în înțelesul religios şi național, iar nu în înțelesul colectivist.

[Desvelirea statuii]

Duminecă 17 Iunie se desveleşte cu pompa cuvenită frumoasa statuă a lui Alex. Lahovari.

Nu cu tirade banale vom căuta să onorăm memoria acestui om deosebit între cei aleşi ai neamului nostru: numele lui este înscris în Capitoliu cu semne nepieritoare, şi orice laudă nu i-ar adăuga la glorie.

Privească mândru sufletul ilustrului bărbat la mărturia de venerațiune ce i-o dă poporul său, atât de nevoiaş de bărbați mari, şi pe care, din poruncă neînțeleasă pentru socoteala oamenilor, el bărbatul mare a trebuit să-l părăsească atât de devreme.

Insufle înfățişarea bronzului gândul cel bun tutulor câtor le e lăsată moştenire aceea ce omul a crezut, iubit şi apărat cu marele lui suflet, cu mândrul lui talent, cu inima lui românească, spre onoarea patriei.

Asculte cei cari s'apropie cu pietate de picioarele nobilei figuri de bronz – asculte de gestul ei impunător plin de atâta elocvență pentru zilele prin cari trecem.

Nu s'ar putea venera mai bine astăzi memoria lui Alexandru Lahovari, menită să nu piară câtă vreme va exista o patrie română.

I.L. Caragiale, *Opere*, V,
Articole politice şi cronici dramatice,
ediție îngrijită de Şerban Cioculescu,
Fundația pentru Literatură şi Artă «Regele Carol II»,
Bucureşti, 1938

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Arhive bucureștene

Un om al cetăţii

Georgeta FILITTI

Cu o existenţă bănuită, sperată ori presupusă, felurite texte de caracter memorialistic ies acum la lumină devenind accesibile lumii ştiinţifice graţie unui adevăr elementar recent materializat pentru noi, acela al consultării neîngrădite a mărturiilor istorice. Fără îndoială ponderea de subiectivitate pe care o presupun jurnalele, notele zilnice, însemnările ş.a. invită la circumspecţie. Unele afirmaţii au fost validate cu trecerea timpului, altele s-au aflat în răspăr cu realitatea, dar dincolo de sentimentul cu care ne apropiem de aceste voci ale trecutului, valoarea lor intrinsecă face să merite a fi ascultate.

Diplomat, istoric şi jurist reputat pentru sobrietatea şi pedanteria cu care şi-a conceput opera, I. C. Filitti oferă în paginile *Jurnalului* faţeta mai puţin încorsetată în convenienţe ştiinţifice a personalităţii sale. Notaţiile dintre 8 mai 1913 şi 6 martie 1928, cuprinse în 14 caiete, restituie pe rând imaginea diplomatului dornic de afirmare, a funcţionarului rămas activ în teritoriul ocupat în anii primului război mondial (întâi ca prefect apoi ca director al Teatrului Naţional), a celui achitat de sentinţa de condamnare la moarte şi care nu-şi găseşte locul pe potriva capacităţilor în lumea de după război.

Primul caiet e scris cu acurateţă şi intenţia transparentă de a fi citit nu doar în cercul familiei. Următorul caiet – care acoperea perioada directoratului la Teatrul Naţional – din păcate s-a pierdut. Alte trei au însemnările personale împănate cu lungi citate din diferiţi autori – ecou al preocupărilor statornice de istoric ale autorului. Ultimele nouă caiete (mai bine zis carnete, după dimensiunea lor) au un aspect mai puţin elaborat. Între citatele din presa cotidiană, cu comentarii parcimonioase pe marginea lor, se strecoară unele amănunte privindu-l direct pe autor sau anturajul său.

Paginile de început ale *Jurnalului* se concentrează asupra evenimentelor preliminare şi a celor privitoare la încheierea păcii de la Bucureşti din 1913. Ca director al afacerilor politice şi contenciosului din Ministerul Afacerilor Externe, I. C. Filitti a fost numit de Titu Maiorescu, prim ministru şi ministru de Externe la acea dată, în calitate de secretar al conferinţei de pace. Răspunzând interpelărilor din Senat pentru felul cum a condus politica externă a ţării în timpul războaielor balcanice, Titu Maiorescu are cuvinte de laudă pentru tânărul diplomat întocmitor al *Cărţii verzi* româneşti: „M-am consultat cu funcţionarii Ministerului de Externe, printre cari sunt câţiva foarte pricepuţi, şi am căutat mijlocul cel mai potrivit ca din peste una mie de acte să putem alcătui o expunere aşa de clară în ceea ce priveşte acţiunea guvernului, încât şi cei ce ar dori să ne atace, ca onor. domnul Brătianu, şi cei ce ar vrea să ne susţină, să-şi scoată de acolo armele necesare. Trebuie să recunosc, cu această ocaziune, că unul din cei mai inteligenţi colaboratori ai mei a fost directorul politic din minister, domnul Ioan Filitti şi cred că unui bătrân ca mine îi va fi îngăduit să laude înaintea dumneavoastră pe un funcţionar tânăr cu care a lucrat împreună. Domnul Filitti, cu o muncă neobosită, a aşezat, a coordonat, a îngrijit tiparul..." (discurs rostit în Senat la 1 decembrie 1913 şi publicat sub titlul *Acţiunea diplomatică a României în cursul evenimentelor balcanice*, Bucureşti, 1913, pp. 24 – 25).

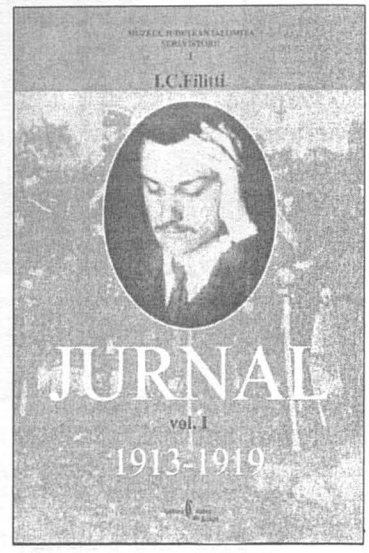

Preţuirea şi încrederea de o parte, admiraţia nezdruncinată de alta, au făcut posibilă o bună şi fructuoasă colaborare între omul politic şi de cultură aflat la apogeul carierei şi emulul său. Entuziasmul lui I. C. Filitti pentru rafinamentul diplomatic al *leader*-ului conservator e pus în balanţă cu inimiciţia nedisimulată faţă de Take Ionescu, în care refuză să vadă altceva decât un politician în goană după şefia partidului conservator. Totuşi, într-o însemnare răzleaţă, aflată printre hârtiile lui, I. C. Filitti scrie despre cel supranumit „Tăkiţă Gură de Aur": „Interpretarea actelor după simpatiile ce avem pentru autorii lor: a cumpărat de la o biată femeie însoţită de un copilaş, Take Ionescu, o duzină de stridii la Neapole, a mâncat din ele şi a dobândit tifos... a murit din compătimire. A scris prietenilor săi din ţară, puţine zile înainte de a muri, că-i va uimi prin longevitatea lui... semn de altruism între cei ce spânzurau de dânsul! Concepţii? E un paralel de făcut între Carp şi Take. Care a avut concepţii de om de stat şi care a fost glorificat la moarte".

Incisiv şi lapidar, I. C. Filitti judecă oamenii şi lucrurile din perspectiva conservatoare a aderenţilor lui Titu Maiorescu şi P. P. Carp cu acel sentiment al omului de veche stirpe care socoate că boieria îţi conferă mai multe datorii decât drepturi.

Împărţit între nevoia de confesare cuminte în pagini de jurnal şi comentarea evenimentelor în vâltoarea cărora se pregătea şi România să intre, I. C. Filitti alternează istoria propriei familii şi ascensiunea sa în diplomaţie cu înregistrarea unor fapte cotidiene în

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

care a fost direct implicat.

Cu duioșie reținută evocă figura tatălui său, Constantin Filitti, ofițer de ordonanță al principelui Al. I. Cuza, pe care l-a însoțit la Constantinopol cu ocazia vizitei de investitură și mai apoi colonel în slujba regelui Carol I, lângă care s-a aflat sub zidurile Plevnei.

Admirându-i fără rezerve pe Titu Maiorescu și P. P. Carp, el se raliază opticii acestora în ceea ce privește atitudinea de urmat pentru România în momentul declanșării primului război mondial. Alăturarea de Antanta i se pare nocivă căci înseamnă alianță cu Rusia; și istoria dovedise că, mai devreme sau mai târziu, apropierea de puterea Nordului se solda cu grave prejudicii pentru noi.

La rememorarea împrejurărilor din timpul războaielor balcanice, apoi a tratativelor care au dus la pacea de la București, I. C. Filitti face precizări interesante în legătură cu redactarea și difuzarea *Cărții verzi* justificative românești. Ca în orice document de acest gen, subiectivismul și patima chiar își spun cuvântul. În afara portretelor vitriolate făcute unor funcționari din Ministerul Afacerilor Externe, unde era director al afacerilor politice, pana lui e înmuiată în culori sumbre când înfățișează demersurile diplomatice ale lui Take Ionescu – ministru de Interne acționând în conflictul balcanic nu totdeauna de conivență cu colegul său de la Externe și prim ministru al țării, Titu Maiorescu. Liberalii sunt deopotrivă înfierați, în primul rând pentru modul defectuos în care au înfăptuit înzestrarea militară a României. Apoi pentru filogalicismul lor, chiar dacă e silit să recunoască o realitate ce se impunea: sentimentele profranceze nu erau legate doar de apartenența la partidul liberal ci existau ca o stare de spirit cvasigenerală.

Ca și tatăl său, memorialistul e conservator convins și tentat de aceea să justifice casant și fără drept de replică toate acțiunile partidului conservator. Cum vom vedea și mai departe, el rămâne credincios crezului politic conservator, reprezentat mai cu seamă de P. P. Carp, în asemenea măsură încât va accepta să intre în administrație în timpul ocupației germane.

Izbucnirea primului război mondial i-a pus pe români în fața opțiunii: cu Tripla Alianță sau cu Tripla Înțelegere? Ca diplomat, emul al lui Titu Maiorescu și P. P. Carp, ca istoric lucid, I. C. Filitti încearcă, mai cu seamă în paginile *Jurnalului*, o pledoarie plină de nerv pentru angajarea țării sale alături de Germania și Austro-Ungaria. Și argumentele sale tind nu atât să justifice viitoarea raliere cât să pună în gardă împotriva celeilalte soluții. Pentru el, ca de altfel pentru numeroși intelectuali români care adoptaseră formula lui Kogălniceanu de înscriere a istoriei într-o regulă de trei simple, unde necunoscuta era viitorul ce trebuia aflat cu ajutorul prezentului și al trecutului, dușmanul ireductibil al României rămânea Rusia. Orice înțelegere, orice tentativă de colaborare, orice concesie făcută Moscovei mai devreme sau mai târziu avea să se întoarcă împotriva noastră.

Dar Filitti e un realist. Incisivitatea cu care vorbește de „francoisterici", disprețul pentru propagandiștii francezi, care până mai ieri priveau România cu condescendență – aceasta în cazul când știau de existența ei – indignarea față de aroganța ministrului francez la București Emile Blondel – toate arată că societatea românească în cvasitotalitatea ei era atunci, în 1914 – 1915, dispusă să dea frâu sentimentelor iar nu să se lase condusă de logica rece. Redusă la un simplu enunț, această stare de spirit cerea apropierea de Franța și dobândirea Ardealului.

Când distant, când pătimaș, Filitti voia ca românii să dea sensibilitatea la o parte și să se conducă doar după interese. Căci „francăria" nu le aducea nici un profit. Și nu întâmplător intercalează în paginile *Jurnalului* comentarii pe marginea politicii lui Napoleon al III-lea, cel dispus să ne târguiască la un moment dat cu Austria pentru spații italiene.

Contenciosul cu Austria îl privește cu calm; monarhia e un „putregai", căruia i-a sunat ceasul. De aceea, indiferent de sorții războiului, Ardealul va reveni firesc în hotarele românești. Ceea ce rămâne însă de neconceput, ceea ce nu poate fi admis cu inima ușoară este alianța cu Rusia.

Pe această schemă se brodează paginile *Jurnalului*, cu izbucniri de nemulțumire față de tergiversările guvernului I. I. C. Brătianu, sarcasme la adresa autorilor de soluții categorice, ironii față de presa prea lesne cucerită de faptele de arme ale coaliției franco-ruse.

Aflat în postură de *raisonneur*, Filitti sesizează deopotrivă un fenomen pe care războiul îl va face ireversibil: apunerea societății boierești, oarecum idealizată de el, și apariția agresivă în prim-planul vieții cotidiene, pe scena politică, a recentului îmbogățit, a ciocoiului modern.

E drama intelectualului ce asistă neputincios la scrierea inexorabilă a istoriei.

Așteptarea încordată în care trăia societatea românească în 1915 îl cuprinde în înfrigurarea ei și pe I. C. Filitti. El nu mai află nicăieri liniștea necesară pentru redactarea unor pagini de jurnal elaborate. Notațiile lapidare despre istoria neamului său se amestecă cu comentariile amare privind agonia partidului conservator și triumful nemeritat al lui Take Ionescu. Apoi opțiunile politice militare ale României îl dezamăgesc, fiind convins că alăturarea noastră de Antantă va fi profitabilă Rusiei. Or, acest pericol potențial a fost certificat de istorie în 1940 și apoi, după 1944, timp de 45 de ani.

Ca să nu-și altereze parcă reputația de „veninos", de care se bucura în societatea bucureșteană, I. C. F. face caracterizări desființătoare în dreapta și în stânga, începând cu ardelenii, al căror rol în cultura națională i se pare neînsemnat. În eventualitatea intrării Transilvaniei în componența regatului român, populația acesteia s-ar contamina de demagogia politică ce domnește aici, cobește el, cu o patimă pe care, din fericire, n-avea s-o pună în studiile istorice. Și „figurile" din Ministerul de Externe sunt zugrăvite acid, spre a demonstra, poate, o dată în plus, că literatura memorialistică nu se împacă prea bine cu obiectivitatea. În același timp felul eliptic în care înfățișează situații ori personaje privează pe cititorul de azi de o serie de informații prețioase. Așa e notația despre avertismentul

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

pe care Barbu Catargiu, cel asasinat în iunie 1862, în condiții rămase nedesluşite până azi, l-a primit de la Barbu Slătineanu, bunicul autorului, despre atentatul ce i se pregătea. În sfârşit, crâmpeie de viață cotidiană răzbat din descrierea indignată a ceea ce începea să îndure omul de pe stradă: rechiziționarea abuzivă a cailor pentru armată, confiscarea vaselor de aramă, care nu se transformau în rezervă de război ci în... sulfat de cupru pentru stropirea viilor cutărui potentat, repartizarea preferențială a vagoanelor de cale ferată pentru transportul cerealelor ş.a.

I. C. Filitti la 65 de ani

Ca nou intrați în hora ucigătoare a războiului, românii se simțeau deopotrivă copleşiți de „dezastrul" de la Turtucaia. Şi I. C. Filitti caută, cu spirit partizan, să stabilească vinovăția unora şi inocența altora. Pe acest fond pesimist, în care România era prinsă într-un joc cu reguli neîndurătoare, Filitti profetizează că la încheierea stării conflictuale se profilează „atotputernicia brătienească, exproprierea, colegiul unic". Era o anticipare datorată mai puțin diplomatului marginalizat cât istoricului riguros. O confirmare a seriozității şi temeiniciei studiilor sale de istoric i-o va aduce de altfel alegerea, în 1915, ca membru corespondent al Academiei Române.

Prea adesea I. C. Filitti a şocat prin intransigență şi pedanterie în materie de restituire a evenimentelor istorice. Recenziile, notele sau polemicile cu confrații i-au creat reputația de personaj atrabilar, lesne iritabil şi, în unele împrejurări, de-a dreptul imposibil. Cât priveşte orientarea țării noastre în conflictul mondial, atitudinea lui a fost rigidă; urmându-l pe P. P. Carp, a văzut un singur dușman real, ancestral şi în perspectivă pentru România şi anume Rusia, cu apetitul ei nestăvilit de cucerire. Pentru el singura şansă de supraviețuire a României rămânea ralierea la cauza Puterilor Centrale, opuse Rusiei. Cu această convingere a şi acceptat misiunea atât de împovărătoare şi aproape sinucigaşă, am zice, din primăvara anului 1917. Dacă motivația pentru rămânerea în teritoriul ocupat interesează mai puțin, notațiile ca atare, prilejuite de îndeplinirea funcției de prefect al județului Ialomița, îşi păstrează valoarea nealterată. Nu mai e vorba de un text elaborat, destinat dacă nu publicității, măcar lecturii într-un cerc de persoane avizate, ci de note eliptice, sincopate, ca pentru un scenariu de film; ele întregesc tabloul dureros şi tragic, în care desperarea a făcut mereu loc speranței, al vieții de zi cu zi din teritoriul ocupat – această față nevăzută a războiului nostru de întregire...

Povara primului război mondial, îndurată de români, răzbate până la noi din literatura istorică ori beletristică, din cimitirele semănate de-a lungul țării; cotidianul vremurilor de restriște îl zugrăvesc însă cel mai acut notațiile martorilor oculari. Este şi cazul lui I. C. Filitti, prefect de Ialomița, care face administrație în teritoriul ocupat, comentează demersul politic al celor care au mizat pe cartea Puterilor Centrale şi reține, în grabă, lectura unor pagini de istorie, o schiță genealogică, ori descoperirea întâmplătoare a unor documente iconografice în podul propriei case de la Alexeni.

Încordarea în care trăieşte, grija pentru administrații săi, fac din autor, om recunoscut pentru stăpânirea şi adesea rigiditatea sa, un frământat, un chinuit. „Germanofilia rațională" – cum singur şi-o defineşte – îl conduce pe Ion Filitti la „experiența" slujbei de prefect. Împărțit între prețuirea unei spiritualități şi materializarea ei cotidiană în Bărăganul românesc, el trăieşte din plin drama neputinței. În locul intermediarului eficace între ocupantul vremelnic şi populația greu încercată de război, înțelege că e sortit condiției de simplu executant. Politețea cutărui comandant de etapă german nu-l poate înşela asupra esenței ocupației şi anume: exploatarea teritoriului dominat cu ajutorul unor spirite ancilare recrutate dintre autohtoni. Zădărnicirea demersului său îl determină, de aceea, la sfârşitul anului 1917, să demisioneze.

Încearcă, fără succes, să reintre în diplomație. Peisajul politic bucureştean îl descumpăneşte. Nonvalorile proliferează în jurul celor doi corifei ai conservatorilor: Petre P. Carp şi Alexandru Marghiloman („Petrache" şi „Alecache", cum îi numeşte familiar presa humoristică). Convorbirile ce poartă cu fiecare în parte îi lasă un gust de insatisfacție. Cu numai patru ani în urmă, prețuit în mod particular de Titu Maiorescu, Filitti se aflase în mijlocul lucrurilor ca director în Ministerul Afacerilor Externe şi factotum al păcii de la București. Acum criteriile de valoare sunt altele. „Bisericuțele", „clientela", „patronajul" generează un sistem de aşa-zise valori morale la care intransigentul Filitti e refractar.

Aflați la cheremul autorităților de ocupație, cu un guvern la București a cărui legitimitate devenea pe zi ce trecea tot mai îndoielnică – membrii administrației spațiului ocupat aveau sentimentul, la începutul anului 1918, că pierduseră partida. Germanofilia lor, gândul că-şi slujesc patria dacă se interpun între invadator şi populația silită să rămână pe loc, că o conlucrare cu Rusia, în perspectivă, se putea dovedi catastrofală României – toate acestea rămâneau în sfera retoricii sterpe. Realitatea nemiloasă îi scotea pur şi simplu în afara vieții sociale. Cazurile lui I. C. Filitti şi Alexandru Tzigara Samurcaş rămân pilduitoare în acest sens. Prestația lor sub ocupația germană, făcută în limitele unei corectitudini ce nu putea fi o clipă pusă la îndoială, împletită cu lipsa de maleabilitate la exigențele unei

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

politici întemeiate pe compromis, se vedea răsplătită cu strângeri de mână şi zâmbete de circumstanţă.

Demisionar de la prefectura judeţului Ialomiţa – am putea spune un fief al familiei, căci şi tatăl său fusese acolo în două rânduri prefect conservator – candidat respins la conducerea prefecturii Bucureştilor, I. C. Filitti constată cu amărăciune că a ajuns indezirabil.

Frământat sufleteşte, îngrijorat pentru viitorul său şi al copiilor săi, cu mintea plină de planuri generoase de cercetări în domeniul istoriei, el ia, la 26 mai 1918, o hotărâre purtând pecetea gestului ieşit din comun: trece în teritoriul liber al Moldovei spre a-şi dovedi inocenţa în faţa Curţii Marţiale din Bacău, care pronunţase împotriva sa, la sfârşitul anului 1916, o sentinţă de condamnare la moarte.

Om de ştiinţă prin excelenţă, riguros până la pedanterie, cu o educaţie severă care excludea efuziunile în public, I. C. Filitti apare copleşit, plin de reproşuri pentru comilitonii săi conservatori, obsedat de nevoia justificării, invidios pe situaţia altora, aflaţi într-o poziţie similară cu a sa şi a căror moralitate civică nu era supusă cauţiunii (ca istoricul Constantin Giurescu, de exemplu).

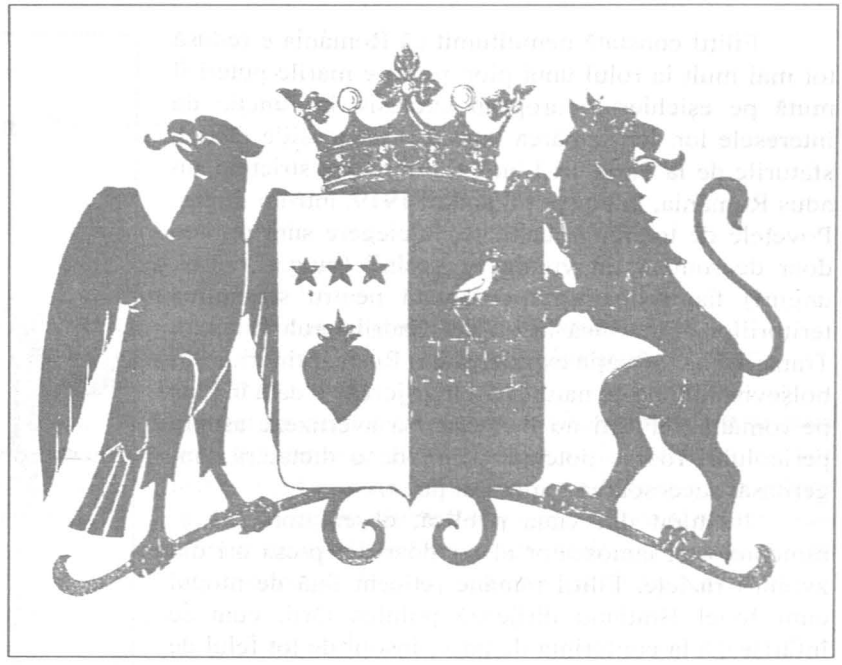

Stema familiei Filitti

Felul sincopat în care încredinţează minusculelor caiete gândurile sale, amestecul de comentarii la opera lui Renan cu estimarea unor parcele de pădure ori moşii pe care le-ar putea vinde ori cu zvonuri dintre cele mai contradictorii privind soarta României oglindesc extraordinar de sugestiv drama acelor români care s-au obstinat să mizeze pe cartea germană, socotind în acelaşi timp că rămân buni patrioţi.

Chinul ascuns, deruta, sentimentul că ceva ireparabil i-a frânt mersul ascendent firesc al vieţii de cărturar, diplomat şi publicist răzbat însă din paginile *Jurnalului*.

Primul război mondial a făcut să apună o lume; cea care i-a luat locul se dovedea contradictorie, nesigură şi, în orice caz, dispusă a se întemeia pe alt sistem de valori. Spectator interesat, aşteptând verdictul Curţii Marţiale spre a i se dovedi inocenţa în „colaborarea" cu nemţii, I. C. Filitti trăieşte paroxistic evenimentele. Silit la inactivitate – căci practic se afla suspendat din orice funcţie – el îşi petrece cea mai mare parte a timpului în casă, la Iaşi. Lectura ziarelor, pe marginea cărora glosează vitriolat, puţinele vizite ale unor rude apropiate ori prieteni şi nesfârşite calcule legate de administrarea tot mai anevoioasă a averii îi ocupa cea mai mare parte a timpului. Pândind întrunirea completului de judecată care avea să-i decidă soarta, I. C. Filitti găseşte în acelaşi timp răgazul unor ample şi surprinzătoare lecturi. Ele se circumscriu sferei politice şi în primul rând prezentării regimurilor revoluţionare, de tipul celui iacobin, care a demolat vechea societate franceză. Ce s-a pus în loc, nu e pe gustul lui I. C. Filitti. Paralela cu vremurile contemporane lui e frapantă. Din foarte desele citate şi comentarii pe marginea lucrării lui Taine *Origines de la France contemporaine* se vede că aici şi-a găsit din abundenţă subiecte de reflecţie, ca şi confirmarea multora din constatările ori gândurile sale.

În afara disculpării, susţinute în scris în faţa instanţei, preocupat de dovedirea perfectei sale bune credinţe, el publică şi un text *Pro memoria*, de patru pagini, cu precizarea: „tipărit ca manuscris în 50 de exemplare", databil post 1926.

Absolvirea de vină ca şi reintrarea în serviciul statului, în calitate de consilier la Consiliul Legislativ, încheiau un capitol chinuitor din viaţa lui I. C. Filitti, dar amintirea lui obsedantă nu se va şterge niciodată.

Seria caietelor ce formează *Jurnalul* pare întreruptă între 3 septembrie 1918 (ultima notaţie a celui de al cincilea caiet) şi 6 ianuarie 1919 (prima notaţie a celui de al şaselea), deşi numerotarea lor – făcută poate de altcineva – e neştirbită. În schimb în arhivă au rămas câteva pagini stinghere cu menţiunea pe verso „pentru Jurnalul meu" plasabile în acest răstimp. Lectorul atent vede astfel în paginile din 1919 un fişier de informaţii culese cu precădere din presa cotidiană, inteligent întocmit, unde se reţine esenţialul, iar comentariul, adesea dubitativ, e sec, concis şi uneori marcat de subiectivism. Căci Filitti trebuie să facă faţă unei formidabile presiuni morale. Orice referire în presă la „trădători", germanofili, la partizanii lui Carp ori ai lui Marghiloman provoacă replica sa imediată, de justificare dureroasă, amară şi cu sentimentul că în fond nu e ascultat. În noua lume postbelică, a fi fost antantofil zgomotos era suficient spre a avea un certificat de onorabilitate; dimpotrivă, funcţionarea în cadrul administraţiei teritoriului ocupat ori încercarea de a demonstra că triumful Antantei însemna din nenorocire şi cauţionarea Rusiei, inamicul secular al României, atrăgea instantaneu oprobriul general, stigmatul de „duşman".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Filitti constată nemulţumit că România e redusă tot mai mult la rolul unui pion pe care marile puteri îl mută pe eşichierul european exclusiv în funcţie de interesele lor. Participarea la război, concesiile făcute, sfaturile de la Paris ori Londra, urmate cu stricteţe, au adus România, la începutul anului 1919, într-un impas. Poveţele de toleranţă, echitate, înţelegere sunt urmate doar de români, în vreme ce vecinii (bulgari, sârbi, unguri) fac propagandă deşănţată pentru stăpânirea teritoriilor aflate încă în litigiu: Cadrilaterul, Banatul, Transilvania. Situaţia explozivă din Rusia, prin triumful bolşevismului, e de natură să-i îngrijoreze o dată în plus pe români şi Filitti nu încetează să avertizeze asupra pericolului rusesc potenţat acum de o dictatură sângeroasă, succesoarea regimului ţarist.

Înlăturat din viaţa publică, observator al evenimentelor şi cunoscător al lor doar din presă ori din zvonuri răzleţe, Filitti rămâne reticent faţă de modul cum Ionel Brătianu dirijează politica ţării, cum se înfăţişează la conferinţa de pace, însoţit de tot felul de neamuri pe post de secretari ori consilieri. Reproşul lui se îndreaptă şi asupra acelor intelectuali (chirurgi, chimişti ş.a.) care, onorabili şi patrioţi fără discuţie, dar lipsiţi de vocaţia demersului diplomatic, sunt abilitaţi să reprezinte interesele româneşti în străinătate.

Fără s-o mărturisească făţiş, nici chiar în *Jurnal*, Filitti e ulcerat de neîntrebuinţarea sa. Dintr-o carieră diplomatică ce se anunţase strălucită şi o activitate în câmpul cercetării istorice răsplătită la 36 de ani cu un fotoliu academic, el se vede redus la condiţia de mare proprietar temător pentru ziua de mâine. Şi asta pentru că în 1919 nu-şi putea imagina în nici un fel viitorul profesional (regele Ferdinand opunând un veto categoric la orice tentativă a sa de inserţie în serviciul public), iar situaţia materială îi fusese dramatic zdruncinată. Nu era vorba doar de distrugerile provocate de război (rechiziţii, culturi distruse de trecerea armatei, întârzieri la plata arenzilor, insolvabilitatea unor ţărani la plata datoriilor) ci şi de o împrejurare particulară: îşi încredinţase administrarea averii unui oarecare Marcu. Acesta a făcut mai multe tranzacţii dubioase, a semnat poliţe în fals, a vândut în pierdere şi în cele din urmă, încolţit, şi-a pus capăt zilelor.

Reducerea drastică a veniturilor l-a afectat pe Filitti în primul rând ca tată de familie răspunzător pentru asigurarea viitorului copiilor săi. Socotindu-se un „cătuş" în lanţul familiei, el vedea cu amărăciune că în loc să sporească patrimoniul Filitti-Ghica (partea din zestrea soţiei sale Sanda Ghica), se dovedise gospodar nedestoinic, lăsând urmaşilor săi o moştenire de neinvidiat.

Paginile de *Jurnal* [...] rămân preţioase nu doar pentru ilustrarea stării de spirit a celor care mizaseră pe învinşii războiului, în speţă Puterile Centrale, or pentru întregirea portretului moral al unuia dintre reprezentanţii de excepţie ai şcolii istoriografice naţionale. Consemnările lui Filitti au şi o incontestabilă încărcătură divinatorie. Ele reamintesc cititorului de astăzi că situaţia geopolitică a României este un dat imuabil, că adversarii sunt aceiaşi, iar prietenii – totdeauna părelnici şi interesaţi – par a fi fost lăsaţi doar pentru credulitatea mereu reînnoită şi mereu înşelată a românilor. „O alianţă între Germania şi Rusia ar fi o catastrofă pentru noi", scria el în 1919. Această perspectivă, materializată peste 20 de ani în pactul Ribbentrop-Molotov, continuă să afecteze şi azi statutul internaţional al României.

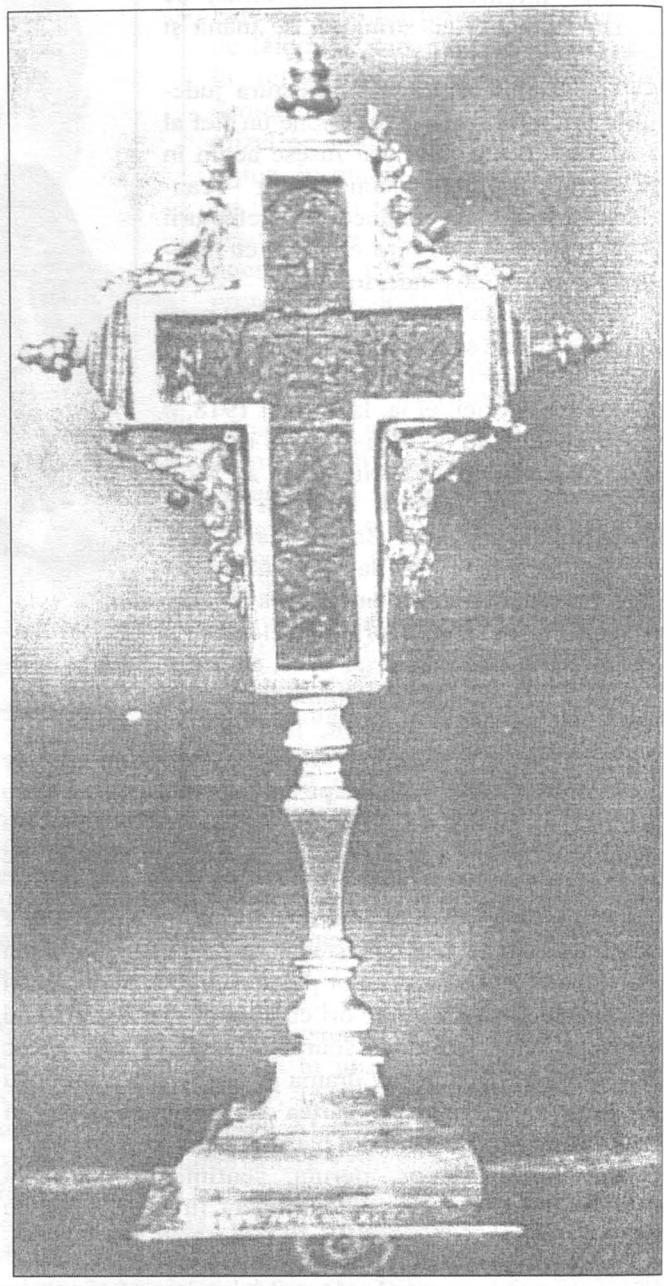

Cruce din lemn de santal, din familia Filitti

I.C. Filitti, *Jurnal*, vol. I *1913 – 1919*,
ediţie îngrijită de Georgeta Filitti,
Muzeul Judeţean Ialomiţa,
Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2008

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Patrimoniu

Din colecțiile Bibliotecii Metropolitane București

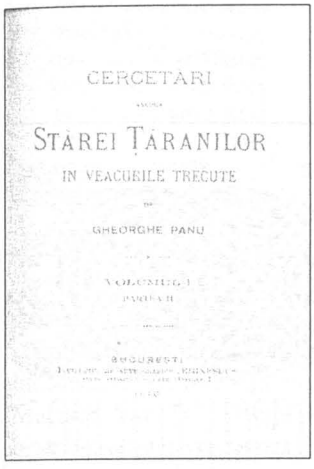

Gheorghe PANU, ***Cercetări asupra stărei țăranilor în veacurile trecute***
Volumul I, Partea II, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", București, 1910

... Să ne închipuim că boerii într'un avânt de dreptate şi de umanitate ar fi redus claca la 3 zile pe an. Nici cu aceasta nu i-ar fi dat viață, căci o clacă de 3 zile pe an n'ar fi folosit nimic proprietarilor a căror nevoi de cultură erau din ce în ce mai mari. Puteau ei să-şi lucreze vastele lor ogoare cu cele 3 zile de clacă ale țăranilor? De altă parte, reducând pentru țărani claca la un aşa mic număr de zile, prin aceasta nu i să lua caracterul de muncă gratuită şi nu să făcea din țăran un om liber; el rămânea tot clăcaşul proprietarului. Şi acest lucru țăranii începuse a nu voi să-l mai suporteze...

General ECONOMU V. şi Maior GHEORGHIU Gh., ***Discuțiuni asupra Războaelor din Balcani 1912 – 1913. Operațiunile bulgaro-turce din Tracia în 1912. Intervențiunea României în Balcani la 1913***
Ediția I-a, București, 1926

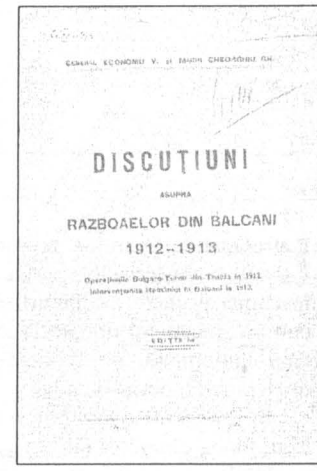

Războiul din Balcani deşi pentru Europa Occidentală reprezintă un eveniment militar de mâna 2-a, pentru România, chemată de acum înainte să joace primul rol, în orientul Sud-Est european, este de prima importanță pentrucă:

1.Studiul său ne ajută să cunoaştem cauzele de secole cari rizidă la baza chestiunei orientului şi să ne dăm seama în ce măsură ele mai subzistă şi mai ameninţă pe viitor, pacea în Balcani. România, ca orice stat conştient de desvoltarea sa politică şi economică, nu poate azistă nepăsătoare la evenimentele ce se desfăşoară la Sudul Dunărei, consecinţele lor înrâurind pe de o parte, stricarea echilibrului în Balcani în dauna sa, pe de altă, desvoltarea normală a grupului de conaționali pe cari împrejurările istorice i-au risipit în Munții Pindului...

Adrian MANIU, ***Poezii din Carmen Silva***
Cu desenuri de Rodica Maniu, Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", București, 1936

... Cu cât anii trec, se înalță pentru noi tot mai măreață blânda arătare. Dacă versurile acestei regine au pătruns mai greu prin tălmăcire, care întotdeauna frânge întunecând frumusețile, în schimb începem să ne dăm seama de capodopera românească pe care au zămislit-o inspirat „Poveştile Peleşului", mari poeme creatoare de mit, în însuşi sufletul poporului. E o comoară ce se întrece cu literatura de veacuri a neamurilor, cu simboluri dovedite trainice, într-un cântec ce va fi de totdeauna al pădurilor din munte...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Istoria cărții

LITURGHIERUL LUI MACARIE – 1508

ÎNCEPUTURILE TIPOGRAFIEI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

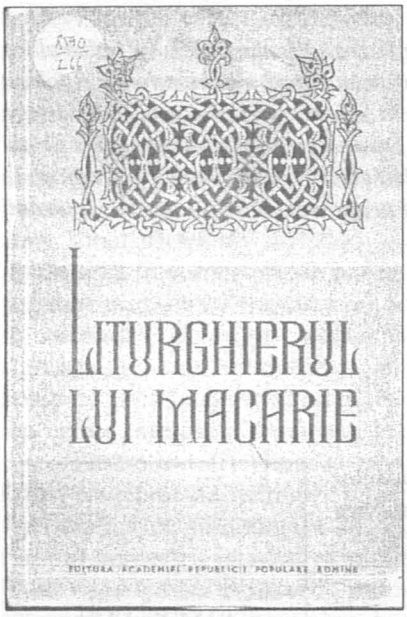

Liturghierul *lui Macarie din 1508 (ca și* Tetravanghelul *din 1512, cartea fundamentală a bisericii) a fost o carte vie care a stat la baza slujbei religioase în Țara Românească și în Transilvania (pentru Moldova nu avem pînă acum indicații), pînă la introducerea limbii române în biserică. Prin reeditările și copierile sale, el a avut o vastă răspîndire în timp și în spațiu, ca o operă de cultură de la începuturile scrisului tipărit... Pînă în satele transilvănene, în bisericile și schiturile din munți, a pătruns această carte și reproducerile ei ulterioare și a fost de folos timp de o sută de ani...*

Liturghierul lui Macarie, cu un studiu de P.P. Panaitescu și un indice de Angela și Alexandru Duțu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961

Introducerea tiparului, reproducerea în serie a cărților în locul manuscriselor scrise cu trudă și încetineală, a însemnat primele începuturi, depărtate încă, ale dezvoltării culturii. Începutul tipografiei este în istoria tuturor țărilor o dată importantă, de la care pornește, pentru răspîndirea civilizației, o perioadă nouă.

În 1508, la 10 noiembrie, a apărut în limba slavonă a bisericii, limbă oficială a țării în acea vreme, prima carte tipărită în Țările române. Este vorba de *Liturghierul*, cartea care cuprinde rînduiala slujbei bisericești ortodoxe, tipărit în Țara Românească de ieromonahul tipograf Macarie, începută din porunca domnului Țării Românești Radu cel Mare, mort în aprilie 1508, și terminată în noiembrie același an sub domnia urmașului său, Mihnea cel Rău (1508 – 1510), care apare în epilog ca patron al tipăririi acestei lucrări.

Cu prilejul împlinirii a 450 de ani de la apariția primei cărți tipărite în Țările române, Academia R.P.R. a luat inițiativa republicării acestei cărți în ediție fotografică. Prezenta introducere la această ediție, în partea întîi înfățișează un studiu bibliografic asupra primei cărți tipărite în țara noastră, în cea de-a doua parte cuprinde o cercetare de istorie culturală asupra apariției tiparului în Țara Românească, a împrejurărilor social-politice în care s-a produs acest fapt. Din cercetarea atentă a exemplarelor rămase ale *Liturghierului* și a împrejurărilor în care s-a făcut tipărirea lui, reiese o sumă de fapte istorice noi, necunoscute sau neobservate de istoricii dinainte și care sperăm că au fost puse în lumină în prezentul studiu. Pe de altă parte, am încercat să punem acest eveniment cultural în cadrul istoriei sociale și culturale a vremii, ceea ce aduce lumini noi asupra subiectului.

Începuturile tipografiei lui Macarie în Țara Românească. La 1508, doisprezece ani după căderea Muntenegrului (Zetei) în mîinile turcilor, fapt care a pus capăt activității tipografiei din Cetinie, încep să apară cărțile slave patronate de domnii Țării Românești. Ca meșter tipograf al acestor din urmă cărți este indicat în postfețele lor, atît în *Liturghier* (1508), cît și în *Octoih* (1510) și în *Tetravanghel* (1512) „ieromonahul Macarie". Se pune întrebarea dacă acest meșter tipograf este aceeași persoană cu „ ieromonahul Macarie din Cerna Gora", care este arătat ca meșter tipograf al cărților imprimate la Cetinie. Apropierea este ușor de făcut, întrucît amîndoi sînt ieromonahi și amîndoi, la distanță apropiată de vreme, sînt meșteri tipografi. Dar împotriva identificării a ridicat o obiecție serioasă învățatul slavist V. Jagić, care a observat că între tipografia de la Cetinie și cea din Țara Românească nu există nici o asemănare. Litera tipografiei muntenegrene este mai subțire și mai mică, pe cînd cea din Țara Românească este groasă și mare, imitînd semiunciala manuscriselor. Într-un format aproape egal, tipografia muntenegreană are 32 de rînduri pe pagină, pe cînd cea munteană are numai 22. (E vorba de *Octoihul* muntean din 1510 comparat cu *Octoihul* muntenegrean din 1494.) Ornamentele din cărțile tipărite în Țara Românească sînt, cum am văzut, imitate după școala miniaturiștilor de manuscrise slave din Moldova, de la sfîrșitul domniei lui Ștefan cel Mare, pe cînd ornamentele și ilustrațiile cărților tipărite în Muntenegru sînt în stil clasic de renaștere italiană. Limba celor două serii de cărți este slavă bisericească de redacție deosebită, în cele muntenegrene de

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

redacţie sîrbă, în cele muntene de redacţie medio-bulgară. În sfîrşit, am făcut cu alt prilej o comparaţie a textului *Octoihului* lui Macarie din Muntenegru din 1494 cu cel al *Octoihului* lui Macarie din Ţara Românească din 1510, singura carte bisericească care se repetă în ambele serii, cea muntenegreană şi cea munteană. Din această comparaţie rezultă că avem a face cu altă carte. *Octoihul* muntenegrean cuprinde în două volume, respectiv cîntările de la glasurile 1 – 4 şi 5 – 8, ale aşa-numitului *Octoih mare*, care are textul complet al cîntărilor pe toate zilele săptămînii, pe cînd *Octoihul* din Ţara Românească cuprinde toate cele opt glasuri într-un singur volum, glasul întîi fiind complet, de octoih mare, iar glasurile 2 – 8 sînt de octoih mic, adică numai cu cîntările pe zilele de sîmbătă şi duminică, o formă mixtă, destul de rară. De altfel şi la glasul întîi, care este de octoih mare, versiunea munteană diferă ca aranjare a materiei şi chiar ca text, fiind vorba de reproducerea a două traduceri independente între ele ale *Octoihului* grecesc. Aceasta arată în chip evident că tipografia din Muntenegru nu a fost adusă în Ţara Românească şi nici cărţile tipărite în această din urmă ţară nu urmează pe cele tipărite în Muntenegru…

Locul unde a funcţionat tipografia domnească (1508 – 1512). Socotim că am stabilit în chip destul de convingător faptul că tipografia lui Macarie din anii 1508 – 1512 a lucrat în Ţara Românească şi nu la Veneţia. Rămîne însă deschisă problema locului anume unde a funcţionat această tipografie în cuprinsul ţării. Cei mai mulţi cercetători au admis ca loc de aşezare al tipografiei oraşul Tîrgovişte, care ar fi fost, cum se credea mai demult, singura capitală a ţării pe acea vreme. De asemenea s-a propus ca sediu al tipografiei mănăstirea Dealului, deoarece Radu cel Mare a refăcut această mănăstire şi a considerat-o ctitoria lui. Actele de privilegiu date de domnii români din vremea cînd au apărut cărţile lui Macarie arată însă că scaunul ţării era deopotrivă la Bucureşti, cît şi la Tîrgovişte. Radu cel Mare şi Neagoe Basarab numesc Bucureştii „cetatea de scaun". Radu cel Mare în anii 1506 – 1507 dă 6 privilegii din Tîrgovişte şi 2 din Bucureşti, Mihnea cel Rău în 1508 – 1509 dă 6 privilegii din Bucureşti şi nici unul din Tîrgovişte (4 din diferite localităţi mai mici), Vlăduţă voievod în anii 1510 – 1511 dă 5 privilegii din Tîrgovişte, 7 din Bucureşti, 8 din diferite localităţi, Neagoie Basarab în primul an al domniei sale, 1512, dă 9 acte din Tîrgovişte şi unul din Bucureşti. Prin urmare argumentul că oraşul Tîrgovişte ar fi fost pe atunci capitala unică a ţării şi că de aceea ar fi fost acolo şi tipografia, cade, tipografia putea fi tot aşa de bine la Bucureşti, sau într-o mănăstire de lîngă acest oraş.

Totuşi în favoarea Tîrgovişte sau a mănăstirii Dealului ca sediu al tipografiei militează unele consideraţii serioase. La 1545, cînd se reia meşteşugul tipografiei în Ţara Românească cu tipografia lui Dimitrie Liubavici, cărţile ieşite din această tipografie poartă indicaţie că au fost imprimate la Tîrgovişte. Am arătat însă mai sus că anume ornamente şi chiar parte din literele tipografiei lui Macarie au rămas după dînsul şi au fost folosite de tipografiile ce au urmat. Se poate ca aceste resturi ale tipografiei lui Macarie să fi fost găsite la Tîrgovişte, de vreme ce noua tipografie lucrează acolo.

Dacă tipografia a lucrat la Tîrgovişte, se poate ca ea să fi fost de fapt aşezată la mănăstirea Dealului, care fiind lîngă oraş, putea fi socotită ca făcînd parte din acest scaun domnesc. E mai probabil ca tipografia să fi lucrat la o mănăstire, unde erau ateliere pentru meşteşuguri fine şi loc pentru asemenea ateliere domneşti. De asemenea trebuie să ţinem seamă că acolo se aflau călugări care puteau da ajutor, nu numai cu lucrul de mînă, cu corectura, care cerea ştiinţă de carte slavonă, dar şi cu manuscrise bisericeşti şi cu controlul textului religios.

Am arătat că ornamentele de miniatură ale frontispiciilor cărţilor tipărite sînt foarte apropiate ca stil de ornamentele în stil zis „armenesc" de la mănăstirea Dealului. De observat de asemenea că folosirea rară pe atunci a elementelor cronologic secundare: crugul soarelui, al lunii, indictionul, temelia, aflătoare în postfeţele celor trei cărţi care au ieşit din tipografia lui Macarie din Ţara Românească, se regăsesc şi în pisania slavonă a bisericii mănăstirii Dealului din 1502. Anul terminării mănăstirii nu este în chip necesar anul săpării definitive a pisaniei, poate cînd a venit acolo Macarie din Muntenegru cu obişnuinţa folosirii crugurilor (ciclurilor) solare şi lunare, să fi dat indicaţiile necesare. Pe prima foaie a *Octoihului* lui Macarie din 1510 se află desenată o biserică reprezentând, după părerea istoricului sîrb G. Radojicić, mănăstirea în care a fost tipografia, dar desenul nu se potriveşte cu mănăstirea Dealului, deoarece biserica are în *Octoih* o singură turlă şi cu clopotniţă pătrată pe cînd Dealul are trei turle şi nu are clopotniţă separată. În aceste condiţiuni aşezarea tipografiei la mănăstirea Dealul rămîne ipotetică...

P. P. PANAITESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Autografe contemporane

Nicu CIOBANU

Biobibliografie

Nicu Ciobanu, poet, dramaturg, scenarist, publicist, s-a născut la 26 august 1960 la Locve (SânMihai), Banatul Sârbesc, Serbia.

A urmat Liceul la Alibunar şi Vârşeţ. Este licenţiat al Facultăţii de Drept şi Filozofie din Novi Sad. Secretar al Societăţii de Limbă Română din Voivodina, preşedinte al Zilelor de Teatru ale Românilor din Voivodina (1990 – 2002), membru fondator al Comunităţii Românilor din Iugoslavia, actualmente, Comunitatea Românilor din Serbia. Redactor la Radio Novi Sad şi TV Novi Sad, redactor-şef al Editurii Libertatea (1993 – 2000). Din 2001 este director al Casei de Presă şi Editură Libertatea din Panciova. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Voivodina şi al Uniunii Ziariştilor din Serbia.

Volume de versuri: *Păsări neînşeuate*, 1981; *Om singur visând*, 1984; *Depoetizare*, 2002.Traduceri: Duro Šušnić, *Dialog şi toleranţă*, 1999. A publicat, de asemenea, cronici şi referinţe critice pe marginea unor volume de versuri editate la Libertatea. A scris şi scenarii radiofonice: *Balansoarul* (1985); *Poligonul* (1989); *Şi nimeni nici-un cuvânt să nu spună* (1990); *Petko Vajnic Purcar. Supravieţuitorii* (1990); *Nopţi albe* (1991).

Premii literare: Premiul Festivalului de Poezie al Tinerilor Poeţi din Iugoslavia – Vrbas '91; Premiul Academiei Internaţionale „Mihai Eminescu", Craiova; Premiul Editurii Libertatea (1997); Diploma de onoare a Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (1997); Premiul Eminescu, Drobeta Turnu Severin (2002); Premiul „Omul anului", decernat de Fundaţia Română de Etnografie şi Folclor din Voivodina (2002); Premiul anului pentru Ziaristică, decernat de Uniunea Ziariştilor din Serbia (2003); Premiul pentru poezie la Festivalul Naţional de Literatură „Sensul iubirii" (2007).

Depoetizare

Nimic nu mă mai mişcă –
nici limbajul profetic al pietrelor,
rătăcit prin biblioteci imaginare,
nu mă mai fascinează.
Orice metaforă scufundată în vers
este ignorată de jos în sus
cu o forţă inegală cu greutatea
volumului de realitate depoetizată.
Nici cuvintele, şi cu atât mai puţin cuvintele,
nu mă vor apropia de esenţă.
Doar de deşertăciune
cu desăvârşire m-apropii.
Nici răspunsurile,
care niciodată nu vor încolţi,
nu mă mai mişcă.

Doar gândul,
singurul,
că nimic nu mă mai mişcă –
m-ar putea mişca.

Întristat de o prea timpurie iarnă

Cu ce se aseamănă casele noastre?
Mereu iarnă şi chiciură şi lapoviţă,
şi-un alb amărui ne-apasă,
şi-n pragul uşii ni se gâtuiesc troiene,
viforniţe şi neguri. De jur-împrejur
doar puii de cuc, măcinaţi în tihnă,
sechestraţi – zvâcnesc
îmbrăcaţi în cămaşă de forţă
şi dimineţile ploioase şi reci,
şi locurile noastre natale – şi orice suflare!
Amintirea şi cântecul şi limba
se trezesc jefuite, pierdute – fiecare nouă zi
e o enigmă,
fiecare nouă zi – e o verigă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

O reală şi imediată rătăcire

Şi până unde să mai merg
prin viscolul ăsta de metafore şi discursuri politice,
prin risipa asta de cuvinte şi toasturi funerare,
dineuri plictisitoare, false arătări,
mai false prezenţe şi câte încercări.

Cineva îţi aruncă zăpadă în ochi,
zăpadă în casă –
aleasă e umbra care te pândeşte,
zvonul care te goneşte,
cuvintele ciulite mocnesc pe nepusă masă.
Urmăreşti cum îţi creşte molozul
la pragul uşii,
cum se spulberă nisipul din clepsidră.
Din halucinantele vise nu-nţelegi nimic.
Din toate cele zise
s-alegi, să scrii despre rătăciri,
despre citatele ce-au fost aprinse.

Vei suspecta chiar şi-n silabe
şi rar, tot mai rar te regăseşti
şi-n pripă cauţi,
prin vechi şi armonioase cântece de lume,
să izbeşti, să reapari.

Căprioara rănită în lanul cu grâu

Ameninţări,
interminabile ameninţări.
Bătăi de inimă.
O explozie de umbre,
o zvârcolire dezolată
prin pulberea cenuşie –
un punct de reper
prin labirintul
plin de eşecuri.

Rătăcită în lanul cu grâu
Ea se ghemuia,
Era şi-naripată,
Fusese şi pânză de corabie,
ţipăt strangulat
şi aşteptare.

Interminabile-s posibilităţile
de a sacrifica această vietate
pe o singură pagină de hârtie
de parc-ar fi un
act penal
şi nu o trădare,
o prea-frumoasă primăvară,
o rătăcire.
O trădare, totuşi.

Dialectică

O coajă de lămâie,
aruncată-n pragul casei,
ne va muşca încet, uşor.
Vor veni necunoscute măşti
dintr-un teatru mic de comedie ...
De azi nimic nu va mai fi,
precum putea să fie.
Pe scenă defilează

Domni întârziaţi,
Ridicoli.

Amurg minoritar

De-o vreme,
vorbele bătute-n cui
cad şi se lovesc de vorbe, îmi spui.
Miopii îşi sculptează busturi sublime
şi îngeri din ceară,
mai tot greşind la forma lor finală.

Infern continuu

De obicei preotul îşi uită ochelarii
în rufele credincioşilor (Doamne,
ce mai democraţie!). Dar, nu contează
ochelarii în decorul ăsta burghez şi putred,
chiar nici preotul care e în stare să-şi vândă
regatul la o adică – nu contează. Rutele contează,
dar până când, vă întreb. Până unde
să mă rostogolesc de ruşinea altora.

Ca într-un început de infern,
fetele pudice se prăbuşesc de-atâta laudă.
Mai întâi de povara propriilor ţâţe
(buboase şi grele). O strachină, putredă şi neagră
nu le-ajunge să-şi adăpostească sexul
mirosind a brânză stătută – lugubră nenorocire
este şi încercarea (ispita) asta, te consolează preotul.
Însă acelaşi preot, onorabil şi distins,
continuă insistent cu greşelile din adolescenţă.

Oh, my God!
Ce blestemat destin mai au şi alţii.

Oul îşi caută păsărea

Ce trebuie să fac pentru tine,
pasăre neagră –
întreabă oul din cuibul devorat.
Nici acest început de mileniu,
cu atâtea erori,
nu mă mai fascinează. Poate fi visul mai adevărat
decât somnul?
Mi-e tot mai greu să cred în miracole.
Mi-e teamă că iarăşi n-am înţeles nimic
şi se va mai scurge o viaţă de om,
precum altele
care au fost şi vor veni.

Ce trebuie să mai fac pentru tine,
pasăre neagră –
ca să-nţelegi că zborul e inutil,
se-ntreabă oul vânător.

Într-o dimineaţă la ţară

O, şi câte va mai trebui să văd,
despre câte să vorbesc –
că-ntr-adevăr, necruţătoare şi plină de răni
e lumina ce o respiri – dar trec aproape mut
prin dimineţile astea exilate-n lanuri de grâu.
Sperietoarele – singurele însemne ale locului –
falnic se-nalţă,
străjuind această imensă câmpie.

Toate se vor prăbuşi,
se vor face una cu pământul – devastate,
sleite,
decapitate precum roua spicelor de grâu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Meridian biblioteconomic

Copyrightul: permite accesul sau creează obstacole în biblioteci?

Gabriela TOMA

Conferința *Copyrightul: permite accesul sau creează obstacole în biblioteci?* organizată la Chișinău, în zilele de 13 și 14 noiembrie 2008, de EBLIDA, IFLA și eIFL, unde a fost prezentă și Biblioteca Metropolitană București, a avut ca tematică proprietatea intelectuală în mediul electronic, alternative și soluții pentru problemele ce țin de menținerea echilibrului în domeniul legislativ, cu referire la dreptul de autor. Sesiunea comunicărilor a fost deschisă de Andrew Cranfield, director EBLIDA.

Stuart Hamilton, senior policy adviser din partea IFLA, a prezentat programul general de cooperare IFLA – EBLIDA – eIFL. El s-a referit la importanța strategică a bibliotecarilor ca avocați ai armonizării legii copyrightului și a accesului la informație, precum și ca reprezentanți prezenți la masa luării de decizii în implementarea copyrightului.

Fred von Lohmann, din SUA, senior staff attorney al Fundației Frontiera Electronică (EFF), specialist în probleme legate de legislația copyrightului. În acest rol, el a reprezentat programatori, inovatori ai tehnologiei și personalități în litigii legate de copyright. Este implicat în eforturile EFF de a educa decizionarii în menținerea echilibrului între protejarea proprietății intelectuale și interesul public în utilizarea corectă, exprimarea liberă și inovația.

Fred von Lohmann a abordat tema imperiului tot mai crescând al copyrightului, propunând soluții pentru armonizarea legii copyrightului și nevoilor utilizatorilor, având în vedere perspectiva *Google or not Google* și exemplificând unele alternative la acest mastodont, care a reușit să digitizeze un număr impresionat de lucrări, unele fără acordul autorilor. Justificarea Google a fost aceea că lucrările au fost digitizate pentru indexare, unde apar date sumare, pentru căutare – *snippet view* – cu două rânduri pentru conținut-afișare, fără a avea acces total la conținutul cărții. Lucrările sunt împărțite în lucrări *in-print*, adică accesibile comercial, la care nu se va oferi acces fără acordul editorului (mulți autori au acceptat pentru ca vânzările să crească) și lucrări *out-of-print*, unde se va oferi acces *snippet view*, *preview* sau *full acces* numai contra unei sume, din care 20% obțin editorii, 63% obțin deținătorii de copyright. Ce obține Google? Google obține restul sumei și creșterea importanței motorului de căutare. Cele mai multe biblioteci din SUA au fost de acord să împrumute Google cărți pentru a fi digitizate, ele obținând siguranța restituirii în bune condiții a documentelor, precum și obținerea unei cópii electronice și a unui terminal pentru a fi citită. Problema este că acea copie este accesibilă gratuit pe un singur terminal, ceea ce presupune vizualizarea ei doar de către un singur utilizator! Până în prezent s-au scanat cărți în limba engleză și în alte limbi. Partenerii Google sunt în primul rând bibliotecile americane. Google va scana documente din domeniul public, ca și documente anonime sau orfane pentru care este greu de identificat dacă se află sub incidența copyrightului sau nu. O altă problemă în viitorul digitizării este legată de soarta cópiilor fizice ale cărților și depozitarea lor. Oare odată digitizate vor fi aruncate, se vor prezerva documentele originale? Dacă scanarea nu este bine realizată și Google se înșeală, dacă dispare copia digitizată? Sunt întrebări la care nu există deocamdată răspuns. În viitor se vor cumpăra licențe în loc de cărți. O altă problemă este legată de intimitatea cititorului. Google va ști ce cărți citești, cât de des și ce pagină. Aceasta este trecerea de la carte la licență. Ce posibilități există în afară de Google? A cere autorizație de la deținătorii de copyright costă foarte mult iar autorii sunt greu de identificat; a te baza pe limitări și excepții; a crea *crowd-sourcing the library* – o bibliotecă digitală construită mai degrabă cu sprijinul utilizatorilor și voluntarilor decât al experților plătiți. Alte alternative la Google propuse de von Lohmann sunt: *Bulk Data Provider* (legislația este accesibilă oricui, companiile pot crea servere, baze de date proprii, utilizatorii pot construi la rândul lor baze de date la care se poate aplica opțiunea de căutare ca valoare adăugată), *Library Hosting Provider* (găzduirea informației pe un website asemănător Wikipediei), *Users as Library* (ca exemplu poate fi *Napster*, care în mai puțin de un an a creat cea mai complexă bază de date muzicale). Biblioteca adaugă ceea ce utilizatorii nu au adăugat.

Întrebarea pe care o ridică von Lohmann este legată de monopolul Google, dacă oferă sau nu motive de îngrijorare, mai mult sau mai puțin pentru utilizatori. Sistemul va fi implementat în 2010. Cum va ieși este o necunoscută chiar și pentru specialiști. Ca o completare la expunerea lui von Lohmann, pe 20 noiembrie 2008, la Bruxelles, a fost inaugurată public Biblioteca europeană multimedia online „Europeana", care își propune pentru 2010 punerea la dispoziția publicului a milioane de opere care reprezintă bogata diversitate culturală europeană.

Harald von Hielmcrone, consilier pe probleme de copyright pentru asociațiile de biblioteci și reprezentant EBLIDA în Grupul de Experți în Legislația Informației, a prezentat *Biblioteca Digitală în Europa: Probleme de politică a legislației*. Din 1978 a lucrat în bibliotecile

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

universitare, având diferite atribuții: șef al serviciilor publice, șef al Departamentul Achiziții, iar în prezent șef al Departamentului Cercetare al Bibliotecii Universitare din Århus, Danemarca. A fost membru în diferite comisii guvernamentale de consiliere pe probleme de politică informațională și biblioteci, iar între 1996 – 1997 a fost secretar al Comisiei de revizuire a legislației daneze a bibliotecilor. A reprezentat IFLA la întâlnirile WIPO iar din 2004 este membru al Comisiei IFLA pe Copyright și alte Probleme Legale.

Harald von Hielmcrone a legat prezentarea sa de trei aspecte importante: informația din administrație, cercetare și utilizare privată, competiția culturală, problema digitizării documentelor scrise într-o altă limbă decât una de circulație internațională, cum este cazul danezei. Unul dintre subiectele importante este trecerea de la colecțiile bibliotecii la conexiuni. În cadrul IFLA s-a pus problema cui revine responsabilitatea depozitului legal. Cu siguranță că fiecare țară își asumă responsabilitatea prezervării și oferirii accesului. Un alt aspect a fost legat de *„harvesting the Internet"*, o recoltare a informației apărute pe Internet. Acest lucru se realizează în mod periodic în Danemarca, de patru ori pe an, când se colectează toate datele dintr-un anumit domeniu și se actualizează baza de date cu evenimentele speciale și schimbările adiacente. Depozitul legal implică un cadru legal în privința informației/documentelor electronice. Protecția datelor personale este importantă și se referă la orice informație prin care se poate identifica o anumită persoană – adresă și telefon, spre exemplu – pentru care trebuie să se obțină consimțământul. În aceeași ordine de idei se cere restricționarea informației considerată *sensitive*: considerații legate de rasă și etnie, credințe politice și religioase, date legate de sănătate și orientare sexuală. S-a ridicat problema arhivelor Internet de acest gen, ziarele sunt pline totuși de *„sensitive data"*. Prezervarea datelor, în general, implică măsuri de protecție tehnică, dar și conversia care cere renunțarea la măsurile de protecție tehnică, procedură care duce la documente distruse parțial.

Teresa Hackett a prezentat *Legislația privind copyrightul a Uniunii Europene: De ce sunt importante pentru tine?*. Situația copyrightului și ultimele schimbări din Republica Moldova a fost expusă de Ion Țîganaș. Oleksiy Stolyarenko a vorbit despre *Schimbările post-independență în privința legii copyrightului: experiența Ucrainei*. Kenny Crews s-a ocupat de *Excepțiile copyrightului și bibliotecile: curente, influențe și câteva idei*", iar *Provocările și oportunitățile pentru agenda copyrightului bibliotecilor, din perspectiva unei țări dezvoltate* au fost analizate de Luis Villaroel.

Discuțiile de final au fost moderate de Andrew Cranfield, la acestea participând Stuart Hamilton, Kenny Crews, Teresa Hackett, Harald von Hielmcrone, Oleksiy Stolyarenko și Luis Villaroel.

Teresa Hackett a oferit recomandări pentru identificarea unui echilibru între respectarea drepturilor de autor și accesul liber. Un alt aspect discutat a fost situația legislației, a hotărârilor judecătorești, a operelor folclorice, a noutăților zilei care nu sunt apărate de legea copyrightului. Fotocopierea cărților se poate realiza legal astfel: realizarea unui singur exemplar, de către o persoană fizică, în scopuri personale, fără caracter comercial. Reproducerea grafică nu este și digitală.

Kenny Crews este, din 2008, director fondator al Copyright Advisory Office al Universității Columbia, al cărui principal serviciu este furnizarea de îndrumări referitoare la legătura dintre legea copyrightului și cercetarea și învățământul. Interesul său principal de cercetare este armonizarea legii copyrightului și nevoilor educației universitare.

Crews a discutat despre cadrul legislativ adaptat la standardele și nevoile fiecărei țări, diversitatea excepțiilor de bibliotecă ce permit, în general, utilizarea documentelor în scopuri de cercetare și studiu, pentru prezervarea colecției sau pentru împrumut interbibliotecar, pentru care însă trebuie să existe o dovadă.

Luis Villaroel Villalon, reprezentant al Ministerului Educației din Chile, este consultant pe probleme de proprietate intelectuală atât pentru Consiliul Copyright din Ungaria, cât și pentru câteva țări din America Latină. Este membru al Grupului chilian responsabil cu negocierea în Capitolul Proprietate Intelectuală în cadrul acordurilor FTA între Chile și SUA, Noua Zeelandă, Singapore, China și Japonia (în curs de negociere). A fost reprezentant al Ministerului chilian al Educației în Comitetul WIPO pentru Legislația Informației (vicepreședinte) și în WIPO General Assembly până în august 2008. În prezent, este judecător la Curtea de Apel a Proprietății Industriale din Chile și consilier pe Legea proprietății intelectuale în cadrul Biroului de Relații Internaționale al Ministerul Educației din Chile.

Villalon a adus un omagiu cunoașterii. În stare naturală, cunoașterea este un bun public, subliniază Villalon, asemenea luminii unei lumânări. El a evidențiat obligativitatea cunoașterii trecutului pentru valorificarea acestuia, a prezentului și pentru proiectări de anvergură în viitor. A dat ca exemplu în acest sens două lucrări: *Flowering Plum Tree* de Van Gogh din 1887 și *Kameido Ume (Japanese apricot) Garden* de Ando Hiroshige din 1857. Dacă nu am cunoaște faptul că Van Gogh și-a exprimat în scrisorile către fratele său, Theo, pe 24 septembrie 1888, admirația față de claritatea enormă care predomină arta plastică japoneză, am fi tentați să credem că Van Gogh l-a copiat pe Hiroshige. Un exemplu asemănător îl constituie *las meninas* care se regăsesc în tablouri de Velásquez și Picasso. Abuzurile în protejarea proprietății intelectuale afectează cultura, economia și educația.

Întrucât în țările în curs de dezvoltare resursele pentru prezervarea culturii sunt puține sau lipsesc, trebuie să se acorde o atenție deosebită excepțiilor și mai puțin limitelor pe care o lege a dreptului de autor le impune.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Sărbătoarea centenarului Bibliotecii Aman de la Craiova

Florentina DOBROGEANU-IPSILANTE

Secolul al XX-lea debutează, în România, cu necesitatea clară de înființare a bibliotecilor publice, conştientizându-se importanța acestora. „Nu există om cult, în adevăratul înțeles al cuvântului, care să nu-şi dea seama de însemnătatea pe care o au bibliotecile publice, nu numai pentru progresul ştiințific în genere, ci şi pentru educațiunea morală şi intelectuală a unui popor"[1].

Astfel, apare o serie de biblioteci publice, fondurile lor inițiale provenind din donațiile unor oameni de cultură locali. În acest sens, un exemplu este actuala *Bibliotecă Județeană Alexandru şi Aristia Aman* din Craiova. „La 21 decembrie 1908 are loc inaugurarea oficială a Fundației Alexandru şi Aristia Aman, moment festiv care s-a desfăşurat în prezența distinsului cărturar Spiru Haret... Primăria oraşului Craiova, ca legatară universală, a executat dorințele celor două suflete nobile – Alexandru şi Aristia Aman, oameni de înaltă ținută patriotică, care au ştiut că o bibliotecă înalță prestigiul oraşului prin lumina pe care o revarsă asupra locuitorilor lui"[2].

Dorința celor doi fondatori este înfăptuită iar proaspăta bibliotecă publică, deschisă locuitorilor oraşului, funcționează după reguli bine stabilite, reguli referitoare la accesul în sala de lectură, împrumutul de cărți, păstrarea şi recuperarea cărților. Regulamentul specifica şi principiile după care se făceau achizițiile, şi anume, prin cumpărare din librării şi anticariat; donațiile erau binevenite. Achizițiile nu se făceau la întâmplare, ci în urma cererii făcute de către cei ce frecventau biblioteca. Un caiet în care erau trecute cărțile necesare dar inexistente în bibliotecă era pus la dispoziția cititorilor pentru a fi completat. Aşadar, achizițiile aveau la bază listele întocmite în bibliotecă în urma solicitărilor cititorilor. Aceştia erau reprezentați, în mare parte de elevii şcolilor secundare din oraş dar biblioteca era frecventată şi de alte categorii de cititori: funcționari, avocați, artişti, profesori, militari[3].

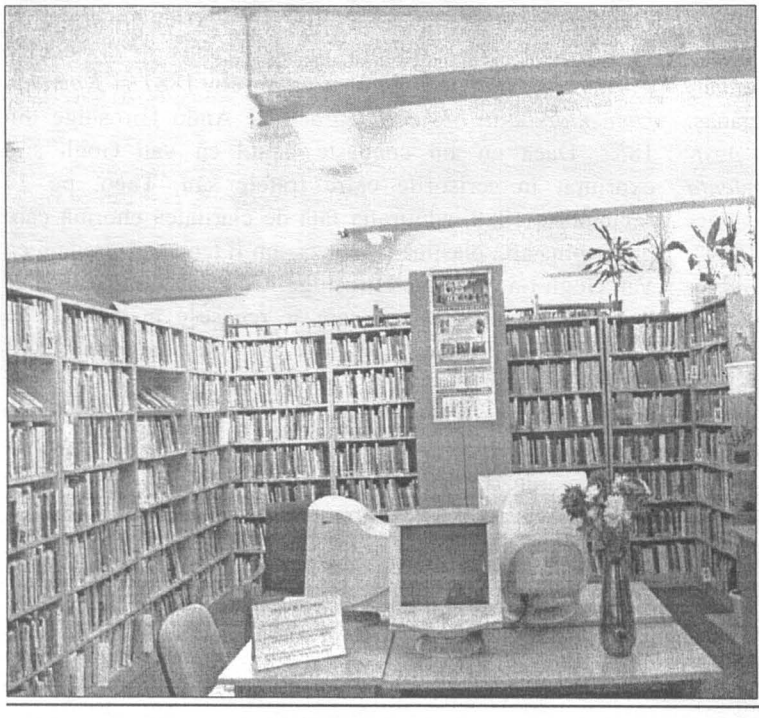

Un fapt benefic pentru bibliotecă îl reprezintă venirea la conducere a poetei Elena Farago, la 1 septembrie 1921. „Numirea poetei în fruntea Fundației Aman aduce un aşteptat reviriment în activitatea bibliotecii. Prin prestigiul pe care-l avea pe plan național, prin relațiile ei cu toate instituțiile şi oamenii de cultură, Elena Farago a conceput şi determinat ca acest aşezământ să devină o prezență vie în viața culturală a oraşului"[4].

În această perioadă biblioteca şi-a sporit colecțiile mai ales din donațiile făcute de intelectualii locali şi mai puțin cu cărți cumpărate din bugetul alocat de primărie. Fondul avea în jur de 13.000 de volume evidențiate în registrele inventar. Timpul trece şi, după al doilea război mondial, Biblioteca Aman este reorganizată prin compartimentarea serviciilor. Apar secții noi, împrumutul de cărți la domiciliu, pentru copii, sala de cultură, secția documentară, bibliografică şi metodică, catalogare şi aprovizionare. Sunt înființate filiale sau puncte de împrumut în unele cartiere, dar şi o bibliotecă sezonieră în Parcul N.P. Romanescu[5]. În tot acest răstimp biblioteca a fost

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

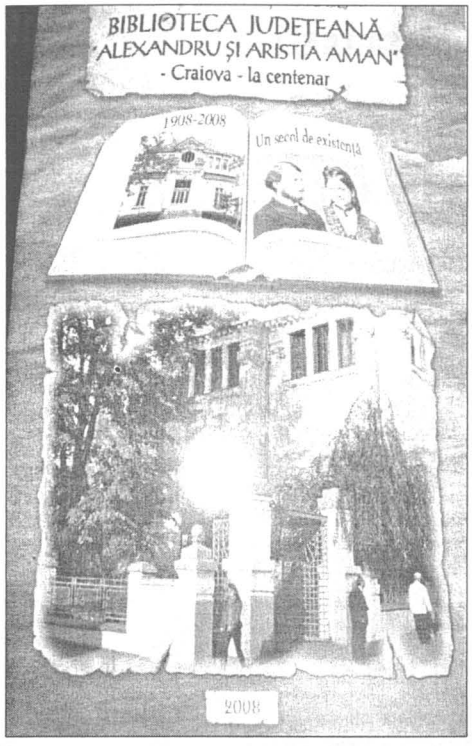

o prezenţă vie în viaţa Craiovei, ajungând până în prezent când, mândri de ceea ce au moştenit, craiovenii au organizat pe parcursul a două zile festivităţile de sărbătorire a centenarului.

Ziua de 14 noiembrie a debutat cu adunarea festivă, în sala *Teatrului Liric Elena Teodorini*, la care au participat invitaţii din ţară şi din judeţul Dolj. Apoi, la sediul bibliotecii, s-a făcut inaugurarea *Casei Memoriale Elena Farago*. Aici trebuie spus că Biblioteca Aman, funcţionează în trei corpuri de clădire: una pentru împrumutul la domiciliu, altă clădire în care se află amenajat muzeul (plus unele birouri ale bibliotecii) şi o a treia unde sunt sălile de lectură, sala cataloagelor şi biroul de înscrieri.

Manifestările au continuat cu vernisajul expoziţiei de carte *Valori bibliofile* din colecţiile bibliotecii, în Sala de expoziţii a clădirii Aman. Craiovenii au ţinut să arate celorlalţi colegi, şi nu numai, că sunt deţinătorii unor exemplare care reprezintă fala bibliotecii, printre cărţile expuse aflându-se *Îndreptarea legii*, Târgovişte, 1652, *Biblia de la Bucureşti*, *Biblia de la Blaj*, dar şi ediţii *Elzevir*, *du Louvre* şi *Cazin*. Colecţiile speciale ale bibliotecii cuprind: manu-scrise, cărţi vechi româneşti din secolele XVII – XVIII, cărţi rare din secolele XVI – XVII tipărite în tipografii celebre cum ar fi Aldus, Manutius, Frobenius, Estienne, Plantin, Elzevir, şi ediţii bibliofile cu valoare deosebită pentru istoria cărţii. În continuarea vernisajului, a fost dezvelită o placă aniversară cu numele directorilor ce au condus biblioteca de-a lungul timpului.

Pe parcursul aceleaşi zile a avut loc, în Sala oglinzilor a Muzeului de Artă, deschiderea lucrărilor *Sesiunii Naţionale Valori bibliofile din Patrimoniul Cultural Naţional. Cercetare. Valorificare*. De asemenea, a fost lansată lucrarea colectivă în care au fost strânse comunicările ştiinţifice ale participanţilor la sesiune. Gazdă primitoare, Muzeul de Artă a organizat o expoziţie cu lucrări din pinacoteca familiei Aman. Ziua s-a încheiat cu un spectacol susţinut de Tudor Gheorghe, la Teatrul liric Elena Teodorini.

Ziua de 15 noiembrie a debutat, tot la sediul bibliotecii, cu inaugurarea Galeriei de Artă Theodor Aman şi vernisajul expoziţiei de pictură a Aurorei Speranţa. Lucrările sesiunii de comunicări ştiinţifice au continuat în sălile de lectură Nicolae Romanescu şi Ştefan Ciuceanu ale bibliotecii. În final, au fost organizate vizite în Parcul Nicolae Romanescu, în centrul civic al Craiovei şi o masă festivă cu participarea invitaţilor şi a personalului Bibliotecii Aman.

Organizarea acestor manifestări prilejuite de aniversarea centenarului *Bibliotecii Judeţene Alexandru şi Aristia Aman* din Craiova a fost fără reproş. Imaginea bibliotecii a fost sporită cu această ocazie, colegii noştri de la Craiova demonstrând că biblioteca lor este o prezenţă remarcabilă în viaţa urbei, şi ceea ce este de admirat şi mai mult este recunoaşterea faptului că organizarea acestor manifestări au avut drept model organizarea Simpozionului Internaţional de la Bucureşti prilejuit de împlinirea a 500 de ani de tipar românesc, simpozion organizat de Biblioteca Metropolitană Bucureşti.

Note:

1. Nerva Hodoş. *Biblioteci publice libere: o propunere*. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1906, p. 3.
2. *Familia Aman*. Craiova: Editura Aius, 2003, p. 67.
3. *Ibidem*, p. 68.
4. *Ibidem*, p. 76.
5. Tudor Nedelcea. *Centenar Biblioteca Aman*. Craiova: Editura Sim Art, 2008, p. 39.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Din viața filialelor Bibliotecii Metropolitane București

O aniversare şi un bilanţ

Marian NENCESCU

Vineri, 18 decembrie 2008, pentru întregul personal al Bibliotecii Metropolitane Bucureşti a fost zi de sărbătoare. În prezența directorului general al instituției, dr. Florin Rotaru, a conducerii bibliotecii, a unor invitați de suflet, între care scriitorul Dinu Săraru, a bibliotecarilor din toate generațiile, inclusiv foștii angajați ai instituției, a fost inaugurat noul sediu al filialei *DIMITRIE CANTEMIR*. Istoria acestei biblioteci de cartier, astăzi un fanion al modernității în materie de cultură şi lectură publică, repetă, până la un punct, parcursul întregii societăți post-decembriste.

Inițial, pe actualul amplasament de pe strada Viitorului, din sectorul 2 al Capitalei, era o clădire modestă, ce adăpostea una din filialele Bibliotecii Metropolitane. Cu timpul, o instituție vecină şi-a arogat cu de la sine putere dreptul de proprietate, solicitând Bibliotecii Metropolitane să plătească chirie pentru un spațiu aparținând, de drept, domeniului public.

După un îndelung şir de procese, care au cumulat nervi şi bani din partea Bibliotecii, după ce s-au pronunțat pe rând, atât consiliul local cât şi cel general al capitalei cu privire la apartenența spațiului, a avut câştig de cauză Biblioteca Metropolitană. A fost însă doar un pas, căci localul, în starea inițială, era impropriu pentru activitatea de relații cu publicul, cu atât mai puțin pentru ceea ce reprezintă biblioteca modernă, cu toate utilitățile necesare.

Au fost apoi încă doi ani de muncă pentru proiectarea, construirea şi dotarea unui nou local. Iar rezultatele sunt pe măsura străduinței.

Astăzi, noul local al Filialei *DIMITRIE CANTEMIR* întruneşte condițiile unei biblioteci demnă de anii 2000. Cele două etaje, ridicate practic de la temelie, au ca numitor comun: eleganța, eficiența, utilitarismul.

La parter se află sala de împrumut, centrul de lectură pentru copii şi spațiul polivalent destinat manifestărilor culturale. La etajul întâi este sala de lectură, dotată cu patru cabinete individuale de lucru, o bibliotecă specializată, mai precis fondul „Pan Halippa", precum şi spații tehnice destinate depozitului de carte de patrimoniu, tipografiei şi legătoriei. La următorul etaj este instalat serviciul de digitizare a cărții şi periodicelor, compartimentul de cercetare şi spațiile tehnice. Terasa oferă o perspectivă inedită atât asupra cartierului, o zonă cu adevărat istorică a capitalei, conservând numeroase clădiri de patrimoniu, cât mai ales o imagine privind modul cum biblioteca se interferează în acest spațiu.

Aşadar, eforturile conducerii bibliotecii de valorificare a unui patrimoniu cultural local au prins roade. Noul sediu al filialei este un argument că orice inițiativă în materie de cultură este sustenabilă atunci când are la bază argumente temeinice.

Cu prilejul inaugurării noului local a avut loc şi întâlnirea profesională anuală a bibliotecarilor bucureşteni. Organizatorii manifestării, doamna director adjunct Rodica Cosmaciuc şi domnul Sergiu Găbureac, şef Serviciul Informare Comunitară, au oferit celor peste 100 de bibliotecari prezenți un prilej de meditație pe teme de actualitate precum organizarea lecturii publice, mijloacele de susținere şi promovarea acesteia, analiza indicatorilor calitativi şi cantitativi ai lecturii.

A fost o întâlnire de suflet în cadrul căreia bibliotecarii cu o vechime în serviciu mai mare de zece ani au fost recompensați cu diplome şi medalii. Cu același prilej, redacția revistei „Biblioteca Bucureştilor" a prezentat ultimele numere apărute, fapt remarcat cu prisosință de toți invitații la manifestare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Books from Finland

Gabriela TOMA

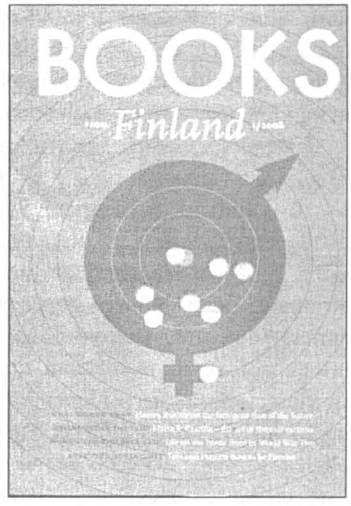

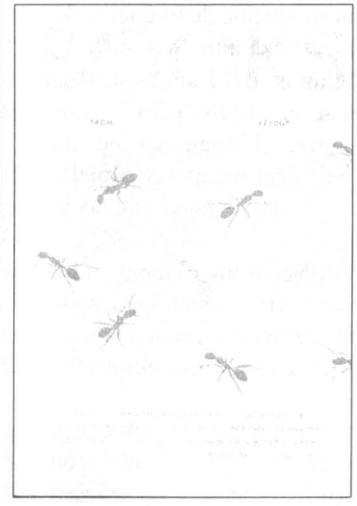

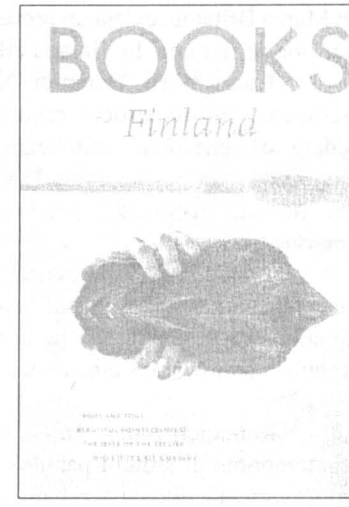

Books from Finland, cu o apariție din 1967, este o revistă în limba engleză despre cărțile apărute în și despre Finlanda. Revista publică lucrări ale contemporanilor finlandezi și ale scriitorilor suedezi-finlandezi – poezie, proză, ficțiune, eseu, interviuri – articole și alte materiale care reflectă activitatea culturală din țară. De asemenea, este prezentat și portretul societății în care literatura apare – Finlanda la începutul unui nou mileniu. Revista este publicată de Societatea Literară Finlandeză cu sprijinul financiar al Ministerului Educației din Finlanda.

În numărul 1/2008, Soila Lehtonen, editorul-șef propune ca subiect de dezbatere problema egalității într-un interesant articol „Mai egal decât tine?" în contextul în care femeile din Finlanda sunt mai bine educate decât media din Uniunea Europeană. Există totuși profesii ale femeilor și profesii ale bărbaților, chiar dacă, știm prea bine, democrația Finlandei este lăudată pentru promovarea egalității. Teoria feminismului radical este foarte populară în Finlanda și în țările nordice, potrivit acesteia clasa conducătoare a societății este formată din bărbați care care folosesc toate metodele și mijloacele pentru a discrimina și a oprima femeile de pretutindeni.

Pentru a ieși din paradigma acestei teorii radicale, Soila Lehtonen oferă exemplul cărții *Bărbatul fără egalitate* de Arno Kotro și Hannu T. Sepponen, apărută la Tammi în 2007. Autorii susțin că bărbații sunt discriminați în sistemul de îngrijire și în cel militar. În dezbaterile legate de violența în familie, se uită deseori faptul că femeia poate fi factorul agresor.

În acest număr, la capitolul ficțiune este tratată tema femei și copii în război. Cartea Sirpei Kähkönen *Lakanasiivet* ilustrează o singură zi de război în Kuopio din nordul Finlandei în 1941. Romanul postum al lui Helvi Hämäläinen *Raakileet*, care a trebuit să aștepte 57 de ani până la publicare, are ca subiect situația mamelor și copiilor lor în Helsinki în anii '40, precum și a bărbaților care și-au pierduți trupul și unii spiritul în război.

Sunt prezentate poemele lui Rakel Liehu despre care Karri Kokko spune că sunt în spiritul pictorului și poetului german dadaist Kurt Schwitters prin dorința de a face lucrurile diferit, printr-o tehnică a colajului, printr-o voce narativă.

Premiul finlandez pentru ficțiune în 2007 a fost acordat lui Hannu Väisänen pentru romanul autobiografic *Toiset kengät*. Câștigătorul premiului pentru non-ficțiune a fost profesorul de istorie a filmului Peter von Bagh pentru lucrarea *Sininen laulu. Itsenäisen Suomen taiteiden tarina*. Premiul Junior – literatură pentru copii a mers la Aino Havukainen și Sami Toivonen pentru cartea lor ilustrată *Tatun ja Patun Suomi*.

Fostul editor de la Otava, profesorul Heikki A. Reenpää, și-a donat colecția de peste 20.000 de cărți bibliofile Bibliotecii Naționale. Cărțile sunt din secolul al XVI-lea și printre ele se află prima traducere a Noului Testament de Mikael Agricola (1548), precum și opere complete cum ar fi Mika Waltari, peste 3000 de lucrări de dizertație de la universitatea din Turku din 1642 până în 1827.

Din selecția cărților pentru copii și tineri – *Muuttolintulapsi* de Päivi Franzon, ilustrații de Sari Airola. Una dintre temele predominante în literatura finlandeză pentru copii și tineri din acest prim deceniu a fost toleranța. Päivi Franzon prezintă sentimentele de alienare și dezrădăcinare experimentate de un copil imigrant. *Jäiset jumalat* de Jukka Laajarinne spune povestea unui trib cu o existență nomadă într-o vale întinsă din munți. Autorul trasează o paralelă între cultura nomadă ascetică și tehnologia modernă occidentală, cea din urmă definită de amenințările dezastrelor ecologice ș.a.

La cartea de istoria artei este prezentat studiul lui Ville Lukkarinen despre Pekka Halonen (1865 –1933) și arta sacră, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai Epocii de aur în pictura finlandeză. Este cunoscut pentru peisajele de iarnă, fiind un pasionat căutător al sacrului în artă. L-a avut ca profesor pe Paul Gaugin în Paris.

Markus Hiekkanen scrie despre „Suomen keskiajan kivikirkot", bisericile finlandeze din piatră ale evului mediu, biserici care datează din 1200 până în 1560. O atenție deosebită este acordată zonei Viipuri, a bisericilor din această regiune care aparține acum Rusiei. Există, de asemenea, un studiu introductiv legat de bisericile precreștine.

În numărul 2/2008, editorialul propune tema traducerilor „On not getting lost in translation" parafrazând comedia *Lost in translation* și amintind totodată de filmul lui Sydney Pollack cu Sean Pean și Nicole Kidman. Traducerea

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

este un subiect care a traversat istoria omenirii. Cum poate o traducere să fie fidelă textului original? Este amintită celebra replică a poetului american Robert Frost, „poezia este ceea ce se pierde prin traducere".

Subiectul abordat mai nou de revista americană „CONTEXT" este traducerea literară, deoarece în SUA, ca și în Marea Britanie, există un procent foarte mic de traduceri ale cărților de ficțiune. În Finland cifra variază între 30 – 40%.

Traducătorii britanici Nicholas de Lange și Ros Schwartz, într-un articol republicat în „CONTEXT", consideră că interpretul muzician poate fi comparat cu un traducător: „Impui felul tău de a citi, interpretarea personală, un timbru personal". Traducerea este subiectivă, este intervenție.

În numărul 2 al revistei „Books from Finland" sunt prezente extrase din romanul *Marie* de Arne Nevanlinna, scris în stilul baroc, o introspecție a unei femei din secolul trecut. Tehnic, ignoră orice punctuație și structură obișnuită a propozițiilor.

Romanul *Elmo* de Juhani Peltonen este un clasic contemporan al stilului paradox care descrie viața unui erou sportiv melancolic cu acrobații verbale, parodie și cu reflecții pesimiste.

Earth de Risto Isomäki ne prezintă o perspectivă interesantă a viitorului – furnicile ca salvatoare ale omenirii ca alternativă la încălzirea globală, subiectul fierbinte al deceniului. Furnicile sunt experte în păstrarea carbonului.

Moomintroll este un personaj celebru creat de artistul și autorul Tove Jansson. Seria Moomin a fost tradusă în 33 de limbi. Personajul simpatic, o creatură rotundă și albă, locuiește împreună cu prietenii în Moomin Valley, este un personaj original care permite autorului să-și desfășoare arta verbală și cea vizuală într-un dialog filozofic, ironic și plin de umor. Lipsa protecției drepturilor de autor a dus la efecte negative cum ar fi prezența personajelor în filmele de animație japoneze.

Volumul de poeme *Gretel și Hansel* al Riinei Katajavuori este o re- și de-construire a basmului cunoscut. Simbolurile nu dispar, ele sunt redefinite în funcție de noua compoziție a lumii actuale.

Poemul intitulat *Beslan* este un requiem pentru cei 186 de copii uciși în asediul școlii din 2004 din Beslan, Cecenia, atunci când forțele guvernamentale ruse au atacat școala după preluarea acesteia de către teroriștii care protestau împotriva celui de-al doilea război cecen.

La capitolul „Poveștile jurnalistului", Jyrki Lehtola consideră că de mult timp încoace sexul și violența a vândut ziarele, dar pentru finlandezi obiceiul lumii media s-a accentuat și devine îngrijorător. Să fie oare numai situația Finlandei?

Există o pagină în fiecare număr în care sunt prezentate traducerile care se fac din operele finlandeze în alte limbi: arabă, bulgară, spaniolă, ungară, lituaniană.

În numărul 3/2008 este celebrat Mika Waltari, cel mai tradus scriitor finlandez până azi, cu 405 de traduceri în 35 de limbi.

Numărul se bucură și de câteva imagini extraordinare ale fotografului american de origine finlandeză Arno Rafael Minkkinen.

Despre viitorul cărții tipărite, Tomi Kontio ne dă un *insight*. În 2007, în SUA a fost lansat un dispozitiv de citire electronică, Kindle, dar care nu este disponibil încă în Europa. În America a fost vândut ca pâinea caldă: vă imaginați fără computere, cabluri și fire. „Kindle aduce aceeași libertate și putere conținutului unui text așa cum un telefon mobil aduce comunicării verbale", spunea Steve Gibson, un utilizator experimentat. Dispozitivul costă la ora aceasta în jur de 359 de dolari. Sunt deja peste 100.000 de cărți și reviste de ales. Pagina este asemănătoare cele de carte. Alegi tipul de literă, mărimea acesteia. Europa va implementa oare acest sistem? Sau va crea, așa cum ne-a obișnuit, propriul sistem?

Despre „Gustul lecturii" scrie directorul Asociației Finlandeze a Editorilor de Carte. Situația în Finlanda este cam așa: 10% finlandezi cumpără 9 din 10 cărți achiziționate. Gustul pentru lectură are aici rădăcini istorice începând cu secolul al XVII-lea când abilitatea de a citi devenise un instrument social. Nimeni nu se putea căsători fără să treacă examenul de citire în parohie! Două secole mai târziu, această abilitate a fost un instrument de conștientizare națională a importanței declarării independenței față de Rusia. Trebuie spus că Suedia ceda Finlanda Rusiei la începutul secolului al XIX-lea (1809), aceasta având însă autonomie în cadrul Rusiei ca Marele Ducat al Finlandei până în anul 1917, când și-a declarat independența.

Asociația Finlandeză a Editorilor de Carte a sărbătorit, în 2008, 150 de ani, când a fost realizată și o statistică. Și-a schimbat totodată și colecția și modalitățile de publicare. Informația este publicată și pe Internet. Cărțile de non-ficțiune sunt prelucrate mai detaliat utilizând un sistem de clasificare de bibliotecă. Din datele relevate de studiu AFEC pentru anul 2007 menționăm: au fost publicate 14.154 de cărți, dintre care 11.052 în limba finlandeză, 672 în suedeză (suedeza fiind a doua limbă oficială în Finlanda) și 2.430 în alte limbi. Dintre acestea, în finlandeză, la capitolul ficțiune s-au publicat 2.457 de cărți, 645 la educație, 957 la istorie și biografie. Și aceste date trebuie raportate la o populație care în 2006 era de 564.696 de locuitori.

http://www.finlit.fi/booksfromfinland/

Pekka Halonen – *Pe urmele unui lynx*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Orizonturi

Istoria Literaturii Române fără Neagoe Basarab?!*

Prof. univ. dr. Dan ZAMFIRESCU

Se poate scrie o *Istorie a literaturii române* ***fără Neagoe Basarab*** și **Învățăturile către fiul său Theodosie**? Se poate! Cu condiția să nu fie o **istorie**, ci o lectură mai mult sau mai puțin „infidelă" a unei *părți* din literatura română, cu excluderea alteia, așa cum este recenta **Istorie critică a literaturii române** de Nicolae Manolescu.

Deși editura „Paralela 45", care i-a tipărit impunătorul volum (depășit ca format, dar nu și ca număr de pagini, de sintezele lui George Călinescu, Alexandru Ștefănescu și Ion Rotaru) i-a adăugat pe copertă, ca subtitlu comercial, **5 secole de literatură,** cititorul care o deschide constantă că pentru autor *„De interes literar nu sunt decât scrierile în limba română, care încep cu* **Letopisețul** *lui Grigore Ureche și* **Cazania** *lui Varlaam, la mijlocul secolului al XVII-lea, primele noastre opere în proză"* (p. 44), ceea ce reduce aceste „5 secole" la 365 de ani!

Dar, în realitate, prima noastră operă în proză **scrisă în limba română** și precis datată, 1620, este ***De-nceputul lumii dentâi*** a lui **Mihail Moxa** – prima istorie universală în românește. Alcătuită pe baza mai multor izvoare, conține și descrierea luptei și biruinței lui Mircea cel Mare asupra lui Baiazid care l-a inspirat pe Mihail Eminescu pentru prima parte a *Scrisorii III* (**Mihail Moxa,** ***Cronica universală***. Ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de G. Mihăilă, București, Editura Minerva, 1989).

Și mai timpurie, anume **din primul deceniu al secolului al XVII-lea,** este însă ***Istoria lui Mihai Vodă sân (fiul lui) Pătrașcu Vodă***, pe care o cunoaștem numai ca parte componentă a *Letopisețului Țării Românești*, alcătuit pe vremea lui Matei Basarab, tradus în arabă de Macarie Zaim (care, amintind că despre faptele lui Mihai Viteazul s-a scris o carte întreagă, nu o traduce și pe aceasta) și continuat cu istoria pe scena căreia intră postelnicul Constantin Cantacuzino și fii săi, până la anul 1690, când se încheiase domnia lui Șerban Cantacuzino și începuse de doi ani a lui Constantin Brâncoveanu, nepotul de soră al fostului domn. De unde și denumirea de „Letopiseț Cantacuzinesc" ce i s-a dat de istoriografia literară modernă, deși „cantacuzinească" este doar această parte.

În 1961, părintele profesor Ilie I. Georgescu a descoperit în biblioteca mânăstirii Neamțu și a publicat în „Mitropolia Olteniei" (nr. 7 – 9, din iulie – septembrie, paginile 503 – 549) o copie a ***Letopisețului Țării Românești*** (titlul scris pe cotorul legăturii), cu foi lipsă la început și la sfârșit, care se termină acum cu domnia lui Constantin Șerban. Ea conține și „Domnia lui Mihai Vodă sân Pătrașcu Vodă", cu același titlu dezvoltat ca și în manuscrisul fost în biblioteca lui Ștefan Cantacuzino, ultimul domn „pământean" din Țara Românească (714 – 1716), luat ca bază pentru toate edițiile, de la a lui Nicolae Bălcescu și August Treboniu Laurian din „Magazin istoric pentru Dacia" până la a lui Constant

Neagoe Basarab, «ctitor a toată Sfetagora», împreună cu fiul său Teodosie, zugrăviți la Mânăstirea Dionisiu, de la Muntele Athos

Grecescu și Dan Simonescu, apărută în 1960, în seria „Cronicile medievale ale României" (III), publicată de Editura Academiei Române.

Manuscrisul descoperit și editat de părintele Ilie I. Georgescu a fost copiat de Florea Logofătul – după limbă un muntean – în 1735, dar, deși mai nou cu două decenii, el păstrează un text cu mult mai bun, nu numai pentru domnia lui Mihai Viteazul, ci și a lui Matei Basarab, așa cum am demonstrat în urmă cu 27 de ani[1]. Dar un text similar găsim și în *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*[2], păstrată în ms. rom. 2591 BAR, din care Dan Simonescu a publicat partea luată din cronica în versuri a lui Matei al Mirelor[3], iar subsemnatul, în 1969[4] și 1981, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

Am confruntat acest text cu manuscrisul lui Florea Logofătul, cu memoriul lui Mihai Viteazul către ducele Ferdinando I de Medici al Toscanei – memoriu numit de N. Iorga ***O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși*** –, cu scrierea lui Baltazar Walther și cu poemul vistiernicului Stavrinos. Rezultatul a fost constatarea că **textul din copia cantacuzinească – singurul editat până atunci – are atâtea omisiuni de copiere, încât în comparație cu celelalte două copii se aseamănă cu o foaie de hârtie mâncată de carii**. Dimpotrivă, cele două copii conțin atâtea date exacte, evenimente, nume de persoane, încât nu pot fi adăugate după

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

o jumătate de secol, necum după aproape un secol și jumătate, ci ele au fost **păstrate** în cele două copii, în timp ce din copia cantacuzinească au dispărut.

Cea mai importantă concluzie pe care suntem obligați să o tragem din acest examen este însă aceea că autorul ***Istoriei lui Mihai Vodă sân Pătrașcu Vodă*** a fost nu numai un contemporan și participant la evenimente, ci și un apropiat al domnului, iar cel ce răspunde mai bine la acest portret robot este Teodosie Rudeanu, care, potrivit informației date de Baltazar Walther, însemna evenimentele pe măsura petrecerii lor, iar el a putut folosi aceste însemnări, printr-un intermediar polon, pentru scrierea sa latină, publicată la Görlitz în 1599.

Ceea ce N. Iorga a numit „Cronica Buzeștilor" în limba română este de fapt epopeea lui Mihai Viteazul, redactată cu siguranță de Teodosie Rudeanu sau de cineva care a avut la rându-i acces la acea cronică ținută de el și pe care N. Iorga socotea că a folosit-o domnul însuși, când a dictat memoriul citat. Buzeștii apar în măsura în care au jucat roluri însemnate, dar apar și ceilalți „mareșali" ai acestui Napoleon al sud-estului european[5]. Scrierea însăși este o veritabilă capodoperă a literaturii noastre istorice și ea l-a inspirat și i-a servit ca izvor lui Nicolae Bălcescu pentru cea mai cunoscută operă a sa. În consecință, trebuie să fie așezată **la începuturile literaturii originale în limba română**, ceea ce ne dă **400 de ani de literatură**. Dar nu „5 secole"!

Ca să le avem pe toate cinci și să nu considerăm gestul editurii un mod de a-l înșela pe cumpărător cu o etichetă falsă, trebuie să numărăm de la **întâia noastră creație literară originală aparținând genului cronicăresc** (cel mai bogat reprezentat, și la cel mai înalt nivel artistic, în literatura română veche) care și ea ne istorisește o epopee, având în centru tot o mare personalitate: ***Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei***. El a fost alcătuit sub directa supraveghere a lui Ștefan cel Mare, cu pasaje dictate evident de domnul însuși[6]. Dar nici pe acesta nu-l găsim în *Istoria critică a literaturii române,* de data asta fiindcă este scris în limba slavonă, iar pentru autor nu contează decât scrierile în limba română. Desigur, în măsura în care nu i-au scăpat atenției sau cunoștințelor domniei sale chiar și două dintre acestea!

Procedând în conformitate cu principiul adoptat, criticul Nicolae Manolescu a șters dintr-un condei **DOUĂ SECOLE** din **istoria** literaturii române, de la **Pripealele** lui Filotei Monahul (amintite doar spre a le nega orice valoare) și **Mucenicia lui Ioan cel Nou** de „Grigore monahul și prezviterul de la marea biserică moldo-vlahă" la **Cartea românească de învățătură**, pe care nu autorul ei a numit-o cu neologismul polono-ucrainean **Cazanie,** ci istoricii literari moderni.

Dar mai dispar în felul acesta și **scrierile latinești ale lui Dimitrie Cantemir** și cele **franceze** ale lui Mircea Eliade, Eugen Ionescu și Emil Cioran, tăiați astfel în două și deposedați în ochii cititorului român de capacitatea de a-i oferi dimensiunea **europeană** și chiar **mondială** a acestei culturi, declarată de unii, mai ales în ultima vreme „de nimic".

Excluderea din *Istoria critică a literaturii române* a scrierilor românilor în alte limbi este astfel teoretizată: *„Noi n-am avut, ca slovacii, mai multe limbi literare și, la urma urmelor, creațiile în alte limbi decât româna nici nu sunt foarte numeroase.* **Ele nu sunt românești nici în conținut, nici în formă** [s.n.]. *Au reprezentat mai curând un epifenomen de la sfârșitul unei lungi tradiții – aceea bizantino-slavă – decât un fapt major de la începutul alteia, esențiale pentru noi – aceea națională. Ataşarea lor la literatura română denotă un complex de inferioritate mascat de proclamarea unuia de superioritate, ca și în cazul protocronismului"* (p. 27).

Trimiterea la situația slovacilor (care au folosit pe rând trei limbi literare – slava veche, latina și ceha – pentru ca abia în secolul al XVIII-lea „să transforme propriul idiom în instrument al literaturii naționale") îl viza pe academicianul **G. Mihăilă**, care la apariția primului volum al cărții, în 1990, a publicat amplul articol intitulat ***O chestiune de principiu. Reflecții privind literatura română veche***, retipărit în volumul *Între Orient și Occident. Studii de cultură și literatură română în secolele al XV-lea – al XVIII-lea,* București, 1999, pp. 9 – 52.

În acest articol autorul a demonstrat că principiul adoptat de Nicolae Manolescu se află în contradicție cu practica unor istorici ai marilor literaturi occidentale (între ei Joseph Bédier și Paul Hazard, care au dirijat cea mai cunoscută istorie colectivă a literaturii franceze) și a **tuturor istoricilor literaturilor slave din aria occidentală**, care nu lasă pe dinafară importantele scrieri în limba latină, fără de care imaginea literaturilor respective nu mai este întreagă. Nici un istoric al literaturii polone nu ignoră pe **Jan Długosz** (1415 – 1480) pentru a vorbi despre istoriografia polonă doar o dată cu **Marcin Bielski** (1495 – 1575), primul care și-a scris cronica în limba vorbită.

Autorul celei mai cunoscute istorii a literaturii polone într-o limbă de circulație internațională, **dr. A. Brückner**, profesor la Berlin (*Geschichte der polnischen Litteratur*, Leipzig, 1909, cu care a fost inaugurată marea colecție *Die Litteraturen des Ostens in Einzeldarstellungen*), considera că marea istorie latină a Poloniei aparține **literaturii universale** (p. 25) și se referă în capitolul despre *Începuturile* literaturii polone la toate scrierile în limba latină.

G. Mihăilă trimitea la **Julian Krzyżanowski**, cel mai mare istoric al literaturii polone din a doua jumătate a secolului trecut. Aș adăuga pe profesoara **Maria Bersano Begey**, de la Universitatea din Torino, autoarea volumului *Storia della letteratura polacca* din marea colecție italiană „Storia delle letterature di tutto il mondo. Direttore: Antonio Viscardi", volum prefațat la prima ediție, în 1953, de cel mai ilustru slavist italian, Enrico Damiani, și din care Biblioteca Academiei Române posedă ediția a doua. Găsim aici în primul capitol, *Le origini*, toată literatura polonă de limbă latină, având în centru pe istoricul Jan Długosz, cel cu vestitul elogiu adus lui Ștefan cel Mare, precum și pe **Filippo Buonaccorsi Callimacus** (1437 – 1496), și el tot scriitor în latină, de la care ne-a rămas observația că românii au făcut pace cu Poarta Otomană „nu ca învinși ci ca învingători". Despre Jan Długosz citim: ***„Istoria lui Długosz este considerată de asemenea cea dintâi manifestare viguroasă a patriotismului polonez. Conștient de măreția timpurilor în care trăiește, el le preamărește cu o bogăție de culoare și de pasiune, care, dăunând uneori obiectivității istoricului, conferă valoare operei literare"*** (p. 20). Schimbând ce-i de schimbat, această caracterizare se potrivește și scrierii strict contemporane din literatura română, dar nu în latină, ci în cealaltă limbă universală a Europei medievale: *Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei.*

Istoria polsl'skoi literaturî, publicată în 1960 de

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Editura Universității din Leningrad în cinstea mileniului statului polon întemeiat de Mieczko I (960 – 992), cel care în 966 și-a creștinat poporul în ritul catolic, cu *latina* ca limbă a Bisericii, statului și culturii, adoptă aceeași atitudine față de literatura în limba latină a Poloniei medievale. Autorul, profesorul **V. B. Obolevici**, consacră primul capitol *Folclorului* și pe următorul *Literaturii secolelor X – XIII*, evident scrise în latinește. Următorul, *Literatura secolelor XIV – XV* oferă un spațiu considerabil lui Jan Długosz.

Și mai radicali în valorificarea literaturii de limbă latină sunt autorii celei mai bune istorii a literaturii ungare destinată străinătății, *Histoire abrégée de la littérature hongroise*, care a apărut în 1962, la Editura Corvina din Budapesta, și în care capitolul *Le moyen âge* este scris de **Tibor Klaniczay**, specialist cunoscut. Conform acestei istorii, „La littérature chrétienne de langue latine naquit au cours du XI-e siècle" (13). Cel mai mare poet al Renașterii ungare, Janus Panonnius, a scris exclusiv în limba latină.

Așadar, literatura polonă începe în secolul al X-lea, cea ungară într-al XI-lea, în schimb, conform lui Nicolae Manolescu, noi începem să avem literatură de abia la mijlocul secolului al XVII-lea!

Academicianul G. Mihăilă mai arăta că Nicolae Manolescu se află în contradicție cu toată istoriografia literară românească, inclusiv George Călinescu, la care scrierile originale în limba slavonă nu lipsesc.

La această ultimă observație aduc un amendament: când tânărul **Ovid Densusianu** a început în anul universitar 1898/99 cu epoca veche cursul său de *Istoria literaturii române*, întins pe trei ani, și din care va ieși, după Primul Război Mondial, cele trei volume intitulate *Literatura română modernă* (epoca veche rămânând în notele litografiate ale studentului Filip Drugescu), el a început cu prezentarea **traducerilor românești de texte biblice, de apocrife** și **de „cărți populare"**, fără a face loc scrierilor originale, dar în limba slavonă, deși *Mucenicia lui Ioan cel Nou* era editată și tradusă din 1884 de episcopul Melchisedec, iar Ioan Bogdan publicase în 1891 și 1895 *Vechile cronice moldovenești până la Ureche* și *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, din care nu mai lipsea decât cronica lui Azarie, pe care o va descoperi și edita în 1909. Toate erau însoțite de traducerile marelui slavist, deci accesibile în românește și neștiutorilor de slavonă. Ovid Densusianu le va aminti atunci când va discuta izvoarele cronicii lui Grigore Ureche, deci nu le ignora. Dar nu le-a integrat istoriei literaturii române, limitată la textele **în limba română**, chiar dacă erau numai traduceri. Ocupându-se de Coresi, Ovid Densusianu menționează tot numai tipăriturile în românește, pentru a trece apoi la **Mihail Moxa** și a se opri pentru prima oară pe larg la **Varlaam** și **Grigore Ureche**, la fel ca Nicolae Manolescu.

Întrucât, în afară de Nicolae Manolescu, n-a mai fost urmat pe această cale de nimeni, asistăm într-un fel cu „Istoria critică" proaspăt ieșită de sub tipar la darea înapoi a ceasului istoriografiei literare românești cu 110 ani, întrucât și modul cum este rânduită și prezentată materia îl reeditează pe al lui I. G. Sbiera din 1898.

Spre deosebire de Nicolae Manolescu, Ovid Densusianu s-a ocupat, însă de *Învățăturile lui Neagoe Basarab* și de *Viața lui Nifon*, întrucât, deși nu le considera scrise în limba română (ediția lui Lavrov avea să apară abia în 1904), le avem traduse în această limbă, în secolul al XVII-lea, unde le repartiza și el.

În mod intenționat academicianul Gheorghe Mihăilă, cunoscând hipereuroatlantismul criticului Nicolae Manolescu, nu s-a referit la situația din literaturile slave **răsăritene**, de tradiție bizantină, unde aplicarea aceluiași principiu ar face pur și simplu imposibilă scrierea istoriei vechilor literaturi **bulgară**, **rusă** și **sârbă**, întrucât toate scrierile ce le compun, cu excepția traducerilor din Damaschin Studitul în bulgara modernă și de autobiografia protopopului Avvacum Petrov – prima scriere în rusește, din secolul al XVII-lea –, sunt în aceeași limbă universală de cultură a Răsăritului, folosită și de români. Cu deosebirea că, în timp ce la noi s-a scris literatură română în această limbă numai 150 de ani, în Bulgaria, Rusia kieviană și cea moscovită și în Serbia s-a scris până în secolul al XVIII-lea. În consecință, bulgarii, rușii și sârbii de azi își citesc întreaga lor literatură veche **în traduceri moderne realizate de eminenți specialiști în decursul secolului trecut**. În prezent s-a încheiat în Rusia o impunătoare serie de volume în care au fost publicate toate scrierile vechii literaturi ruse în textele originale, dar însoțite de traducerea lor în rusa de azi.

Cu toate acestea, despre vechile literaturi bulgară, rusă și sârbă scrise în această limbă s-au scris și continuă să apară zeci de istorii literare, acasă și peste hotare, în Franța, Italia, Germania. În aceeași colecție italiană în care a apărut istoria literaturii polone au apărut și volumele închinate literaturii **bulgare** de Lavinia Borriero Picchio, **sârbo-croate** (pe atunci!) de Arturo Cronia și vechi rusești de Ricardo Picchio. Întreaga „epocă veche" cu toate scrierile sale în slavonă o găsim tratată în monumentala istorie italiană a literaturii ruse a lui Ettore Lo Gatto, tradusă și în franceză în 1965, cu titlul *Histoire de la littérature russe des origines à nos jours* (Desclée de Brouwer, 1965).

În toate aceste sinteze, autohtone sau scrise de savanți de peste hotare, istoria literaturii bulgare începe **în sec. IX,** a literaturii ruse **în sec. X** și a literaturii sârbe **în sec. XII.** Rămâne doar literatura română să înceapă la jumătatea secolului al XVII-lea, deoarece domnul Manolescu dixit![7]

*

Hotărârea criticului Nicolae Manolescu de a ignora în istoria sa nu numai toată literatura în limba **slavonă,** dar și operele **latinești** ale lui Dimitrie Cantemir, adică acelea care i-au cucerit gloria europeană lui și culturii române, precum și tot ce au scris Mircea Eliade și Emil Cioran în limbile în care au dat geniului creator românesc o prezență planetară, este menită a face din recent apăruta sinteză care a fost proclamată „Testamentul literar" al autorului (vezi „Evenimentul zilei" de miercuri 26 noiembrie a.c.) o întreprindere *sui generis*, servită fără îndoială de inteligența și de strălucitul talent critic ce a făcut din autor cel mai înzestrat reprezentant al acestui gen, de aproape o jumătate de secol, dar nicidecum o **istorie** – fie ea și critică – **a literaturii române**. Aceasta, spre a nu insista asupra faptului că paginile consacrate lui Mircea Eliade sunt mai degrabă un autoportret al autorului, decât portretul, oricât de caricat, al celui în cauză.

Din fericire, nimeni nu poate desființa soarele dându-și cu degetele în ochi să nu-l vadă, și nici anula o realitate căreia pretinde că-i scrie istoria, mutilând-o.

Cultura de limbă slavonă nu a fost, la români, un

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

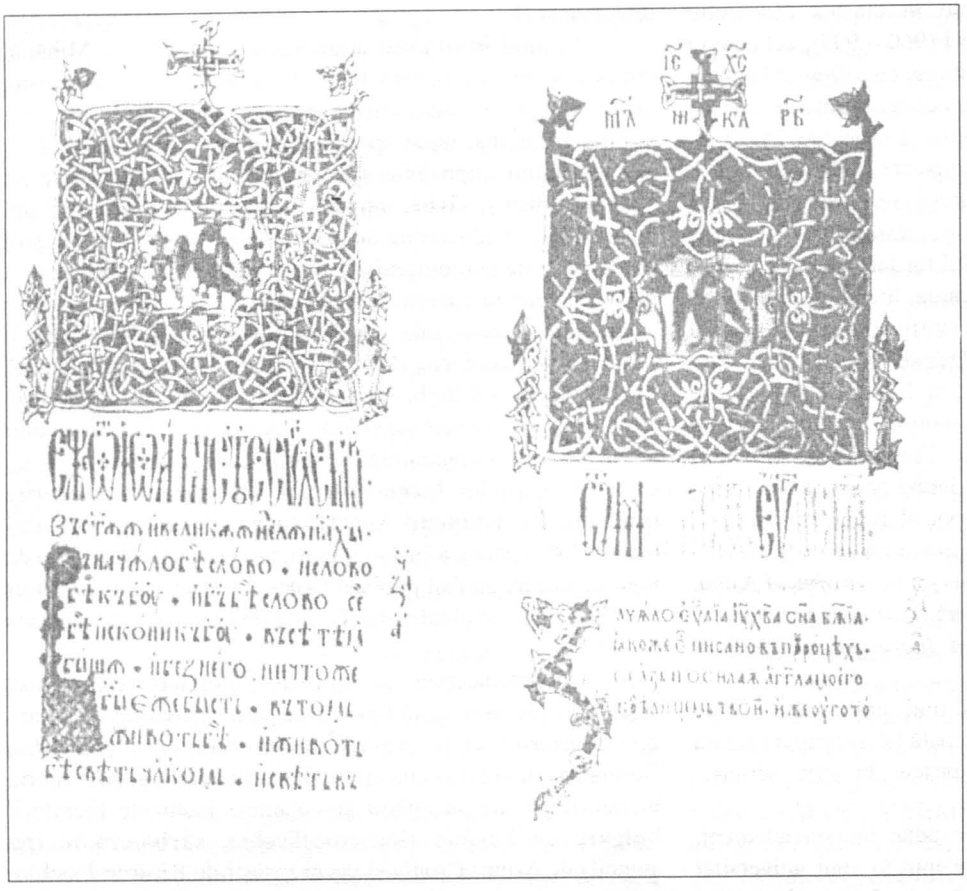

Evangheliarul din 1512 **(ediția obișnuită și exemplarul de lux pentru Neagoe Basarab)**

„epifenomen de la sfârșitul unei lungi tradiții", ci **unul din momentele cele mai importante ale acestei tradiții**, întrucât, reușind să rămână stăpâni peste viața lor religioasă și culturală într-o vreme în care sudul Dunării devenea parte integrantă a Imperiului Otoman, cărturarii români au salvat o mare parte din ceea ce creaseră timp de secole cei sud-dunăreni, bulgari și sârbi. Astăzi, cel mai mare și mai original scriitor bulgar al Evului Mediu, patriarhul Eftimie al Târnovei, este editat cu toate scrierile sale după copiile românilor, în special ale lui **Gavriil Uric**, dovedit a fi cel mai harnic copist de manuscrise slave din toată această „tradiție bizantino-slavă", care din secolul al XIV-lea a devenit **bizantino-slavo-română**.

Chiar dacă scrierile noastre originale în slavonă nu sunt numeroase, ele se numără printre cele mai valoroase și mai răspândite. *Pripealele* lui Filotei și *Mucenicia lui Ioan cel Nou* s-au păstrat în zeci de manuscrise, iar primele au fost tipărite la Veneția[8].

Mucenicia lui Ioan cel Nou deține un loc aparte în toată hagiografia bizantino-slavă, prin ecourile tensiunilor interconfesionale între ortodocși și catolici. Este și o narațiune foarte reușită, prima creație în proză din literatura română. Ea a cunoscut o reală celebritate, fiind copiată în Rusia în câteva zeci de manuscrise, și, după versiunea românească a mitropolitului Varlaam, tradusă și prelucrată de patru ori și în neogreacă, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea[9].

A spune despre ***Letopisețul de când s-a început cu voia lui Dumnezeu Țara Moldovei***, veritabilă capodoperă a literaturii istoriografice de limbă slavonă, și despre cronicile lui Macarie, Eftimie și Azarie, precum și despre *Învățăturile lui Neagoe Basarab* că „nu sunt românești nici în conținut nici în formă" este pură aberație.

Opera lui Neagoe Basarab este nu numai ***cea mai întinsă creație unitară așternută pe hârtie în limba universală de cultură care a fost slavona***, dar și singura care a fost tradusă imediat în cea de a doua limbă universală a Răsăritului ortodox, greaca bizantină. Scriind în *Istoria* sa că „o versiune grecească cunosc **în secolul XVII** [s.n.] celebrele *Învățături* către fiul său" (p. 44), Nicolae Manolescu se dovedește rămas în urmă cu patru decenii față de stadiul actual al cunoștințelor, deoarece s-a demonstrat încă din 1971, de către Leandros Vranoussis, că traducerea s-a făcut **înainte de 1530**, întrucât manuscrisul în care se păstrează este autograful lui Manuil din Corint, mort în acel an.

Pentru cei ce se mai îndoiau de caracterul autograf al acestui manuscris (ca profesorul N. A. Ursu de la Iași, care avansa ipoteza că versiunea greacă datează din timpul lui Matei Basarab), o nouă descoperire, în felul ei senzațională, a pus capăt oricărei îndoieli că **la mijlocul secolului al XVI-lea această traducere exista**: un manuscris grecesc descoperit în Biblioteca Vallicelliana din Roma și care a aparținut unui om de la mijlocul secolului al XVI-lea, conține traducerea grecească a *Învățăturilor* în același text ca și cel de la Athos, dar opera este atribuită monahului Varlaam – numele de călugărie al marelui cneaz Vasile III al Moscovei și este adresată fiului său Ivan, țarul tuturor rușilor. Nu numai că ea exista, prin urmare, dar avusese timp să se impună ca o valoare excepțională, din moment ce a fost trecută pe numele unor atât de importante personalități!

Copistul căruia i s-a încredințat această sarcină a uitat să șteargă numele lui Ioan și Petru din ceea ce devenise *„Scrisoare către rămășițele unei femei și ale fiilor ei Petru și Ioan, și ale fiicei sale, și cuvânt de tânguire"* și astfel Ion Dumitriu-Snagov a identificat imediat opera domnului român, și a expus-o în cadrul expoziției de la Roma din 1996[10].

*

Ceea ce a creat o situație aparte literaturii române de limbă slavonă, în comparație cu situația din celelalte literaturi scrise în aceeași limbă, a fost faptul că n-a trebuit să aștepte secolul 20 spre a fi trecută în limba română, ci aceasta s-a petrecut în secolul al XVII-lea, adică în „secolul de aur" al scrisului românesc din epoca veche, acela căruia îi aparțin și Varlaam și Grigore Ureche. *Pripealele* s-au tradus înainte de 1637, de când le găsim în cărțile de cult (*Psaltirea* și *Catavasierul*)[11]. *Mucenicia lui Ioan cel Nou* se află în versiunea mitropolitului Varlaam din *Cartea românească de*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

învățătură și după această versiune românească – așa cum am mai spus – se vor face patru traduceri/prelucrări neogrecești.

Cronicile slavone, cu excepția celei a lui Eftimie, au fost absorbite până la ultimul rând în alcătuirea românească a lui Grigore Ureche, imposibil de imaginat fără această temelie. Așa încât tocmai opera lui Grigore Ureche ne dovedește **că această istoriografie slavonă a fost „un fapt major" care a stat „la începutul" și la temelia noii etape din cultura română – aceea națională!**

Cât privește ***Învățăturile lui Neagoe Basarab***, se poate trece printre minunile Sfântului Voievod faptul că în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, restauratorul Mânăstirii Argeșului în 1682 și în a cărui pisanie românească, adăugată la cele slavone ale ctitorului, acesta este pomenit ca rudă și înaintaș[12], a trăit un monah de la Argeș în stare să dea operei sale haina limbii române, cu care nu mai poate fi respinsă într-o istorie a literaturii române decât din rațiuni ce țin de cu totul alte imperative decât ale științei numite istorie literară.

S-a stabilit în ultima vreme[13] că atât *Viața lui Nifon*, cât și *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, împreună cu cele două pisanii slavone ale mânăstirii, s-au tradus în același timp și foarte probabil de aceeași persoană, în momentul de apogeu al limbii noastre literare din epoca veche: epoca lui Șerban Cantacuzino și a lui Constantin Brâncoveanu. Cel mai vechi manuscris cu *Viața lui Nifon*, *Pisaniile* și cele două învățături ale lui Neagoe către „Varlaam și Ioasaf" a fost copiat în 1682 la Schitul Trivale (ms. rom. 464 BAR).

Nicolae Iorga a pus traducerea *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* alături de cartea vlădicii Varlaam, socotind-o împreună cu ea culmea atinsă de limba română veche[14]. Dar comparând cele două monumente, despărțite de câteva decenii, constatăm că **rostirea creștină românească** (spre a folosi, amplificată, o sintagmă a lui Constantin Noica) a fost creată aici. Vlădica Varlaam traducea și combina textele izvoarelor sale, după cum el însuși ne previne, și o făcea într-un mod care acum, când s-au descoperit aceste izvoare, poate fi socotit genial. Dar în proporție de 90% cartea sa era alcătuită cu aceste texte, care aparțin neogrecului Damaschin Studitul și ucraineanului Kiril Trancvilion Stavrovețki, patriarhului Eftimie al Târnovei pentru *Viața Sfintei Paraschiva* și lui Grigorie de la Suceava pentru *Mucenicia lui Ioan cel Nou*. Pe când autorul versiunii românești a *Învățăturilor* aduce în limba română o gândire, o simțire și o artă a cuvântului care erau expresie directă a unui suflet și cuget aparținând unui român dotat cu geniu literar. Ponderea izvoarelor transcrise *ad litteram* este mare, dar nu atinge în *Învățături* nici 50% din textul cărții, restul aparținându-i domnului român. De aceea este absurd să elimini *Învățăturile lui Neagoe Basarab* din *Istoria literaturii române*, deși ea **a primit și forma lingvistică românească**, dar în schimb să începi această istorie cu o carte fără îndoială epocală prin rolul jucat și răspândirea extraordinară, dar reprezentând în cea mai mare parte **o traducere** și **prelucrare** de autori străini.

II

Timp de 170 de ani, de la prima mențiune a existenței *Învățăturilor lui Neagoe Basarab* în cartea doctorului bibliograf Vasilie Pop[15] și până acum, energia istoricilor literari și filologilor a fost monopolizată de complicatele și multă vreme insolubilele probleme ale autenticității și istoriei textului, precum și de realizarea ediției critice menite a contribui la rezolvarea lor. Singurii care au reușit să boltească peste acest monument o exegeză pe măsura lui, dar numai din perspectivă teologică, au fost părinții Dumitru Stăniloae și marele ierarh cărturar Antonie Plămădeală[16].

Deși mai suntem încă obligați să ne pierdem timpul și cu cea mai recentă formă de negare, aceea a eliminării pur și simplu dintr-o „Istorie critică a literaturii române", a sosit momentul ca, odată cu trecerea sa în rândul sfinților, să-l așezăm pe Neagoe Basarab pe locul ce-l ocupă de aproape o jumătate de mileniu: acela de întâiul **mare scriitor român**. Pentru aceasta am pregătit și urmează să apară o ediție menită să facă vădită această realitate și imposibilă negarea ei în viitor[17].

În această nouă ediție, care preia textul editat în 1970 și stabilit pe baza celor trei manuscrise în care s-a păstrat versiunea românească așa cum a ieșit din pana autorului ei, se va tipări cu *italice* tot ceea ce a fost identificat până în prezent că aparține izvoarelor, folosite de Neagoe Basarab după o tehnică asemănată de Demostene Russo cu a mozaicului, adică extrase și păstrate ca atare, dar integrate în construcția nouă pe care o ridica. Demostene Russo uita să mai spună că într-un mozaic ceea ce contează este imaginea construită cu pietrele folosite în crearea ei, și nu aceste pietre în sine.

Cât de greu i-a fost istoriografiei noastre literare să perceapă această imagine ne-o dovedesc nu numai analizele lui Nicolae Iorga, Nicolae Cartojan și Ștefan Ciobanu, realizate pe vremea când nu exista o ediție critică, ceea ce lăsa cale liberă unor speculații și ipoteze cu privire la istoria textului infirmate de această ediție, dar și ceea ce găsim în sinteza regretatului Ion Rotaru, scrisă totuși câteva decenii după apariția acestei ediții: „Prima parte a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab*... este un hățiș de texte religioase compilate de pretutindeni, aproape ilizibil pentru cititorii neavizați" (*O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura daco-romană, 2006). Un „cititor neavizat" se arăta din păcate el însuși când emitea această caracterizare.

Bogăția și varietatea izvoarelor folosite de Neagoe Basarab pentru alcătuirea scrierii sale, pusă acum în evidență odată cu modul în care s-a folosit de această întinsă lectură, nu-și găsește comparație în niciuna din scrierile din celelalte literaturi care s-au folosit de slavonă în creația lor originală. Iar modul cum din ceea ce a împrumutat a rezultat o creație originală și de inconestabilă valoare a genului „parenetic" dă răspuns la ceea ce scria, ironic, într-un articol polemic din 1969, Șerban Cioculescu. În acel articol ilustrul critic a ținut să sancționeze îndrăzneala subsemnatului de a scrie, în prezentarea din antologia de literatură veche realizată împreună cu viitorul academician G. Mihăilă și publicată în colecția „Lyceum" a Editurii Tineretului: *„Neagoe Basarab deține, în literatura noastră veche, locul lui Eminescu în literatura modernă: este expresia inegală, la o înălțime neatinsă de nici un alt creator, a profilului moral și a valorilor intelectuale ale poporutui român întreg. Contemporan al unora dintre cei mai mari gânditori și moraliști europeni, ca Erasmus din Rotterdam, Luther, Machiavelli, precedând cu puțin apariția lui Montaigne, Neagoe Basarab nu le este cu nimic inferior în intensitatea gândului, simțirii, patosului moral și suflului umanist al operei. Învățăturile sale reprezintă una din marile cărți ale literaturii europene din*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

veacul al XVI-lea".

Revoltat că asemenea „hiperbole axiologice cu totul neîntemeiate" apar într-o carte destinată profesorilor și elevilor, deci riscând să dea tonul în învățământ, criticul s-a simțit obligat să-l urecheze public pe autorul lor în articolul ***Neagoe Basarab – un Eminescu al timpului său?*** publicat în „România literară" nr. 51 din 19 decembrie 1969, și retipărit în fruntea volumului *Itinerar critic* apărut la Editura Eminescu în 1973: *„Lista izvoarelor* – scria Șerban Cioculescu – *ar fi nesfârșită. Sperăm să o aflăm în noua ediție a Învățăturilor, care ni se pregătește, ca și în teza lui Dan Zamfirescu, care ne va edifica astfel, asupra compatibilității dintre creație și compilație".* Și ceva mai departe: *„Problema acum este alta: a semnificației majore a* **Învățăturilor**, *nu în cadrul culturii româno-slave, așa cum au văzut-o slaviștii în genere, ci în acela al culturii europene și în paralelă cu operele celor mai de seamă umaniști occidentali. Dacă este așa, atunci să ne gândim să traducem Învățăturile, cum au fost tălmăcite operele marilor noștri clasici, în toate limbile apusului și să le prezentăm ca pe al nostru* **Il Principe**, *de la egal la egal! Să încerce Dan Zamfirescu această probă de foc a comparatismului, care a reușit cu Eminescu, Creangă și Caragiale! Numai* ***factura unei mari personalități ar îndreptăți paradoxal axiologic de ordinul transformismului și anume de a preschimba într-o operă originală un mozaic de citate din toate rafturile literaturii teologice".***

Fără să vrea, neuitatul și incontestabil marele Șerban Cioculescu ne schița și impunea un program pe cale de a fi îndeplinit acum, după patru decenii câte vor fi la anul, în decembrie! Totodată, el găsea și o caracterizare magistrală pentru *Învățături*, fiindcă autorul lor se dovedește, în adevăr, capabil „de a preschimba într-o operă originală un mozaic etc. etc.!"

Revoltat era Șerban Cioculescu și de așezarea domnului și autorului român în tovărășia genialilor titani ai Renașterii și Reformei: *„A face din onorabilul autor – domn sau călugăr – al unei compilații, un om de geniu, este o enormă exagerare, la rigoare admisibilă într-un eseu de răspundere pur personală, nu însă într-o lucrare de orientare didactică, menită să propună și să impună tineretului judecăți de valoare indiscutabile".* Și încheia apodictic: *„Suntem cu Neagoe în plin Ev Mediu feudal, înecați în fum de tămâie, nicidecum în atmosfera de ozon a Renașterii.* **Învățăturile** *sunt o carte de «leat» mijlociu. A face din ea o operă renascentistă e o gravă eroare".*

De aceeași părere este și Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române*, unde, neexistând ca obiect de studiu și exercițiu critic, Neagoe este totuși invocat în prefață pentru a-l ironiza pe subsemnatul („Un altul a dat operei parenetice în slavonă a lui Neagoe o asemenea importanță, încât a făcut din datarea ei cu certitudine în primul sfert al veacului al XVI-lea o «chestiune homerică» a literaturii noastre, cum făcuse înainte Demostene Russo"). Negându-i orice similitudini cu scrierile Renașterii, ca și Șerban Cioculescu acum 39 de ani, Nicolae Manolescu scrie, citându-l pe Tudor Vianu: *„Literatura Renașterii, oriunde o întâlnim, a fost o literatură de surse savante și, uneori, o literatură livrescă".*

Dar o „literatură de surse savante" și o „literatură livrescă" ne apar și **Învățăturile**. Nu însă în cadrul umanist occidental, tributar antichității păgâne, ci culegându-și sursele din aria culturală răsăriteană, bizantino-slavă și ortodoxă.

Neagoe Basarab este primul român care dovedește că i-a citit pe Sfinții Părinți, cu predilecție pe Ioan Hrisostom. Din **Sfântul Ioan Hrisostom** (Omilia la *Psalmul VIII*) extrage un lung pasaj despre excelența omului în cadrul creației divine, pe care-l așează chiar la început, într-un amplu context ce dă Răsăritului post-bizantin echivalentul discursului lui Pico della Mirandola despre demnitatea omului și în care respinge practica obișnuită în epocă, de a-l lichida cu ușurință și ușurătate. Revine apoi de încă trei ori cu extrase din același Sfânt Ioan Hrisostom.

Din **Sfântul Efrem Sirul** extrage pagina cea mai celebră, despre cele două naturi ale Mântuitorului, divină și umană, și o inserează în primul capitol din partea a doua a *Învățăturilor*. Din același scoate întregul text cu care se încheie prima parte. Avem acum acces ușor la toate cele trei volume cu opera Sfântului Efrem Sirul tradusă de marii eleniști ai veacului al XVIII-lea și tipărită la Neamțu, după cea mai bună ediție, de la Roma. Ea a fost retipărită recent cu alfabetul latin (Sfântul Efrem Sirul, *Cuvinte și învățături*, I – III, Bacău, Editura Buna Vestire, 1997). Textele extrase de Neagoe Basarab sunt în vol. II, pp. 50 – 52 și vol. III, pp. 408 – 409, și oricine le poate citi în contextul întregii opere a Sfântului Părinte și poate aprecia dacă există ceva care să depășească, valoric și ca importanță teologică și duhovnicească, ceea ce a extras Neagoe Basarab pentru „mozaicul" său.

Din **Sfântul Ion Scărarul** e transcrisă integral celebra definiție a rugăciunii și alte câteva citate care ne dovedesc lectura atentă a *Scării* și autoritatea pe care o acordă autorului ei.

În primul capitol din partea a II-a este citat **Sfântul Athanasie cel Mare** cu un fragment deosebit de expresiv despre neputința de a servi la doi stăpâni.

Bizantinologii sunt de acord că partea cea mai valoroasă literar din cel mai citit roman creștin medieval, *Varlaam și Ioasaf*, atribuit Sfântului Ioan Damaschin, sunt parabolele. Ei bine, pe toate le găsim extrase și oferite lui Teodosie în opera părintelui său!

Nu încape îndoială că Neagoe Basarab a fost primul autor român care nu numai că citește și citează din **Alexandria** sârbească (ea va fi tradusă la noi în secolul al XVII-lea), dar se pătrunde de suflul ei înaintea lui Mihai Viteazul, descoperit de Nicolae Iorga[18]. În capitolul VIII, *Despre solii și războaie*, care este catehismul în același timp al înțelepciunii politice dar și al vitejiei românești, el creează o adevărată variantă românească pentru atmosfera de luptă și vitejie, parcă întrezărind și prevestind pe Radu de la Afumați și Mihai Viteazul, tot așa cum în rugăciunea de ridicarea a oștirii pentru apărarea „cuibului șoimului" – țara – creează o variantă românească la o celebră rugăciune biblică adresată „Dumnezeului oștilor".

Fiziologul, altă scriere celebră a Răsăritului, dar și a Occidentului, cunoscut tot pe filieră sârbească, îi oferă materie pentru ilustrarea și desfășurarea gândirii sale morale și politice, iar o povestire sârbească despre împăratul Asa îi oferă prilejul de a trimite spre o altă creație livrescă folosită.

Din „Cărțile regilor" ale ***Vechiului Testament*** scoate câteva zeci de pagini spre a oferi drept învățătură fiului, experiența acelui neam care prin încercările suferite de la istorie și mai marii lumii s-a călit și a biruit. De fiecare dată

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

însoțește fragmentele transcrise cu propriile comentarii, din care descoperim rațiunea alegerii lor. Fără să fi citit pe Erasmus, Neagoe Basarab pare a urma recomandarea acestuia de a comenta lecturile oferite „prințului creștin" întrucât aceste comentarii sunt mai importante chiar decât textele însele!

Nicio altă scriere din literatura comunității culturale bizantino-slavo-române nu mai prezintă o structură asemănătoare, determinată de o erudiție pusă conștient la contribuție, și un mod asemănător de a lucra cu izvoarele. A numi procedeul său „compilație" (cum face și Nicolae Iorga de altfel), este o dovadă de orbire. De altfel, criticul Șerban Cioculescu este autorul sintagmei „punctul meu de orbire", creat ironic prin inversarea „punctului de vedere". Din păcate, n-a fost singurul său „punct de orbire".

Neagoe Basarab i s-a părut criticului Șerban Cioculescu un om al Evului Mediu și cartea lui înecată în fum de tămâie. Adevărul este altul: acest contemporan al lui Machiavelli, **care creează concomitent cu celebrul contemporan tehnica păstrării, exercitării și sporirii puterii**, învățase de la Ștefan cel Mare și de la împăratul Constantin cel Mare (al cărui panegiric scris de patriarhul Eftimie al Târnovei îl adaptează scopului său, selectând cu măiestrie ceea ce-l servea și lăsând restul) tehnici de stăpânire peste mulțimi de oameni și de manipulare a lor, la care bietul secretar florentin format în orizontul „principatelor" italiene, nici nu visase. El este totodată fondatorul științei moderne de **„a crea imagine"**, în care excelaseră cândva bizantinii și este atât de cultivată în zilele noastre.

Dar Neagoe Basarab este reprezentantul culturii europene din partea ei de Răsărit, aceea care n-a avut Renaștere în sens apusean, fiindcă n-a avut nevoie de ruptura cu Dumnezeu ca să-l ridice pe om, întrucât în centrul antropologiei ortodoxe se află doctrina „îndumnezeirii omului" (prezentă și în centrul antropologiei neagoene), și nici de insurecția lutherană împotriva unei Biserici care se întrepusese între credincioși și Părintele ceresc și între credincios și textul Scripturii.

Cunoscând *Biblia* ca un neoprotestant de astăzi, Neagoe Basarab face necontenite citate din ea, o trăiește cu tot sufletul, iar „principele isihast" consacră al doilea capitol din partea a doua a *Învățăturilor* unei predici în care găsim miezul isihasmului: posibilitatea legăturii directe a omului cu Dumnezeu prin lucrarea energiilor divine ce-l poate ridica până la îndumnezeire și transfigura până la repetarea minunii luminii de pe Tabor, fără să-l predea orgoliului luciferic ori singurătății omului fără Dumnezeu și fără comunicare cu semenii. În „ozonul" lui Șerban Cioculescu omul ajunge să se destrame sub ochii noștri.

Niciun autor al Răsăritului postbizantin până la Dostoievski n-a dat expresie, în literatură, acestei spiritualități răsăritene, ca Neagoe Basarab. Am fost uimit și emoționat recent, ascultând pe un distins intelectual sârb care ne vizita țara și se afla la Curtea de Argeș, punând alături aceste două nume, spre a defini Europa noastră în fața lumii care i-a omorât conaționalii bombardându-i în zilele de Paști.

Niciun geniu literar al Răsăritului n-a mai reușit să întrupeze, până la Dostoievski, nu doar sufletul creștin al neamului său, ci și ***„ethosul" creștin al întregului spațiu în care „omul modern" n-a simțit nevoia să se nască dintr-un dublu refuz: al moralei în politică și al lui Dumnezeu în trăirea personală***, înlocuit cu dorința de a „cuceri pământul", uitând de avertismentul rostit de Mântuitorul celor ce plătesc aceasta cu propriul suflet.

În marasmul ce înghite, ca o mlaștină, sub ochii noștri, lumea ieșită din Renașterea descotorosită de „fumul de tămâie", de Dumnezeu și de morală în politică, **spiritualitatea răsăriteană**, regăsită în marea tradiție ortodoxă bizantină, dar și în acești doi supremi exponenți ai săi pe tărâmul scrisului modern, poate fi odgonul aruncat de pe mal celui ce se scufundă, pentru ca, agățându-se de el, să se smulgă din mâlul ucigaș.

Poate că niciun alt timp al istoriei noastre și al istoriei lumii nu a fost mai propice descoperirii dimensiunilor și importanței „întâiei mari cărți a culturii românești", cum a numit Constantin Noica *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*.

A o ignora, a o scoate din istoria literaturii române cu intenția de a o șterge astfel și din inimi și cugete, și a face asta în ceasul cel mai greu al existenței noastre ca neam, nu înseamnă a scrie un *Testament literar* – așa ceva a făcut Neagoe Basarab în alt ceas de cumpănă – ci a pune peste tine, încă viu fiind, o piatră de mormânt.

Note:

* Comunicare prezentată la Simpozionul științific „Istorie, cultură și spiritualitate la Târgoviște în secolul al XVI-lea – cu relevanță pentru misiunea Bisericii astăzi", Târgoviște, 26 – 27 noiembrie 2008.

1. *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeștilor). După manuscrisul 2591 BAR. Confruntat cu „Letopisețul Cantacuzinesc" și cu manuscrisul de la Neamțu,* în *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981, pp. 401 – 459. A se vedea acum contribuțiile decisive ale istoricului **Ștefan Andreescu,** reunite în volumul *Istoria românilor. Cronicari, misionari, ctitori (sec. XV – XVII).* Ediția a doua, revăzută și adăugită. Prefață de Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, în special ***Cu privire la „faza Matei Basarab" din Cronica Țării Românești*** (pp. 73 – 82). Pentru momentul traducerii și introducerii Vieții lui Nifon în „Letopisețul Cantacuzinesc" personal am acceptat demonstrația lui Al. Mareș – că *Viața lui Nifon* s-a tradus în timpul lui Șerban Cantacuzino și tot atunci a fost introdusă parțial în „Letopisețul Cantacuzinesc".

2. Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, I, București, 1993, pp. 299 – 317. Paternitatea lui Axinte Uricariul a fost infirmată cu argumente peremptorii de Ștefan S. Gorovei, *Spre unificarea istoriografiei naționale: „Cronica paralelă"* (Iași, 1733), în volumul *Între istoria reală și imaginar. Acțiuni politice și culturale în veacul XVIII,* Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2003, pp. 95 – 141.

3. Dan Simonescu, *Le chroniqueur Mathieu de Myre et une traduction ignorée de son «Histoire»*, în „Revue des études sud-est européennes", IV, 1966, nr. 1 – 2, pp. 21 – 144.

Am demonstrat pentru prima oară în articolul *Matei al Mirelor și «Letopisețul Cantacuzinesc»*, prilejuit de acest articol și de ediția care-l însoțea, starea profund deteriorată a „copiei Cantacuzinești" și superioritatea celei din ms rom. 2591 și din manuscrisul de la Neamțu și pentru acest text, tradus din neogreacă în proză și integrat de autorul *Letopisețului Țării Românești* după *Istoria lui Mihai Vodă* în cronica sa. Vezi *Studii și articole de literatură română veche,* București, Editura pentru literatură, 1967, pp. 184 – 204.

4. *Literatura română veche (1402 – 1647).* Introducere, ediție

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

îngrijită și note de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu , vol. II, București, Editura tineretului, 1969, pp. 83 – 139, Colecția „Lyceum". Informația din prezentare (p. 83) că Teodosie Rudeanu era fratele jupânesei Sima, soția lui Stroe Buzescu, s-a dovedit greșită. Vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV – XVII,* București, Editura enciclopedică română, 1971, p. 38. Era fata lui Gheorghe Pribeagul din Bogdănești, iar Teodosie Rudeanu era fiul lui Ivan din Ruda, mare logofăt, și al Mariei, sora lui Teodosie banul din Periș (p. 84).

5. Am emis în 1981 ipoteza că la originea redactării acestei istorii românești a lui Mihai Viteazul, în care apar și marii boieri ce au luptat alături de el, s-a putut afla intenția de a da o replică poemului neogrecesc al lui Stavrinos, în care singurii eroi sunt grecii care au luptat în armata lui Mihai Viteazul, iar boierii români sunt înfățișați ca niște trădători.

6. Descoperit, editat și tradus prima oară în *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor, adunate și publicate cu traduceri și adnotațiuni* de Ioan Bogdan, București, 1895, pp. 34 – 78, însoțit și de reproducerea manuscrisului în facsimil alb-negru la sfârșitul volumului, pp. I – XIX. Retipărit, cu o nouă traducere, în *Cronicile slavo-române din sec. XV – XVI publicate de Ioan Bogdan. Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu*, București, 1959 (Cronicile medievale ale României, II).

Numai versiunea românească integrală, realizată de G. Mihăilă „după manuscrisul original și edițiile lui Ioan Bogdan și P. P. Panaitescu", s-a publicat pentru prima oară într-un tiraj capabil să o facă larg cunoscută dincolo de cercul specialiștilor (10 000 exemplare), mai ales publicului școlar, în antologia *Literatura română veche* din colecția „Lyceum", vol. I, pp. 29 – 95. În sfârșit, o nouă ediție după manuscris, cu reproducerea acestuia în facsimile color și traducere, s-a publicat în 2005: *„Letopisețul de când s-a început Țara Moldovei" – Letopisețul lui Ștefan cel Mare*. Ediție îngrijită, traducere, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, Editura Academiei Române, 2005.

7. Este adevărat că *Istoria literaturii neogrecești* al lui **C. Th. Dimaras**, pe care o avem, din fericire, și în românește datorită lui Mihai Vasilescu și a apărut la Editura pentru literatură universală în 1968, începe cu scrierile în greaca *vorbită,* în „koiné", originile ei fiind în Bizanț, iar printre primele creații de mare răspândire din epoca postbizantină situându-se poemul lui Stavrinos despre vitejiile lui Mihai Viteazul și Cronica în versuri a lui Matei al Mirelor despre evenimentele din Țara Românească între 1602 – 1618 (cronică tradusă și integrată în *Letopisețul Țării Românești*). Dar dacă istoricii literaturii neogrecești ar lua în considerare ce s-a scris în cealaltă limbă universală a lumii medievale, **greaca bizantină**, ar trebui să se ocupe de ceea ce a produs Bizanțul și tot Răsăritul o mie de ani! De acest domeniu al scrisului grecesc se ocupă însă două științe aparte: *patrologia* și *bizantinologia,* cu specialiștii ei.

8. Emil Turdeanu, *Les premiers écrivains religieux en Valachie: l'hégoumène Nicodème de Tismana et le moine Philotée*, în „Revue des Études roumaines", II, 1954, pp. 114 – 144, retipărit în *Études de littérature roumaine et d'écrits slaves et grecs des Principautés Roumaines,* Leiden, E. J. Brill, 1985, pp. 15 – 49. Note complementare la pp. 432 – 444; S. Teodor [Tit Simedrea], *Filoteiu monahul de la Cozia – imnograf român,* în „Mitropolia Olteniei", VI, 1954, pp. 20 – 35 și nr. 4 – 6, pp. 177 – 190; Tit Simedrea, *Les „Pripěla" du moine Philothée. Étude-texte-traduction*, în „Romanoslavica", XVII, 1970, pp. 183 – 259; Gheorghe C. Ionescu, *Filotei monahul de la Cozia (secolul al XIV-lea – al XV-lea). Pripealele după Polieleu*, în „Studii și cercetări de istoria artei", Seria teatru, muzică, cinematografie, t. 44, 1997, pp. 5 – 33.

9. D. Gonis, *Traduceri-prelucrări neogrecești ale martiriului Sfântului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă, alcătuit de Grigorie Țamblac*, extras din „Theologhia", Atena, 1982, tradusă în limba română din neogreacă de Mihail Carataşu, de la care am primit un exemplar. Deocamdată această traducere este inedită. Că versiunea după care s-au făcut aceste traduceri/ prelucrări este cea română a lui Varlaam am demonstrat în articolul meu *Întâiul scriitor român* publicat în „Luceafărul", XXVI, 1983, nr. 19, mai 14, sâmbătă.

10. Ion Dumitriu-Snagov, *Monumenta Romaniae Vaticana,* Ediția a II-a, București, Regia autonomă Monitorul oficial, 1996, pp. 89 – 94, 270 – 272; Andrei Pippidi, *Une découverte concernant les „Enseignements" de Neagoe Basarab*, în „Revue des études roumains", Paris – Iași, XIX – XX, 1995 – 1996, pp. 239 – 244. Numărul dublu a apărut în 2000.

11. S. Teodor [Tit Simedrea], *Filotei monahul de la Cozia – imnograf român,* în „Mitropolia Olteniei", 1954, nr. 1 – 3, p. 20.

12. „Fericitul acel Neagoe Voevod Băsărab, cel despre mumă strămoșul domnii mele". Vezi Gr. Tocilescu, *Biserica episcopală a mânăstirei Curtea de Arg[illegible], restaurată în zilele M. S. Regelui Carol I, va fi sfințită din nou în ziua de 12 octombrie 1886*, p. 52.

13. Alexandru Mareș, *Despre data traducerii românești a Vieții patriarhului Nifon și despre „momentul" inserării ei în Letopisețul Cantacuzinesc*, în volumul *Scriere și cultură românească veche*, București, Editura Academiei Române, 2005, pp. 348 – 356.

14. Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688,* București, 1904, p. 158.

15. Vasilie Pop, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*, Sibiu, 1838. Studiu introductiv, ediție, note, rezumat și indice de Eva Mârzu și Iacob Mârzu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, p. 156: „Io am cetit un manuscript românesc care au fost, lungă vreme, în stăpânirea părintelui Iosif, întâiul episcop al Argeșului și care se zice a fi scris de Neagoe voevodul Basaraba, care au domnit de la anul 1512 până la 152l, către fiul său Teodosie, cu un stil foarte bun lucrat. Lângă acest manuscris era adăugată și biografia patriarhului Nifon, care tot pe acel timp au viețuit, iarăși românește scrisă și care foarte multă lumină revarsă pre istoria Țării Românești. Un literator care ar tipări aceste două manuscripturi foarte mult ar ajuta istoria Țării Românești", Prefație, în notă.

Avem toate motivele să credem că manuscrisul de care Vasilie Pop spune că „a fost" la episcopul Iosif era unul și același cu cel ajuns la Iași, la Antohision care l-a dăruit Bibliotecii Colegiului Sfântului Sava și din care Ioan Eclesiarhul Curții a editat în 1843 *Învățăturile*, iar B.P. Hasdeu în trei capitole din *Învățături* în „Arhiva istorică a Românie", București, tomul I, partea 2, 1865, pp. 111 – 116, 120 – 132 și integral *Viața lui Nifon* (pp. 132 –150).

16. Dumitru Stăniloae, *Preocupări dogmatice în „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie"*, în „Ortodoxia", XXIII, 1 971, nr. 3, pp. 313 – 315 și Antonie Plămădeală, *Cuprinsul teologic al Învățăturilor lui Neagoe Basarab*, în „Studii teologice", XXI, 1969, nr. 3 –.4, pp. 245 – 262 și *Neagoe Basarab domn al culturii românești* în volumul *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, pp. 13 – 62.

17. Pentru economie de timp, lectura textului comunicării la sesiunea de la Târgoviște a fost oprită aici.

18. Nicolae Iorga, *Faze sufletești și cărți reprezentative la români cu specială privire la legăturile «Alexandriei» cu Mihai Viteazul*, comunicare făcută la Academia Română în 12/25 mai 1915, retipărită în Nicolae Iorga, *Scrieri alese. Cuvântări și comunicări rostite la Academia Română*, Partea I. Ediție îngrijită de Dorina N. Rusu, București, Editura Academiei Române, 2008, pp. 383 – 408. În mod surprinzător, deși scrie că „atât Milița lui Neagoe Basarab cât și Elena lui Petru Rareș, fete de despot, aduseră desigur la noi *Alexandria* sârbească. Dovadă numele din poveste cari pătrund la noi. Ruxandra se cheamă una din fiicele Miliței" (p. 392) și cu toate că îngrijise în urmă cu cinci ani ediția *Învățăturilor* de la Vălenii de Munte, Nicolae Iorga nu face nicio legătură între vestitul roman, Neagoe Basarab și scrierea sa, pe care o califică și aici „compilație stângace" (p. 306). Totuși, în capitolul editat și de B.P. Hasdeu care-l intitulase „Despre cum să se exercite generozitatea domnească", Neagoe citează textual din *Alexandria* un lung fragment ce se găsește în *Alexandria* editată de St. Novacovici la pp. 135 – 136! În comunicare, Nicolae Iorga se ocupă în legătură cu scrierea lui Neagoe doar de *Varlaam și Ioasaf.*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Biblioteca Academiei – liniștea și privighetorile

Dumitru BĂLĂEȚ

De un timp, au început iar să cânte prin arborii înalți din fața sălilor de lectură ale marii biblioteci, ele, privighetorile. Pornesc de cu noapte și, când se adună cititorii, le găsesc parcă mai întărâtate de luminile primăverii.

Prin ferestrele înalte se revarsă efluvii de cântec, draperiile se cutremură lin și paginile cărților, îngălbenite de ani, tresar.

Asculți această tresărire la cântecul de afară și binecuvântezi clipa, și ora, și ziua, fără să știi de ce și fără să ai nevoia să știi. Exiști doar printre cărți și trăiești fericirea că exiști...

Peste zi, privighetorile se ascund în tăceri, pentru a face loc chemărilor nostalgice, ca de corn, ale unor porumbei nevăzuți. Dar și peste aceste chemări se așterne liniștea. O liniște adâncă, sau dacă vreți, o altfel de liniște decât oricare liniște, o *liniște de bibliotecă.*

Căci biblioteca are această funcție lăsată ei de Dumnezeu, de când a creat-o și a trimis-o printre oameni, să le liniștească spiritul și să-i unească între ei într-o comuniune mai înaltă decât ei însiși, lăsându-le în același timp libertatea de a alege și de a fi aleși întru numele Domnului.

Căci în bibliotecă totul se adaugă la totul. Într-o liniște deplină, în care nici foșnetul cărților nu se mai aude, deși el se produce în jurul tău și se aseamănă cu foșnetul frunzelor de afară, de la ferestrele bibliotecii, în care uneori auzi și stropii de ploaie, și vântul.

Dacă o bibliotecă adună în cuprinsul ei comorile cărților și le redă oamenilor, nu oriunde aceste comori se dezvăluie mai deplin în liniștea naturii. Chiar dacă afară e furtună sau viscol, în bibliotecă e cald și e liniște și e lumină.

O lumină îmbinată, care coboară de la civilizația cea mai înaltă, precum și de la cele mai înalte cerințe ale sufletului...

Care aici e singur... Ba nu, este el însuși în prezența marilor spirite ale omenirii. Deschide cartea și le găsești în cuvânt. Căci la-nceput a fost Cuvântul. Și Cuvântul rămâne la începutul oricărui început.

Și nu e fericire mai mare decât să-i vezi pe tineri în liniștea bibliotecii căutând un început de ei înșiși, un început de cuvânt fraged, neînceput...

Și Biblioteca Academiei Române oferă în gradul cel mai înalt o astfel de liniște în consonanță deplină cu natura din jurul ei.

Și această liniște de bibliotecă mi se pare titlul de glorie cel mai înalt al Academiei Române. Căci așezarea bibliotecii sale în mijlocul unei grădini este un model rar întâlnit în țară și pe alte meridiane. O adevărată mândrie a noastră în lume.

Este un model de liniște de bibliotecă în mijlocul naturii, stând sub semnul privighetorilor. Căci atunci când ziua de lucru în bibliotecă, ca și viața sub pavăza cărților, se grăbește spre asfințit, încep din nou să cânte ele, privighetorile...

Și parcă se învăluie cântecul lor în alte taine, mai adânci, mai catifelate, mai melancolice. E una care cântă mai învăluit chiar deasupra ferestrelor sălii de lectură în care sunt eu.

De acolo, de sus, din rămurișurile înalte vin mesajele ei, le ascult privind, din când în când, cerul tot mai ermetic al înserării. Câmpia și munții, și pădurile țării comunică, peste larma, peste zidurile și monotonia citadină, cu această oază de liniște din mijlocul Capitalei.

Pe căile văzduhului și ale puterilor sale interioare, pământul țării dă de știre privighetorilor de aici să cânte și arborilor să-și deschidă mugurii că vine din nou primăvara.

Și cum se leagănă crengile inundate de cântec, se leagănă și gândurile năvălind din interioarele lor spre lumină. Universul tainic al marii biblioteci se umple de corespondențe și conexiuni neașteptate.

Claviatura spațiului prelungește ecourile sale pe claviatura timpului, durata devine istorie, iar atributele care o însoțesc, simbolice legături ale existenței noastre prin vreme.

Prin ferestrele străbătute de razele pornite din interiorul bibliotecii se dezvăluie un alt cer, interior, un *topos atopos* al cugetării. El este esențializat și statornic, și glasurile lui se aud mai distinct și mai armonioase, când prin vârfurile înalte ale arborilor bătrâni din fața sălilor de lectură ale marii bilblioteci vin luminile țării.

Când urcă sevele în tulpini și cum urcă ele, se profilează și contururile de gânduri, se deschid lacătele cu cheile regăsite ale sufletului, zăvoarele se trag și căutătorul de adevăr comunică nestingherit cu adâncimile științei, civilizației și culturii.

Și zilnic, aici, în sălile de lectură ale Bibliotecii Academiei Române, se oficiază în liniște un cult, sub privirile încărcate de ani ale arborilor de afară și ale păsărilor care cântă acolo.

E un cult al muncii intelectuale, al nevoii de a ști și de a trăi în comuniune tăcută cu oamenii, cu lumea întreagă, cu timpul care a fost, care este și care va fi mai bun, mai statornic prin străduințele noastre.

Și noaptea care vine nu te mai apasă cu întunecimile ei...

Căci luminile bibliotecii te însoțesc mereu, îți oferă gânduri noi pe coala ta de hârtie, te duc până și în somn.

Și te regăsesc și a doua zi, mai întinerit, gata de muncă...

Sursele ilustrațiilor: pp. 4, 6: Publius Ovidius Naso, *Tristele. Ponticele*, ed. ilustrată de Mircea Dumitrescu, trad. și pref. de Teodor Naum, Ed. Univers, Buc., 1972; p. 9: www.datendienst.at/vacante365/forum/viewtopic.php?f=7&t=3; p. 26: „Books from Finland" nr. 1/2008, Finnish Literature Society, Helsinki; pp. 27, 30: George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, 1, Ed. Științifică, Buc., 1969; coperta II: Toma George Maiorescu, *Prințul metaforei la curțile metafizicii*, Ed. Hasefer, Buc., 2008; coperta III: Wikipedia; coperta IV: „Formula AS", Anul XVIII, nr. 849, decembrie 2008.

Sursele citatelor: coperta II: Toma George Maiorescu, *Prințul metaforei la curțile metafizicii*; coperta III: *Antologie de poezie engleză*, vol. I, Ed. Minerva, BPT, Buc., 1981; coperta IV: Radu Beligan, *Pretexte și subtexte*, Ed. Meridiane, Buc., 1966.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Catalog

Costa ROŞU, *Personalităţi româneşti din Voivodina (1734 – 2004)*
Editura Libertatea, Panciova, 2004, 304 p.

Lexiconul Personalităţi româneşti din Voivodina *îi prezintă pe precursorii noştri, probabil uitaţi de mult sau poate chiar necunoscuţi generaţiilor de azi şi, în aceeaşi măsură, pe oamenii noştri de azi, care desfăşoară o muncă neprecupeţită în interesul comunităţii româneşti din aceste spaţii. Tematica în care s-au manifestat, respectiv în care se manifestă, este foarte variată: folclor, literatură, artă, dialectologie, jurnalistică, religie, politică... de-a lungul unei perioade relativ îndelungate, din 1734 şi până în 2004...* (Costa Roşu)

Alba Iulia – noblețea unei veşnice peceți
Recuperarea unui portret de către Ion Mărgineanu şi Ion Buzaşi, Argument de Mircea Hava, Editura Altip, Alba Iulia, 2008, 252 p.

Marea Unire de la 1 decembrie 1918 are o capitală de suflet... şi-aceasta-i... Alba Iulia – multiplicată la cei nouăzeci de ani, sămânță mirabilă sub brazde, adică în vârste, generație după generație, sub aripa ocrotitoare a aceluiaşi Nume – România...

Portretul acesta, căruia creatorii de toate genurile, artişti în credinţă şi iubire i-au adăugat mereu segmente de durabilitate, este coborât în paginile acestei cărți de către doi îndrăgostiți scriitori, albaiulianul Ion Mărgineanu şi blăjeanul Ion Buzaşi... (Mircea Hava)

Culorile vârstei: Miroase a materie în oglinzi concave
Culegere de poezii a elevilor Liceului „Borislav Petrov Braca" din Vârşeţ, în diferite perioade, membri ai Cenaclului Literar „Tinerele Condeie", întocmită de prof. Ion Berlovan, Editura Libertatea, Panciova, 2008, 292 p.

Cenaclul literar „Tinerele condeie" din Vârşeţ, fondat în urmă cu mai bine de 35 de ani de profesorul Ion Berlovan, în prezent este cel mai activ cenaclu literar al românilor din Voivodina. Dacă luăm în considerare numărul impunător de mare al elevilor care sunt încadraţi în secţiile acestui cenaclu, ajungem la concluzia că Liceul „Borislav Betrov Braca" din Vârşeţ, în cadrul căruia acesta îşi desfăşoară activitatea încă de la înfiinţarea sa, constituie una din temeliile culturii româneşti din Serbia... (Valetin Mic)

SANAULLAH, *Mountain Fox / Vulpea de munte*
Traducere de Lucia Ban, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2008, 168 p.

Poezia mi-a dat puterea să înot în ape zbuciumate, ostile, fără mult efort. Acum pot să vorbesc mai liber cu mine însumi. Pot să aud şoaptele singurătăţii mele. Pot să văd culori în vânt şi afecţiune caldă în ochii altora. Nu mai plutesc ca un peşte mort în oceanul nimicniciei. Singurătatea mea nu este goală. Are propria substanţă, mai dulce ca mierea. Uneori, lacrimile aduc uşurare, iar râsul provoacă durere. Poezia îmi dezvoltă capacitatea de a susţine cu mult curaj focul transformându-mi trupul în tăciune auriu strălucitor...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Eminescu, Arghezi, Blaga – Treimea cea de o rostire / La Trinité du même langage

Cuvânt înainte, selecție poeme, note și traducere de Paula Romanescu, Editura Fundația Internațională „Mihai Eminescu", București, 2008, 240 p.

Întâi Decembrie 1918, *Ziua Națională a României, Ziua Marii Uniri.*
Sunt 90 de ani de atunci.
Cele 90 de poeme din prezentul volum sunt un singur cânt-cuvânt din treimea cea de o rostire:
– Moldova, Ardealul și Țara Românească –
Au fost alese cele mai autorizate voci... prin care ne legitimăm în lume – limba română:
– Eminescu, Arghezi, Blaga...

(Paula Romanescu)

Slavco ALMĂJAN, ***Rigoarea și fascinația extremelor***
Editura Libertatea, Panciova, 2007, 408 p.

Lucrarea de față pune în focarul atenției problema fenomenului minoritar văzut din aproape. În cazul nostru ne interesează minoritarul român din Voivodina, sfera experiențelor sale individuale, cu precădere aspectele literare și artistice, a contradicțiilor, precum și dimensiunea intrinsecă, capabilă de a exprima diversitatea, sensurile și valorile dominante ale existenței.

Deschide cartea de două ori: întâi vei afla o serie de întrebări fără răspuns, apoi vei găsi unele răspunsuri care de mult își așteptaseră întrebările... (Slavco Almăjan)

100 Români ai Marii Uniri (IV)

Recuperați din metafora tăcerii de Ion Mărgineanu și colaboratorii săi văzuți și nevăzuți, Editura Altip, Alba Iulia, 2008, 164 p.

Cel de al IV-lea Dicționar 100 de Români ai Marii Uniri *a trecut cu pași repezi dincolo de Prut, reîntorcând în aceeași matcă a luptei pentru idealul unității naționale afluenți mai mari sau mai mici, cu o activitate laborioasă, profetică, plină de jertfelnicii, devenită cariatidă a lui 1 Decembrie 1918, trecută prin evenimentele ample de la Unirea Basarabiei și Bucovinei cu Patria Mumă. Așa se face, și-o recunoaștem cu sinceritate, că ne-am oprit pe malul unor cărți, dicționare, manuscrise, monografii, pentru a extrage Nume și Prenume devenite stindard al Unirii, înțelegând că este mai corect să restituim pagini albaiuliene, nopțile albe ale unor confrați din Republica Moldova și alte județe ale țării, în felul acesta lăsând să-și dea mâna unii dintre cei ce luminează prin scrierile lor marea sărbătoare a poporului român...* (Altip)

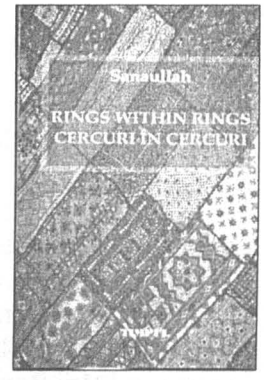

SANAULLAH, ***Cercuri în cercuri / Rings within Rings***
Traducere și adaptare în limba română de Mihaela Mihailide, Editura Timpul, Iași, 2008

Aidoma muzicii lui Bach, nimic mai bine temperat decât discursul poetic al Excelenței sale Sanaullah, ambasador al Pakistanului la București.

Poeziile sale poartă flacăra iubirii fără a fi de dragoste, vorbesc despre permanenta minunare în fața lucrărilor Domnului fără a fi religioase și vorbesc despre drepturile fundamentale ale omului fără a fi militante. Într-un cuvânt poartă înțelepciunea vieții... (Mihaela Mihailide)

NOTĂ: Rubrică realizată cu sprijinul Serviciului Dezvoltarea Colecțiilor al Bibliotecii Metropolitane București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Repere

CLIPA

Apărut o nouă revistă – „Clipa" – Magazinul actualității literar-artistice, editată de Biblioteca Metropolitană București și Fundația Națională „Niște Țărani". În ciuda numelui său, îi urăm să fie un act cultural de durată.

Primul număr a fost lansat în ziua de 16 decembrie 2008 la hotelul Marshall, în prezența personalităților „seniori editori" și a altor viitori colaboratori, și cuprinde o varietate de materiale, de atitudine și integrare în spațiul istoric și cultural al realității noastre naționale.

Semnalăm din sumarul primului număr: Acad. Răzvan Theodorescu, „Europa modernă"; Acad. Dinu C. Giurescu, „Despre Unirea din 1918 dar mai ales despre prezent"; „Dialoguri" – invitat prof. dr. J.-J. Askenasy; Dr. Florin Rotaru, „Cantemir – Opere complete"; Prof. dr. Ilie Bădescu, „Modelul țărănesc"; Prof. emerit Jean-François Tétu, „Viitorul presei"; Prof. dr. Geo Saizescu, „Apropouri"; Alexandra Săraru, „Reportaj GAUDEAMUS"; Corneliu Vlad, „Europa culturală – Cazul Rusia"

Reproducem editorialul numărului 1 al revistei în locul oricăror alte comentarii.

Clipa națională

Dinu SĂRARU

Clipa își propune să fie un semn al independenței și al verticalității și al respectului criteriilor și reperelor fundamentale ale spiritualității noastre într-o geografie culturală, în care de aproape două decenii se exercită cu efecte dizolvante în planul identității, dictatul și agresivitatea veleitarismului corifeilor unei așa-zise societăți civile a căror operă, aparținând cu bunăvoință mai ales literaturii de frontieră, încurajează primitivismul resentimentar al jupuitorilor bronzului de pe statuile atâtor întemeietori neosteniți, însuflețiți de har și de vocația ctitoriei, ai patrimoniului național, de la Eminescu („cadavrul nostru din debara") și Caragiale și Sadoveanu și Arghezi și Călinescu și Camil Petrescu și Eugen Barbu și Preda în timpul din urmă și Labiș, la care și facem un semnificativ apel în acest prim număr al publicației.

Nu e, așadar, credem noi, întâmplător faptul că în spațiul actualei explozii editoriale românești, capabilă să ne informeze atât de bogat și să ne integreze culturii europene și mondiale de azi, prezența contribuției autohtone se-nfățișează, totuși, firavă și inhibată național și dominată de doctrinarii unui nesfârșit denunț autoflagelator și ai deriziunii și ai sexualității și anecdoticului mărunt, colorat țipător și gălăgios, străin de esența realității României autentice.

Nu au fost și nu sunt încă întâmplătoare nici liniștea și indiferența în care s-a petrecut scoaterea numelui lui Caragiale de pe frontispiciul primei scene a țării, smulgerea și aruncarea numelui lui Rebreanu, pus să onoreze Sala Studio a Naționalului, chiar în toamna când se împlineau 60 de ani de la moartea lui și scoaterea numelui lui Camil Petrescu de pe zidul Sălii Atelier al aceluiași așezământ, în favoarea jenantei reclame a unui repertoriu de tipul „Viața noastră sexuală".

Când statuia incomodantă a lui Caragiale – oare, de ce?! – a plutit spânzurată de brațul unei macarale tractoriste spre a fi reamplasată, parcă pedepsitor, într-un modest scuar dosnic (în timp ce Bucureștii nu au o altă singură statuie a lui Caragiale!), simbolistica tristei situații nu a putut să nu preocupe. Din păcate și ea, preocuparea, a rămas fără ecou, suspendată la fel ca și imaginea nefericit emblematică pomenită. Iată de ce voind să răspundem tăvălugului globalizării uniformizatoare, slujită împătimit de pomeniții corifei ai elitismului fals și ai lipsei de orice credință și ai liberschimbismului sponsorizat fără frontiere, ne apare irepresibilă datoria unei pledoarii convingătoare pentru criterii și repere și atitudine care să favorizeze declarat și diversitatea, dar și identitatea națională întemeiată pe lecția curcubeului alcătuit din atâtea culori armonizate inspirat pentru a-l face să strălucească unic, fără ca niciuna din aceste culori să-și piardă propria identitate și strălucire.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Calendar

decembrie 2008

♦ 1 decembrie. **Ziua Naţională a României**

♦ 1 decembrie 1918. 90 de ani de la naşterea **Ludmilei Ghiţescu**, poetă şi prozatoare (1 dec. 1918 – 2 ian. 1991)

♦ 2 decembrie 1918. 90 de ani de la moartea lui **Edmond Rostand**, dramaturg francez (1 apr. 1868 – 2 dec. 1918)

♦ 2 decembrie 1923. 85 de ani de la naşterea sopranei **Maria Callas** (2 dec. 1923 – 16 sept. 1977)

♦ 4 decembrie 1798. 210 ani de la moartea lui **Luigi Galvani**, fizician, biolog, medic italian (9 sept. 1737 – 4 dec. 1798)

♦ 4 decembrie 1883. 125 de ani de la naşterea istoricului literar **Nicolae Cartojan** (4 dec. 1883 – 20 dec. 1944)

♦ 4 decembrie 1883. 125 de ani de la naşterea poetului maghiar **László Tompa** (4 dec. 1883 – 13 mai 1964)

♦ 4 decembrie 1913. 95 de ani de la naşterea poetului **Vlaicu Bârna** (4 dec. 1913 – 11 mart. 1999)

♦ 4 decembrie 1983. 25 de ani de la moartea lui **Alexandru Oprea**, critic şi istoric literar (5 iul. 1931 – 4 dec. 1983)

♦ 5 decembrie 1903. 105 ani de la naşterea lui **Cecil Frank Powell**, fizician britanic (5 dec. 1903 – 9 aug. 1969)

♦ 5 decembrie 1973. 35 de ani de la moartea lui **Sir Robert Alexander Watson-Watt**, fizician englez (13 apr. 1892 – 5 dec. 1973)

♦ 7 decembrie 1878. 130 de ani de la naşterea lui **Akiko Yosano**, poetă japoneză a erelor Meiji, Taisho şi Showa (7 dec. 1878 – 29 mai 1942)

♦ 8 decembrie 1868. 140 de ani de la naşterea lui **Roka Tokutomi**, romancier şi eseist japonez (8 dec. 1868 – 18 sept. 1927)

♦ 9 decembrie 1608. 400 de ani de la naşterea poetului englez **John Milton**, poet englez (9 dec. 1608 – 8 nov. 1674)

♦ 9 decembrie 1868. 140 de ani de la naşterea lui **Fritz Haber**, chimist german, laureat al Premiului Nobel (9 dec. 1868 – 29 ian. 1934)

♦ 10 decembrie 1858. 150 de ani de la moartea cărturarului **Eufrosin Poteca** (1785 – 10 dec. 1858)

♦ 11 decembrie 1803. 205 ani de la naşterea compozitorului francez **Hector Berlioz** (11 dec. 1803 – 8 mart. 1869)

♦ 11 decembrie 1918. 90 de ani de la naşterea scriitorului rus **Aleksandr Soljeniţîn**, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, 1970 (11 dec. 1918 – 3 aug. 2008)

♦ 11 decembrie 1993. 15 ani de la moartea actriţei **Elvira Popescu** (10 mai 1896 – 11 dec. 1993)

♦ 12 decembrie 1863. 145 de ani de la naşterea pictorului norvegian **Edvard Munch** (12 dec. 1863 – 23 ian. 1944)

♦ 12 decembrie 1933. 75 de ani de la naşterea pictorului **Viorel Mărginean**

♦ 12 decembrie 1983. 25 de ani de la moartea actorului **Amza Pellea** (7 apr. 1931 – 12 dec. 1983)

♦ 13 decembrie 1693. 315 ani de la moartea mitropolitului **Dosoftei** (26 oct. 1624 – 13 dec. 1693)

♦ 13 decembrie 1983. 25 de ani de la moartea poetului **Nichita Stănescu** (31 mart. 1933 – 13 dec. 1983)

♦ 14 decembrie 1918. 90 de ani de la naşterea actorului **Radu Beligan**

♦ 15 decembrie 1888. 120 de ani de la naşterea dramaturgului american **Maxwell Anderson** (15 dec. 1888 – 28 feb. 1959)

♦ 15 decembrie 1963. 45 de ani de la moartea lui **Leca A. Morariu**, scriitor, istoric literar (25 iun. 1888 – 15 dec. 1963)

♦ 17 decembrie 1843. 165 de ani de la naşterea **Reginei Elisabeta**, suverană a României (17 dec. 1843 – 1 feb. 1916)

♦ 18 decembrie 1993. 15 ani de la moartea actorului **Gheorghe Cozorici** (16 iul. 1930 – 18 dec. 1993)

♦ 19 decembrie 1848. 160 de ani de la moartea scriitoarei engleze **Emily Brontë** (30 iul. 1818 – 19 dec. 1848)

♦ 19 decembrie 1968. 40 de ani de la moartea compozitorului **Tiberiu Brediceanu** (20 mart. 1877 – 19 dec. 1968)

♦ 20 decembrie 1768. 240 de ani de la naşterea lui **Veniamin Costache**, mitropolit al Moldovei, cărturar, poet şi traducător (20 dec. 1768 – 18 dec. 1846)

♦ 20 decembrie 1808. 200 de ani de la naşterea mitropolitului **Andrei Şaguna** (20 dec. 1808 – 28 iun. 1873)

♦ 20 decembrie 1828. 180 de ani de la moartea lui **George Baronzi**, poet şi prozator (28 mai 1796 – 20 dec. 1828)

♦ 20 decembrie 1958. 50 de ani de la moartea lui **Constantin Brăiloiu**, etnomuzicolog, compozitor (13 aug. 1893 – 20 dec. 1958)

♦ 20 decembrie 1968. 40 de ani de la moartea scriitorului american **John Steinbeck**, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, 1962 (27 feb. 1902 – 20 dec. 1968)

♦ 21 decembrie 1883. 125 de ani de la apariţia **primei ediţii a volumului *Poesii*** de Mihai Eminescu, sub îngrijirea lui Titu Maiorescu

♦ 21 decembrie 1908. 100 de ani de la inaugurarea **Bibliotecii Judeţene „Alexandru şi Aristia Aman" din Craiova**

♦ 21 decembrie 1958. 50 de ani de la moartea lui **Lion Feuchtwanger**, scriitor german (7 iul. 1884 – 21 dec. 1958)

♦ 21 decembrie 1998. 10 ani de la moartea poetului **Dan Laurenţiu** (10 aug. 1937 – 21 dec. 1998)

♦ 22 decembrie 1823. 185 de ani de la naşterea lui **Jean Henri Fabre**, naturalist francez (22 dec. 1823 – 11 oct. 1915)

♦ 22 decembrie 1858. 150 de ani de la naşterea compozitorului italian **Giacomo Puccini** (22 dec. 1858 – 29 nov. 1924)

♦ 22 decembrie 1898. 110 ani de la naşterea lui **Virgiliu Monda**, medic, scriitor (22 dec. 1898 – 2 mai 1991)

♦ 24 decembrie 1798. 210 ani de la naşterea poetului polonez **Adam Mickiewicz** (24 dec. 1798 – 26 nov. 1855)

♦ 24 decembrie 1863. 145 de ani de la moartea scriitorului englez **William Thackeray** (18 iul. 1811 – 24 dec. 1863)

♦ 24 decembrie 1928. 80 de ani de la moartea tenorului **Nicolae Leonard** (13 dec. 1886 – 24 dec. 1928)

♦ 25 decembrie 1868. 140 de ani de la apariţia primului număr al revistei **„Femeia"**

♦ 25 decembrie 1883. 125 de ani de la naşterea pictorului francez **Maurice Utrillo** (25 dec. 1883 – 5 nov. 1955)

♦ 25 decembrie 1898. 110 ani de la moartea lui **Georges Rodenbach**, poet simbolist belgian de limbă franceză (10 iul. 1855 – 25 dec. 1898)

♦ 25 decembrie 1908. 100 de ani de la apariţia, la Vălenii de Munte, a revistei **„Neamul românesc literar"** sub conducerea lui Nicolae Iorga

♦ 25 decembrie 1938. 70 de ani de la moartea scriitorului ceh **Karel Čapek** (9 ian. 1890 – 25 dec. 1938)

♦ 25 decembrie 1963. 45 de ani de la moartea lui **Tristan Tzara**, poet şi prozator francez de origine română (16 apr. 1896 – 25 dec. 1963)

♦ 25 decembrie 1983. 25 de ani de la moartea lui **Joan Miró i Ferrà**, pictor, sculptor şi ceramist spaniol (20 apr. 1893 – 25 dec. 1983)

♦ 26 decembrie 1888. 120 de ani de la naşterea lui **Kan (Hiroshi) Kikuchi**, romancier şi dramaturg japonez (26 dec. 1888 – 6 mart. 1948)

♦ 28 decembrie 1868. 140 de ani de la naşterea scriitoarei **Bucura Dumbravă** (28 dec. 1868 – 30 ian. 1926)

♦ 28 decembrie 1923. 85 de ani de la moartea lui **Gustave Eiffel**, inginer francez (15 dec. 1832 – 28 dec. 1923)

♦ 28 decembrie 1963. 45 de ani de la moartea lui **Paul Hindemith**, compozitor, violonist şi dirijor german (16 nov. 1895 – 28 dec. 1963)

♦ 29 decembrie 1883. 125 de ani de la moartea lui **Francesco de Sanctis**, critic şi istoric literar italian (28 mart. 1817 – 29 dec. 1883)

♦ 29 decembrie 1898. 110 ani de la naşterea lui **Tudor Şoimaru**, dramaturg, prozator şi publicist (29 dec. 1898 – 18 sept. 1967)

♦ 29 decembrie 1928. 80 de ani de la naşterea scriitorului **Nicolae Ţic** (24 dec. 1928 – 12 mart. 1992)

♦ 31 decembrie 1903. 105 ani de la naşterea lui **Ilarie Voronca**, poet francez de origine română (31 dec. 1903 – 5 apr. 1946)

♦ 31 decembrie 1968. 40 de ani de la moartea lui **Sabin V. Drăgoi**, compozitor şi folclorist (6 iun. 1894 – 31 dec. 1968)

NOTĂ: Rubrică realizată cu sprijinul Serviciului Informare Bibliografică al Bibliotecii Metropolitane Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Contents

Petru VINTILĂ – In the First Hour of the Morning 2

Ștefan BEZDECHI – Ovid's Last Years 3

I.L. CARAGIALE – [Politics and Statues] 7

Georgeta FILITTI – Bucharest Archives – I.C. Filitti – A Great Man 10

Bucharest Metropolitan Library – Patrimony 15

History of the Book – The 1508 Macarie's Missal 16

Contemporary Autographs – *Nicu CIOBANU* 18

Gabriela TOMA – Copyright: Enabling Access or Creating Roadblocks for Libraries? 20

Florentina DOBROGEANU-IPSILANTE – Celebration of the Aman Library's Centenary in Craiova 22

Marian NENCESCU – An Anniversary and A Survey 24

Gabriela TOMA – Books from Finland 25

Dan ZAMFIRESCU – The History of the Romanian Literature without Neagoe Basarab?! 27

Dumitru BĂLĂEȚ – The Academy's Library – Silence and Nightingales 35

Catalogue 36

Reference Reviews – CLIPA 38

Calendar – December 2008 39

REDACȚIA ŞI ADMINISTRAȚIA

Str. Tache D. Ionescu nr. 4, Sector 1
ABIDOR: Tel./Fax: 021 316.36.25
BMB: Tel./Fax: 021 316.83.00/04/05/06
Redacția: Tel./Fax: 021 316.83.06/Int. 129
E-mail: bibliobuc@yahoo.com / Web: www.bmms.ro

Director: Florin ROTARU
Director artistic: Mircea DUMITRESCU
Redacția: Ion HOREA (redactor şef), Georgeta FILITTI
Iulia MACARIE (secretar de redacție), Radu VLĂDUȚ

CUPON

ABONAMENT LA
BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR

Numele .....
Prenumele .....
Adresa .....
Cod..... Telefon.....
Solicit abonarea la revista **BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR** pe o perioadă de ..... luni.
Adresa: Str. Tache D. Ionescu nr. 4, Sector 1, Cod poştal 010354, București.
Anexez chitanța de plată a sumei de ..... RON în contul dvs.
nr. RO82 RNCB 0072 0497 1003 0001 BCR Sector 1. C.U.I. 10141341.

Asociația noastră ABIDOR şi Biblioteca Metropolitană București sunt singurele reprezentante din România, în calitate de membre, în asociațiile INTAMEL şi EBLIDA începând cu anul 1998. Astfel, revista noastră este unica publicație care vă oferă ultimele noutăți din comunitatea internațională a bibliotecilor.

Administrația noastră face, prin plata directă sau prin mandat poştal, abonamente la revista lunară **BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR**. Prețul unui număr este de 2 RON. Prețul unui abonament anual (12 numere) este de 24 RON.

Tipărit la Tipografia SEMNE '94

Redacția revistei BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR respectă opțiunile autorilor cu privire la normele ortografice

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

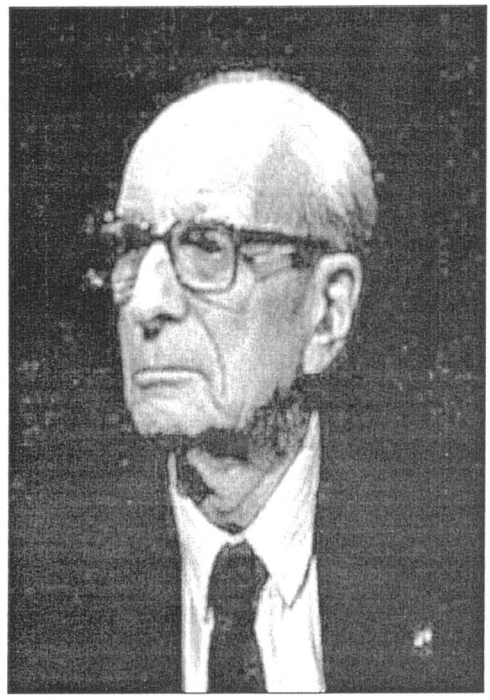

CLAUDE LÉVI-STRAUSS

– 100 de ani –

„Prelucrând o impozantă masă de date deosebit de complexe, Claude Lévi-Strauss îşi propune să degajeze un mic număr de principii simple şi universale menite să reveleze coerenţa de semnificaţie a diverselor soluţii reţinute ici şi colo, care apar ulterior ca încarnări ale diverselor stări ale unei combinatorii cu posibilităţi limitate…

Pentru Lévi-Strauss, antropologia trebuie deci să tindă către o psihologie intelectualistă revelând, pe baza faptelor de cultură, structuri care nu sunt ele însele decât produsul determinărilor cărora le este subsumată activitatea «funcţiei simbolice», funcţie care, ca purtătoare de reprezentări şi de limbaj, este proprie fiinţei umane. Această poziţie intelectualistă, pe care unii i-o reproşează, merge totuşi mână în mână, în viziunea sa, cu reflectarea estetică ce traversează întreaga sa operă…“

Pierre Smith

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RADU BELIGAN

– 90 de ani –

„Ceea ce m-a fermecat întotdeauna în teatru este sentimentul de a face parte, de a împlini cu trăirea ta un fapt de viață mai mare, ce te reprezintă şi pe tine dar descoperă sensurile latente ale existenței tuturora, senzație precisă că valurile nu te aruncă deoparte, la periferie, ci te duc mai departe...“

ISSN 1454-0487

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro